

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

ARNAS PETRAITIS
(verslo teisės specializacija)

JURIDINIŲ ASMENŲ STEIGIMAS IR REGISTRAVIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Antanas Rudzinskas

Vilnius, 2005

TURINYS

TURINYS.....	2
IVADAS.....	3
1. JURIDINIŲ ASMENŲ STEIGIMAS LIETUVOJE IR UŽSIENIO VALSTYBĖSE.....	9
1.1. Bendri bruožai.....	9
1.2. Juridinių asmenų formos ir bendri steigimo procedūrų ypatumai užsienio valstybėse.....	9
1.3. Juridinių asmenų formos ir bendri steigimo procedūrų klausimai Lietuvoje: istorinis aspektas.....	12
1.4. Juridinių asmenų steigimo procedūros Lietuvoje. Bendri bruožai.....	14
1.5. Juridinių asmenų skirstymo į privačiuosius ir viešuosius Lietuvoje problema.....	17
2. PRIVAČIŲJŲ JURIDINIŲ ASMENŲ STEIGIMAS LIETUVOJE.....	23
2.1. Privačiųjų neribotos turtinės atsakomybės juridinių asmenų steigimas.....	23
2.1.1. Individualios įmonės.....	23
2.1.2. Ūkinės bendrijos.....	28
2.2. Privačiųjų ne pelno siekiančių juridinių asmenų steigimo tvarka.....	30
2.3. Privačiųjų pelno siekiančių juridinių asmenų steigimas.....	34
2.3.1. Akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės.....	35
2.3.2. Kooperatinės bendrovės (kooperatyvai).....	38
2.3.3. Žemės ūkio bendrovės.....	39
3. VIEŠŲJŲ JURIDINIŲ ASMENŲ STEIGIMAS.....	41
3.1. Asociacijos.....	42
3.2. Viešosios įstaigos.....	44
4. JURIDINIŲ ASMENŲ REGISTRAVIMAS.....	47
IŠVADOS.....	51
Literatūros sąrašas.....	54
SANTRAUKA.....	58
SUMMARY.....	59
Priedas Nr. 1.....	60
Įregistruotų ir veikiančių ūkio subjektų skaičius.....	60
pagal ūkio subjektų rūšis (Metų pradžioje).....	60

IVADAS

Pačia bendriausia prasme juridinis asmuo – tai vienas iš būdų žmonėms ar jų grupėms tenkinti savo turtinius ar kitokius interesus. Tai toks būdas, kai yra sukuriamas atskiras civilinių teisinių santykių subjektas, kurio paskirtis – tenkinti tuos siekius, dėl kurių jis buvo sukurtas. Būtent tenkintinų interesų buvimas yra juridinių asmenų kūrimo ir egzistavimo priežastis.

Interesai¹ esti tiek turtiniai, tiek neturtiniai, tiek susiję, tiek ir nesusiję su naudos steigėjams siekimu. Būdo, kuriuo interesai bus tenkinami, pasirinkimas priklauso nuo daugelio faktorių, tokių, kaip paties intereso pobūdis, apimtis, asmens ar grupės asmenų, turinčių interesą, galimybės, informuotumas, galimos laiko sąnaudos ir kita. Daugeliu atvejų juridinio asmens steigimo procedūra (jos sąlygos, kaštai bei trukmė) yra svarbus faktorius asmenims apsisprendžiant, sukurtinas ar ne ir, jei sukurtinas, – kokios formos sukurtinas juridinis asmuo jų interesams tenkinti. Atsižvelgiant į tai, šiuo darbu bus nagrinėjamos juridinių asmenų steigimo procedūros ir registravimas, jų reikšmė kuriant juridinius asmenis.

2005 m. pradžioje, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Statistikos departamentas) duomenimis², veikė per 160 000 ūkio subjektų. Per penkiolika Lietuvos Respublikos nepriklausomybės metų juridinių asmenų steigimo ir registravimo sistema iš esmės pakito. Daugeliu atvejų plačiausiai paplitusių formų juridinių asmenų steigimo procedūra šiandien Lietuvoje trunka ne ilgiau nei dvi savaites. Pastebimi pokyčiai ne tik steigimo ir registravimo tvarkoje – pakito ir vis kinta pačių juridinių asmenų formų reglamentavimas. Teisinėje literatūroje, ypač lietuvių kalba, juridinių asmenų steigimo procedūroms nagrinėti nėra skiriama daug dėmesio. Apibendrinančio darbo Lietuvoje, išsamiai nagrinėjančio būtent steigimo procedūras, jų ypatumus bei trūkumus ir apimančio visą juridinių asmenų formų spektrą ar bent plačiausiai paplitusias iš jų, nėra³. Būtent todėl nagrinėsimos temos aktualumas yra neabejotinas.

Lietuvoje juridinių asmenų steigimo tvarką reglamentuoja Civilinis kodeksas⁴ (toliau – LR CK, CK) bei atskiras juridinių asmenų teisines formas reglamentuojantys įstatymai⁵ ir kiti teisės aktai. Net ir iš trumpos reglamentuojančių teisės aktų apžvalgos matyti, kad kiekviena juridinio asmens forma turi savų steigimo procedūros ypatumų. Dėl to darbu bus siekiama aprašyti ir išnagrinėti Lietuvoje egzistuojančią juridinių asmenų steigimo ir registravimo procedūrų *sistemą (darbo problema)*.

¹ *Interesas – svarbus, dominantis, rūpimas dalykas, reikalas, nauda*. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985. P. 216.

² Plačiau žr. Priedą Nr. 1.

³ *Įmonių* steigimo procedūros buvo nagrinėtos. Pvz.: Rukštelienė A. Įmonių steigimo teisinis reguliavimas: mag. baig. darbas // LTU.- V., 2002.

⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁵ Aktai, reglamentuojantys kiekvienos atskiros formos juridinių asmenų steigimo tvarką, aptarti vėliau šiame darbe.

Dėl daug atskirų teisinių normų, reglamentuojančių steigimo procedūras, buvimo, suformuluotina **hipotezė**, jog reglamentuojančios steigimo procedūras ir registravimo normos gali turėti tarpusavyje prieštaraujančių nuostatų ir nepateisinamų juridinio asmens formos ypatumais nukrypimų nuo bendros, CK įtvirtintos, principinės sistemos.

Darbo **tikslai** – išnagrinėjus juridinių asmenų steigimo bei registravimo procedūras, nusakyti reglamentavimo probleminius aspektus, paneigti arba patvirtinti hipotezę, esant reikalui – pateikti pasiūlymus juridinių asmenų steigimo ir registravimo sistemai ar atskirų formų juridinių asmenų steigimo procedūroms tobulinti.

Siekiant minėtų tikslų, suformuluotini tokie darbo **uždaviniai**:

- (1) panaudojant lyginamosios analizės, bei istorinį tyrimo metodus, remiantis Lietuvos bei užsienio šalių patirtimi, galiojusiais bei galiojančiais Lietuvos Respublikos teisės aktais, teisės aktų projektais, ES bei užsienio šalių teise nustatyti, ar šiuo metu Lietuvoje įtvirtinta juridinio asmens samprata, juridinių asmenų klasifikacija atitinka nūdienos poreikius. Bus nagrinėjamos juridinio asmens sampratos bendrosios bei kontinentinės teisės tradicijų šalyse, šių sampratų panašumai bei skirtumai. Remiantis išnagrinėtu, bus pateikti pasiūlymai dėl juridinių asmenų klasifikacijos tobulinimo.
- (2) Analogiškai, panaudojant lyginamosios analizės, statistinį, bei istorinį tyrimo metodus, remiantis Lietuvos bei užsienio šalių patirtimi, galiojusiais bei galiojančiais Lietuvos Respublikos teisės aktais, teisės aktų projektais, ES bei užsienio šalių teise bus nagrinėjamos atskirų formų juridinių asmenų steigimo procedūros. Dabartinės steigimo procedūros bus lyginamos su užsienio šalių patirtimi, siekiant nustatyti galimus trūkumus bei pateikti pasiūlymus dėl tobulinimo.
- (3) Atskirai nuo steigimo procedūrų bus nagrinėjamas juridinių asmenų registravimas ir jo reikšmė steigime.

Darbas susideda iš įvado, keturių skyrių, išvadų, literatūros ir šaltinių sąrašo bei priedų. Kiekvieno skyriaus ir poskyrio pabaigoje pateikiami trumpi apibendrinimai. Daugiausia dėmesio skiriama Lietuvos Respublikos galiojusių bei galiojančių teisės aktų analizei bei taikymui praktikoje. Teismų praktika šioje srityje nėra gausi, ypač Lietuvoje, todėl ja bus remiamasi retai. Užsienio šalių patirtis aptariama remiantis tų valstybių teisės aktais bei įvairių autorių darbais. Lyginimui pasirinktos tos užsienio valstybės, kurios darė bei daro didžiausią įtaką juridinių asmenų sampratai, klasifikacijoms bei steigimo procedūrų reglamentavimui Lietuvoje bei kitose valstybėse – Didžioji Britanija, JAV, Prancūzija, Vokietija bei Rusija. Taip pat autorius remiasi savo praktine patirtimi steigiant įvairių formų juridinius asmenis.

Autoriaus nuomone, darbas bus reikšmingas ir naujas tuo, kad bus aprašytos juridinių asmenų steigimo procedūros Lietuvoje, jos analizuojamos, lyginamos tarpusavyje bei su užsienio

valstybių praktika, ir, reikalui esant, bus pateikti pasiūlymai kaip būtų galima steigimo procedūras patobulinti.

Siekiant detaliau apsibrėžti nagrinėjimo dalyką, autorius mato esant tikslinga apibūdinti *juridinio asmens, steigimo* bei *registravimo* sąvokas.

Juridinis asmuo. 1964 m. Civilinis kodeksas (toliau darbe – 1964 m. CK) pateikia atsietą nuo sutarties požymio, juridinio asmens sampratą⁶. Galiojančio Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso (toliau darbe – LR CK) 2.33 str. 1 d. nustato, jog juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri savo vardu gali įgyti bei turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme. Paminėtina, jog panašiai juridinio asmens sąvoką apibrėžia ir Rusijos Federacijos CK (tiesa, ten nustatomas dar vienas požymis – atskiras turtas, valdomas nuosavybės arba operatyvaus valdymo teise.)⁷ Tam tikrais atžvilgiais LR CK 2.33 str. formuluotę, ypač ją nagrinėjant sistemiškai su kitomis LR CK normomis, galima kritikuoti. Štai R. Stanislovaitis pateikia nuomonę, jog „naujasis civilinis kodeksas, perimdamas Vakarų šalių teisinių sistemų teisės subjektų koncepcinę interpretaciją, nepajėgė atsikratyti kai kurių sovietinių teisinių relikvų, terminijos – dalykinio nenuoseklumo juridinių asmenų klausimu“. Minėtas autorius analizuoja LR CK 2.33 str. 1.110 str. 1 d., 6.185 str. bei 6.402 str. ir suformuluoja išvadą, jog, pagal Civilinį kodeksą, *įmonė* yra 1) juridinis asmuo; 2) nekilnojamas daiktas; 3) turtinis kompleksas; 4) asmeniui priklausanti turto ir neturtinių teisių ir pareigų visuma; 5) verslininkas. Kartu su šiais teiginiais formuluojama išvada, jog toks *juridinio asmens* apibrėžimas yra neteisingas.⁸ Vistik nemanytina, jog tokia išvada yra pakankamai išbaigta ir teisinga, juolab, kad painiojamos „įmonės“ ir „juridinio asmens“ sąvokos. Taigi net jeigu ir neteigtina, kad juridinio asmens apibrėžimas, formuluojamas LR CK 2.33 str. 1 d., yra išimtinai teisingas ir išliks nekvestionuotinas ateityje, manome, jog, atsižvelgiant į šiandieninius visuomeninius santykius, jis yra pakankamai korektiškas.

Siekiant plačiau pažvelgti į problemą, darbe, ypač kalbant apie užsienio valstybių patirtį, nebus apsiribojama LR CK vartojama juridinio asmens sąvoka – ją stengiamasi šiek tiek išplėsti, apimant organizacinius darinius, artimus juridiniam asmeniui pagal dabartinę Lietuvoje įtvirtintą sampratą. Dėl juridinio asmens sampratos skirtumų tai, kas vienoje valstybėje būtų laikoma juridinio asmens steigimu, kitoje valstybėje juridinio asmens steigimu nebūtų laikoma (pvz. Lietuvoje individualios įmonės steigimas bus laikomas juridinio asmens steigimu, tuo tarpu JAV išskirtinis personalinės įmonės (*sole proprietorship, sole ownership*) bruožas yra tai, kad nėra jokio legalaus skirtumo tarp firmos savininko, plėtojančio verslą, ir paties verslo).⁹

⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Žin., 1964, Nr.19-138.

⁷ Rusijos Federacijos civilinio kodekso (toliau – Rusijos CK) 48 str. 1 d. Pagal: Полный сборник кодексов Российской Федерации / Под ред. Борисов В.И. Москва: “Ирформекс”, 2001.

⁸ Stanislovaitis R. Lietuvos komercinė teisė. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras, 2003. p. 29.

⁹ Plačiau: Samajauskaitė G. Įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių Lietuvoje, Vakarų Europoje ir JAV modusai lyginamosios teisės aspektu // Teisės apžvalga. 2000, Nr. 2.

Kita vertus, darbu neketinama nagrinėti tokių steigimosi ir/ar veiklos formų, kai nėra sukuriamas atskiras nuo steigėjo subjektas. Lietuvoje tai atitiktų fizinių asmenų vertimąsi individualia veikla (tiek su, tiek be verslo liudijimo) ar kelių asmenų vystomą jungtinę veiklą pagal jungtinės veiklos sutartį neįsteigus ūkinės bendrijos. Kadangi tokios veiklos pradėjimas bei registravimas svarbus ne tiek civilinės, kiek mokestinės teisės prasme, darbe tokios veiklos formos bus aptariamoms tik kiek tai yra būtina siekiant išryškinti vienos ar kitos formos juridinio asmens steigimo privalumus bei trūkumus. Tiesa, kalbant apie juridinių asmenų registravimo ypatumus, bus prisimenamas ir nagrinėjamas vienas įdomus teisės akto projektas, siūlęs Lietuvoje iš esmės suartinti juridinius asmenis ir veiklos formas neįsteigus juridinio asmens.¹⁰

Darbe bus nagrinėjamos tiek viešųjų, tiek privačių juridinių asmenų steigimo procedūros. Juo labiau, kad autorius analizuos juridinių asmenų skirstymo į viešuosius ir privačius problematiką bei įtvirtintą skirstymą.

Nagrinėjant atskiras juridinių asmenų teises formas, autorius stengsis apžvelgti užsienio valstybių praktiką, pateikti tos juridinio asmens formos vystymosi istorinį kontekstą Lietuvoje ir tik po to apžvelgti konkrečios juridinio asmens formos reglamentavimą Lietuvoje ir išryškinti reglamentavimo trūkumus, jei tokių nustatoma esant ir jei tai liečia darbo nagrinėjimo objektą.

Dėl ribotos magistro baigiamojo darbo apimties neįmanoma išsamiai ir kokybiškai išnagrinėti visų juridinių asmenų formų steigimo procedūrų. Todėl autorius apsiribos tomis, kurios daro didžiausią įtaką Lietuvos ūkiui bei visuomenei (pvz., akcinės bendrovės, individualios įmonės, asociacijos ir kt.) ir nenagrinės tokių, kurios šiuo metu labiau nagrinėtinos tik teoriniu aspektu (pvz., Europos bendrovė ar Europos ekonominių interesų grupė). Daugiau dėmesio bus skiriama privačiųjų juridinių asmenų (tarp jų – ir ne pelno siekiančių) steigimo procedūroms aptarti. Nebus nagrinėjamos steigimo procedūros tų viešųjų juridinių asmenų, kurių steigėju gali būti tik valstybė ar savivaldybės (pvz., biudžetinių įstaigų), kadangi tokių juridinių asmenų steigimo procedūroms didelę įtaką daro viešosios teisės normos ir, norint kokybiškai jas išanalizuoti, darbo apimtį reikėtų stipriai padidinti.

¹⁰ Lietuvos Respublikos juridinių vienetų registro įstatymo projektas // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=23723&p_query=; prisijungimo laikas 2006-01-07

Steigimas. Pagrindinis juridinio asmens bruožas – iš kurio iš tikrųjų išplaukia visi kiti – yra tai, jog juridinis asmuo yra darinys, atskiras nuo savo dalyvių (narių)¹¹. Tai įgalina jį veikti atskirai nuo savo narių ir įgyti pareigų, kurių negalėtų įgyti ar susikurti nariai.

Darbe nagrinėjamos juridinių asmenų steigimo ir registravimo procedūros¹². Lietuvoje 1964 m. LR CK juridinių asmenų steigimo procedūras apskritai reglamentavo minimaliai, tik nustatydamas, jog „Juridiniai asmenys steigiami Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka“¹³. Naujasis LR CK šiuo požiūriu išsamesnis, steigimo procedūrų reglamentavimui čia išskiriamas atskiras skyrius, be to, atskirų normų galime rasti ir kituose skyriuose (pvz. 2.46 str., 2.47 str. ir kt.). Tačiau kitų valstybių civiliniuose kodeksuose, pvz., Rusijos, juridinių asmenų steigimo procedūros reglamentuotos išsamiau.

Konkrečiai nenustatoma, kas yra laikoma juridinio asmens steigimo procedūros pradžia. Atsižvelgiant į tai, jog juridinio asmens steigimo pagrindas yra juridinio asmens steigėjų valios išreiškimo aktas, kuriuo siekiama įsteigti juridinį asmenį¹⁴, peršasi išvada, jog steigimo procedūros pradžia ir yra minimo akto (sutarties, vienašalio sandorio, įstatymo ar kito teisės akto) sudarymas ir/ar priėmimas. Todėl šiame darbe atskirų juridinių asmenų steigimo procedūros bus nagrinėjamos nuo akto, kuriuo siekiama įsteigti juridinį asmenį, sudarymo ar priėmimo momento. Tačiau atkreiptinas dėmesys į porą aspektų. Visų pirma, prieš sudarydami ar priimdami minėtus aktus, steigėjai turi apsispręsti tiek dėl to, ar apskritai steigtiną juridinį asmuo¹⁵, tiek dėl steigiamo juridinio asmens formos¹⁶, tiek dėl kitų esminių dalykų – kapitalo, buveinės, o tam tikrais atvejais – ir vieno ar kitų asmenų buvimo ar nebuvimo juridinių asmenų steigėjais¹⁷. Kita vertus, dar iki akto, kuriuo steigiamas juridinis asmuo, priėmimo ar sudarymo, gali būti atliekami tam tikri veiksmai – pvz., rezervuojamas pavadinimas. Dėl ribotos magistro baigiamojo darbo apimties veiksmai, atliekami prieš sandorio, kuriuo nusprendžiama įsteigti juridinį asmenį, sudarymą, nebus atskirai nagrinėjami.

¹¹ Kaip teigia Paul Davies, dirbtinė, „teisinė“ asmenybė kaip juridinio asmens bruožas buvo įtvirtinta pakankamai vėlai ir „iki Salomon v. Salomon & Co. bylos devynioliktojo amžiaus gale nebuvo pilnai įsisavinta net teismų.“ Be plačiau žinomos ir literatūroje dažnai pateikiamos lordo Halsbury L.C. pozicijos, norėjęs pateikti ir kitą, darbo autoriaus nuomone, tiksliau apibrėžiančią juridinio asmens atskirumą nuo steigėjų (lordo McNaghten nuomone): „Kompanija teisės požiūriu yra atskiras nuo dalyvių asmuo...; ir, net jei ir po įsisteigimo verslas yra tiksliai toks, koks buvo anksčiau, ir tie patys asmenys valdo kompaniją, ir pelnas patenka tiems patiems asmenims, kompanija teisiškai nėra steigėjo agentas ar patikėtinis. Taip pat steigėjai, kaip nariai, nėra jokia forma ar būdu atsakingi [už Kompanijos prievoles – aut. past.], išskyrus išimtis, numatytas teisės akto.“ Plačiau: Davies P. Gower and Davies' Principles of Modern Company Law. London: Sweet & Maxwell, 2003

¹² Darbe nebus skiriama dėmesio juridinių asmenų steigimo *tvarkų* (potvarkinės, leidiminės, pareikštinės normatyvinės bei pareikštinės) nagrinėjimui. Autoriaus nuomone, minėta klasifikacija apskritai laikui bėgant praranda savo aktualumą.

¹³ 1964 m. CK 27 str.

¹⁴ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P.167.

¹⁵ Plačiau: pvz., šio darbo poskyryje 2.2.1.1., kuriame kalbama apie individualių įmonių steigimą.

¹⁶ Plačiau: Davies P. Gower and Davies' Principles of Modern Company Law. London: Sweet & Maxwell, 2003. P. 70.

¹⁷ Plačiau: pvz., šio darbo poskyryje 2.3.1., kuriame kalbama apie asociacijų steigimą.

Analizuojant atskirų teisinių formų juridinių asmenų steigimo procedūras, trumpai bus nusakoma tokios ar artimos nagrinėjamajai teisinės formos juridinių asmenų steigimas užsienio valstybėse, taip pat bus stengiamasi pateikti reglamentavimo Lietuvoje raidą. Naginėjant šiuo metu nustatytas procedūras, stengiamasi išryškinti galimus tokių procedūrų trūkumus ir jų įtaką tos juridinio asmens teisinės formos gyvybingumui ar apskritai ūkio raidai Lietuvoje. Nebus atskirai analizuojama licencijų išdavimo, steigimo administracinės priežiūros tvarka.

Registravimas. Lygindami LR CK 2.63 str. 1 d., LR CK 2.64 str. bei Juridinių asmenų registro nuostatų¹⁸ (toliau – JAR nuostatai) 9.1. p., matome, jog Lietuvos Respublikos teisės aktai skiria juridinių asmenų *registravimo*, *įtraukimo į registrą* ir *įregistravimo* sąvokas. *Registravimu* šiame darbe laikoma procedūra, kurios rezultatas – juridinio asmens *įregistravimas* (juridiniam asmeniui suteikiamas kodas ir išduodamas registravimo pažymėjimas) arba juridinio asmens, jo duomenų bei steigimo dokumentų *įtraukimas į registrą* (kai kurių formų juridinių asmenų atveju); *įregistravimu* laikomas juridinis faktas, kai asmuo įtraukiamas į registrą. Šis juridinis faktas tuo pačiu yra ir juridinio asmens įsteigimo momentas, ir jo teisnumo bei veiksnumo pradžia. Kaip ir suponuoja darbo pavadinimas, registravimas kaip procedūra bus nagrinėjamas atskirai nuo steigimo.

Registravimo klausimams nagrinėti bus skiriama atskiras darbo skyrius, kuriame visų pirma aptariama ankstesnė juridinių asmenų registravimo tvarka ir anksčiau veikę registrai (tiek tarpukario Lietuvoje, tiek po Nepriklausomybės atgavimo). Antra, autorius išnagrinės Juridinių asmenų registro, tokio, koks veikia Lietuvoje dabar, vystymąsi ir dabartinį reglamentavimą bei, remdamasis kitų valstybių patirtimi bei Lietuvos realijomis, stengsis išryškinti tokio reglamentavimo trūkumus.

¹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. 1407 „Dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 107-4810.

1. JURIDINIŲ ASMENŲ STEIGIMAS LIETUVOJE IR UŽSIENIO VALSTYBĖSE.

1.1. Bendri bruožai.

Kaip jau minėta aukščiau, tiek vienas, tiek keli asmenys ūkinę ar kitokią veiklą gali vykdyti ar kitaip tenkinti interesus arba įsteigę, arba neįsteigę juridinio asmens. Dėl to, steigti ar ne juridinį asmenį, sprendimas priimamas vadovaujantis įvairiais kriterijais, tarp jų – veiklos pobūdžio, apimties, tęstinumo, mokestinių klausimų, prestižo ir daugelio kitų. Jei priimamas sprendimas įsteigti juridinį asmenį, kitas neišvengiamai sprendimas yra formos parinkimas. Pasirenkant juridinio asmens teisinę formą, atsižvelgtina į tokius faktorius: (1) juridinio asmens organizacinės-teisinės formos ypatumus; (2) dalyvių teises tos formos juridiniuose asmenyse; (3) juridinio asmens turto teisinį režimą; (4) dalyvavimo (narystės) pobūdį; (5) dalyvavimo valdant juridinį asmenį būdus; (6) valdingus įgaliojimus; (6) galimą ūkinės veiklos apimtį; (7) galimą narystę vienijančiose organizacijose; (8) prekybinę specializaciją.¹⁹ Manytina, kad šie klausimai pasirenkant juridinio asmens teisinę formą yra bendri ir esminiai daugelyje valstybių; ir bet koku atveju tik radus atsakymus į juos, t.y. išsiaiškinus tikruosius steigėjų ketinimus, ieškotina tinkamiausia ir daugiausiai reikalavimų atitinkanti teisinė forma.

1.2. Juridinių asmenų formos ir bendri steigimo procedūrų ypatumai užsienio valstybėse

Paminėtina, principinės nuostatos, nusakančios juridinių asmenų steigimą, yra panašios daugelyje valstybių. Europos Sąjungos valstybėse daugelį įmonių steigimui taikytinų klausimų reglamentuoja EB įmonių teisės direktyvų normos²⁰.

Didžiojoje Britanijoje egzistuoja jau minėtas skirstymas į registruotinus ir neregistruotinus darinius. Steigimo procedūros šioje valstybėje nustatytos 1893 m. ir 1980 m. Prekybos įstatymu, 1890 Partnerystės įstatymu, 1985 m. Kompanijų įstatymu (su 1989 m. ir vėlesniais pakeitimais), be to, nemaža dalis santykių, susijusių su verslininkyste ir jos organizavimo formomis, Didžiojoje Britanijoje reguliuojami šalies Vyriausybės sprendimais²¹. Pati juridinių asmenų įvairovė Didžiojoje Britanijoje labai skiriasi nuo Lietuvos ir pasižymi savitais bruožais. Teisinė sistema čia asmenims, siekiantiems susivienyti siekiant gauti tam tikros

¹⁹ Толкачев А.Н. Коммерческое право. Москва: „Перспектива“, 2005. Ст. 40.

²⁰ Plačiau EB įmonių teisės direktyvų nuostatos bus aptariamoms vėliau, nagrinėjant privačių pelno siekiančių juridinių asmenų steigimą bei juridinių asmenų registravimo procedūras.

²¹ Šatas J. Tarptatinės komercinės teisės subjektai. Vilnius: Tarptautinis komercinis arbitražas, 2000. P.108.

naudos, suteikia dviejų pagrindinių rūšių organizacines formas: bendrijas (*partnerships*) ir kompanijas (*companies*)²². Bendrijų veikla kodifikuota dar 1890 priimtu Bendrijų įstatymu; ši organizacinė struktūra pasižymi tuo, kad kiekvienas partneris tam tikra prasme tampa kitų partnerių agentu, įgaliotiniu²³. Bendrijos veikla nėra atsieta nuo partnerių veiklos; ši forma turi tam tikrą tikrosios ūkinės bendrijos bruožų. Čia būtinas didesnis dalyvių pasitikėjimo vienas kitu laipsnis ir būdingas siauresnis reglamentavimas. Įdomu tai, kad bendrijoms nėra numatyta atskirų steigimo procedūrų – pagal 1890 Partnerystės įstatymą, *partnerystė* – tai visų pirma santykis tarp asmenų, bendrai siekiančių pelno²⁴ ir bendrija (*partnerystė*), remiantis Partnerystės įstatymu, tik pripažįstama arba nepripažįstama egzistuojančia²⁵. Tuo tarpu kompanijos – sudėtingesnė teisinė struktūra, itin pabrėžiamas jos, kaip juridinio asmens, atskirumas nuo dalyvių. Išskiriamos vieno asmens (*corporation sole*) ir sudėtinės korporacijos (*corporation aggregate*). Pastarosios savo ruožtu skirstomos į kompanijas, steigiamas pagal privilegiją (*chartered companies*), statutines kompanijas (*statutory companies*; steigiamos Parlamento aktu) ir registruotąsias kompanijas (*registered companies*). Registruotosios kompanijos toliau skirstomos pagal atsakomybės ribojimo sąlygą, pagal dalyvių skaičių ir pagal galimybę viešai prekiauti akcijomis, pagal tai kokį – viešą ar privatą – interesą tenkina ir kt.²⁶ Bendra kompanijų steigimo procedūra Didžiojoje Britanijoje yra paprastesnė nei mūsų valstybėje. Kompaniją gali steigti vienas, du ar daugiau asmenų²⁷; čia išskiriami tik tokie etapai: (1) steigimo dokumento (*memorandum of association*) pasirašymas liudytojo, kuris tvirtina parašo tikrumą, akivaizdoje; (2) įstatų (*articles of association*) sudarymo; įstatai sudaromi tik tuo atveju, jei jie skiriasi nuo pavydžinės formos ir nebūtini juridiniams asmenims, kurių dalyvių atsakomybė ribojama įsigytų akcijų verte²⁸; (3) steigimo dokumento, įstatų bei nustatytų formų pateikimas Kompanijų registrui. Tiesa, prisimintina tai, kad įprasta tvarka šioje šalyje steigama ir registruojama yra tik dalis juridinių asmenų, taip pat tai, jog steigimosi tvarka ir procedūros nėra vienodos visoje šalies teritorijoje²⁹.

Didžiosios Britanijos sistemos bruožus yra perėmusios daugelis valstybių; tarp jų paminėtinos netgi tokios kaip Japonija arba Estija. **Japonijoje** verslo organizavimui naudojami tik 6 formų juridiniai asmenys – akcinės bendrovės (*Kabushiki Kaisha*; angl. *Joint stock*

²² Kai kurie autoriai vartoja *korporacijos* (*corporation*) sąvoką. Pvz.: Keenan D. Smith & Keenan's Company Law. 12th edition. London: Pearson Longman, 2002.

²³ Davies P. Gower and Davies' Principles of Modern Company Law. London: Sweet & Maxwell, 2003.

Pg. 4

²⁴ Partnership Act. Art. 1. pgl. Blackstone's Statutes on Company Law 2004 – 2005. 8th edition. /edited by French D. New York: Oxford University Press, 2004.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Plačiau: Keenan D. Smith & Keenan's Company Law. 12th edition. London: Pearson Longman, 2002. ir Davies P. Gower and Davies' Principles of Modern Company Law. London: Sweet & Maxwell, 2003.

²⁷ Companies Act, Art. 1(1), Art 1 (3A). pgl. Blackstone's Statutes on Company Law 2004 – 2005. 8th edition. /edited by French D. New York: Oxford University Press, 2004.

²⁸ Companies Act, Art. 7(1). pgl. Blackstone's Statutes on Company Law 2004 – 2005. 8th edition. /edited by French D. New York: Oxford University Press, 2004.

²⁹ Pavyzdžiui, Partnerystės įstatyme (*Partnership Act*) numatyti juridinių asmenų registravimo Škotijoje ypatumai.

corporation); ribotos atsakomybės bendrovės (Yugen Kaisha, angl. Limited corporation), tikrosios ūkinės bendrijos (Gomei Gaisha, angl. Unlimited commercial partnership corporation), komanditinės ūkinės bendrijos (Goshi Kaisha, angl. Limited commercial partnership corporation), asociacijos (Kumiai, angl. Civil code association) ir vadinamosios neatskleistos asociacijos (Tokumei Kumiai, angl. Undisclosed association). Bendrais bruožais juridinių asmenų steigimo tvarką Japonijoje apibrėžia CK; čia išskiriami du etapai: įstatų sudarymas bei registravimas³⁰. Juridinis asmuo šioje šalyje įregistruojamas per dvi savaites.

JAV pelno siekiančių juridinių asmenų steigimą ir veiklą reglamentuoja Vieningas komercijos kodeksas (1958), Vieningas partnerystės įstatymas (1914), Vieningas ribotos atsakomybės kompanijų įstatymas (1984) bei Vieningas verslo korporacijų įstatymas (1984). Juridinių asmenų sistema JAV daugeliu bruožų sutampa su Didžiosios Britanijos sistema. Juridinio asmens steigėjai privalo parengti aktą, kuriuo juridinis asmuo yra įsteigiamas (vad. chartiją) bei įstatams analogišką dokumentą (vidaus reglamentą). Juridinių asmenų registraciją atlieka administracinės institucijos arba teismai; bendro valstybės registro JAV nėra.³¹

Prancūzijoje juridiniai asmenys pagal tai, kokio pobūdžio interesą tenkina, yra grupuojami į asociacijas (*association*) ir prekybos bendrijas (*société*); tarp pastarųjų išskiriamos paprastosios bendrijos (SNC), paprastosios komanditinės bendrijos (SCS), akcinės komanditinės bendrijos (SCA), ribotosios atsakomybės bendrovės (SARL) bei akcinės bendrovės (SA). Steigimo tvarka daug kuo yra analogiška Lietuvoje įtvirtintajai – juridinis asmuo steigiamas steigimo sutarties (steigimo akto) pagrindu, o veiklą reguliuoja įstatai.

Vokietijoje, kur daug normų, reglamentuojančių juridinių asmenų steigimą bei registravimą, inkorporuota į CK bei Prekybos kodeksą. Juridiniai asmenys skirstomi į įstaigas (*Stiftungen*) ir sąjungas (*Verein*). Įstaigos – pelno siekiantys juridiniai asmenys, steigiami tik turint kompetentingos institucijos leidimą; tuo tarpu sąjungų steigimo bei veiklos tikslas yra tam tikrų interesų tenkinimas; minėti interesai gali būti tiek susiję, tiek nesusiję su pelno siekimu. Tarp pelno siekiančių subjektų paminėtini: atviroji prekybos bendrija (OHG), komanditinė bendrija (KG), „tylioji“ bendrija (SG), ribotosios atsakomybės bendrovė (GmbH) bei akcinė bendrovė (AG). Juridiniai asmenys steigiami steigimo sutarties (akto) pagrindu, steigiant ribotosios atsakomybės bendroves bei akcines bendroves, papildomai reikalingi ir notaro patvirtinti įstatai. Ribotosios atsakomybės bendrovės bei akcinės bendrovės registruojamos vietiniuose komerciniuose teismuose po Pramonės ir prekybos rūmuose atliktos jų steigimo dokumentų analizės.³²

Rusijoje juridinių asmenų klasifikaciją ir principines nuostatas pateikia Rusijos Federacijos Civilinis kodeksas (toliau darbe - Rusijos CK), atskirų juridinių asmenų formų

³⁰ Japonijos CK 33-51 str. pgl. The Civil Code of Japan. EHS Law Bulletin Series. Japan. Tokyo: Eibun-Norei-Sha, Inc., 2001.

³¹ Šatas J. Tarptatinės komercinės teisės subjektai. Vilnius: Tarptautinis komercinis arbitražas, 2000. P.115.

³² Ten pat, P.124.

reglamentavimo ypatymai nustatyti tas formas reglamentuojančiuose įstatymuose. Rusijos CK 50 str. 1 d. pateikia pagrindinį juridinių asmenų skirstymą į komercines organizacijas (kurių pagrindinis veiklos tikslas yra naudoti dalyviams siekimas) ir nekomercines organizacijas (kurių pagrindinis veiklos tikslas nėra naudoti dalyviams siekimas ir kurios neskirsto gauto pelno savo dalyviams). Komercinėms organizacijoms priskiriamos tokios juridinių asmenų formos kaip ūkinės bendrijos (pilnosios ir komanditinės (pasitikėjimo)), bendrovės (uždarnosios ir atvirosios akcinės, ribotos atsakomybės bei papildomos atsakomybės bendrovės), gamybiniai kooperatyvai bei valstybės ir municipalinės unitarinės įmonės. Nekomercinėms priskiriami vartotojų kooperatyvai, visuomeninės ir religinės organizacijos (bendruomenės, draugijos), labdaros ir asmeniniai fondai ir kitos įstatymų nustatytos formos³³. Paminėtina, jog Rusijos civilinis kodeksas (50 str. 4 d.) išskiria ir trečią juridinių asmenų grupę – darinius, vienijančius tiek komercinių, tiek nekomercinių organizacijų bruožus; pastariesiems priskiriamos asociacijos ir sąjungos. Juridiniai asmenys Rusijoje steigiami įstatų, įstatų ir steigimo sutarties arba tik steigimo sutarties pagrindu. Tam tikrais atvejais nekomercinės organizacijos gali būti steigiamos bendrą tos formos juridiniams asmenims taikomų įstatų pagrindu³⁴. Steigimo dokumentus tvirtina steigėjai. Juridiniai asmenys registruojami vieningame registre.

Taigi, aptarus juridinių asmenų teisinių formų bei juridinių asmenų steigimo procedūrų ypatumus kai kuriose užsienio valstybėse, galima teigti, jog: (1) Juridinių asmenų teisinių formų sistema bei steigimo tvarka įvairiose valstybėse yra nustatoma arba civiliniuose kodeksuose, arba (ir) atskiras juridinių asmenų rūšis reglamentuojančiuose įstatymuose. (2) Nors juridinių asmenų teisinių formų pavadinimai, reglamentavimas bei steigimo tvarkos ypatybės daugelyje valstybių gana stipriai skiriasi, tačiau apskritai galima atrasti daug sąsajų bei analogiškų ar savo esme bei paskirtimi labai panašių juridinių asmenų formų, lyginant skirtingas valstybes. Būtent iš pastarosios išvados seka tai, kad steigimo procedūros gali būti tinkamai nagrinėjamos tik lyginant įvairių valstybių patirtį.

1.3. Juridinių asmenų formos ir bendri steigimo procedūrų klausimai Lietuvoje: istorinis aspektas

Sąlygos Lietuvoje pradėti formuoti savai juridiniams asmenims taikytinai teisei, kaip ji suprantama šiandien, atsirado vėliau nei daugelyje Vakarų teisės tradicijos valstybių – nuo 1918 metų. Formavimąsi apsunkino ir tai, kad Lietuvoje dėl susiklosčiusių tuometinių sąlygų buvo įteisintas teisės partikuliarizmas³⁵, ypač ryškus jis buvo civilinės teisės srityje.

³³ Rusijos CK 50 str. 2 ir 3 d. Pagal: Полный сборник кодексов Российской Федерации / Под ред. Борисов В.И. Москва: “Ирформекс”, 2001.

³⁴ Rusijos CK 51 str. 1 d. Pagal: Полный сборник кодексов Российской Федерации / Под ред. Борисов В.И. Москва: “Ирформекс”, 2001.

³⁵ Maksimaitis M., Vansevičius S. Lietuvos valstybės ir teisės istorija. Vilnius: Justitia, 1997. P.192.

Pagrindinis galiojęs civilinės teisės šaltinis – Rusijos įstatymų sąvado X tomo 1 dalis, kaip jau minėta aukščiau, skyrė reikšmės bendrovės sutarčiai. Sąvadas skelbė, kad bendrovė susidaro iš asmenų, susijungusių į vieningą organizaciją ir veikiančių bendru vardu. Bendrovės buvo steigiamos pagal sutartis, laikantis įstatymo nustatytų taisyklių; buvo išskiriamos: (1) pilnosios bendrovės, kurios pasižymėjo neribota turtine atsakomybe, (2) patikimosios bendrovės, daugmaž atitinkančios komanditinės ūkinės bendrijos bruožus, (3) akcinės bendrovės ir (4) kooperatinės bendrovės. Visų rūšių bendrovės turėjo juridinio asmens statusą.³⁶

Svarbiausi paminėtini tarpukario Lietuvoje priimti teisės aktai, reglamentavę atskiras juridinių asmenų formas, yra Kooperacijos bendrovių ir sąjungų įstatymas (1919)³⁷, Akcinių bendrovių įstatymas (1924)³⁸, Aprėžtos atsakomybės bendrovių įstatymas (1940)³⁹, Įstatymas apie draugijas (1919)⁴⁰ ir jo nauja redakcija – Draugijų įstatymas (1936)⁴¹. Įstatymuose kaip taisyklė buvo apibrėžta juridinio asmens teisinė forma, jos ypatumai, steigimo procedūra, valdymo ir atsakomybės ypatumai. Kai kurie teisės aktai, pvz. Kooperatinių bendrovių ir sąjungų įstatymas, atkūrus Nepriklausomybę, tapo pagrindu naujiems teisės aktams (konkrečiu atveju – Kooperacijos įstatymui, priimtam 1993 m.)⁴². Tam, kad kooperatinė bendrovė ar sąjunga galėtų pradėti veiklą, steigėjams reikėjo sudaryti jos įstatus ir įregistruoti juos Kooperatinių bendrovių registre⁴³. Akcinių bendrovių įstatymas neišskyrė uždarytųjų ir atvirųjų akcinių bendrovių⁴⁴; nors iš esmės reglamentavimas daug kuo panašus į dabartinį. Steigėjai, kurių privalėjo būti ne mažiau nei 5, privalėjo sudaryti įstatus (juos tvirtino Finansų ministras), apmokėti už pasirašytas akcijas ir pranešti apie bendrovės įsteigimą Finansų ministerijai⁴⁵. Įstatymas apie draugijas reglamentavo platų subjektų ratą, įskaitant partijas, sąjungas, susivienijimus; *draugija* apibrėžiama kaip „susivienijimas kuopon kelių asmenų, pasistačiusių koki nors aiškų bendro darbo tikslą, ir, tam tikslui pasiekti, sutartinai, tam tikrais įstatais, dirbančių“⁴⁶. Taigi pastarojo teisės akto reglamentavimo sfera apėmė didžiąją dalį viešaisiais interesais veikiančių juridinių asmenų

³⁶ Maksimaitis M., Vansevičius S. Lietuvos valstybės ir teisės istorija. Vilnius: Justitia, 1997. P.199-200.

³⁷ Lietuvos Respublikos kooperacijos bendrovių ir sąjungų įstatymas. LVŽ. 1919, Nr. 4-14a. Pgl. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) /Parengė Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Vilnius: Teisės institutas, 1996.

³⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 1925 Nr. 179-227. Pgl. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) /Parengė Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Vilnius: Teisės institutas, 1996.

³⁹ Lietuvos Respublikos aprėžtos atsakomybės bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 1940 Nr. 688-5156. Pgl. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) /Parengė Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Vilnius: Teisės institutas, 1996.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos įstatymas apie draugijas. LVŽ., 1919. Nr. 15. Pgl. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) /Parengė Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Vilnius: Teisės institutas, 1996

⁴¹ Lietuvos Respublikos draugijų įstatymas. Valstybės žinios, 1936 Nr. 557-3870. Pgl. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) /Parengė Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Vilnius: Teisės institutas, 1996.

⁴² plačiau: E. Monkevičius. Kooperatinė teisė Lietuvoje. Justitia, 2000, Nr. 2. P. 27.

⁴³ 1919 m. Kooperacijos bendrovių ir sąjungų įstatymo 7 str.

⁴⁴ Įstatyme nebuvo apribojimų parduoti akcijas asmenims, pardavimo metu nesantiems bendrovės akcininkais, taigi galima traktuoti, kad įstatymas reglamentavo tik atvirojo tipo akcinių bendrovių veiklą.

⁴⁵ 1924 m. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 5-28 str.

⁴⁶ 1919 m. Įstatymo apie dragijas 1 str.

(dalis veikė pagal jau aptartą Kooperatinių bendrovių ir sąjungų įstatymą, pvz., Lietuvos kooperacijos bendrovių sąjunga, įkurta 1920 m.). Atskirai paminėtinas Aprėžtos atsakomybės bendrovių įstatymas, reglamentavęs juridinio asmens formą, kuri nėra šiuo metu įteisinta Lietuvoje, tačiau yra plačiai paplitusi visame pasaulyje (Vokietijoje, Prancūzijoje, Rusijoje, Didžiojoje Britanijoje, JAV ir kt.) – ribotos atsakomybės bendrovės. Šioje vietoje primintina tik tai, kad įstatymas priimtas tik 1940 m., taigi ilgesnio jo veikimo padarinius galima būtų tik spėlioti.

Aptarus juridinių asmenų formų ypatumus ir steigimo procedūrų bendrus bruožus tarpukario Lietuvoje teigtina, jog (1) reglamentavimas tuo metu buvo mažiau detalus ir išbaigtas, tačiau principiniai skirstymai ir nuostatos iš esmės nesiskyrė, (2) steigimo tvarka daugeliu atvejų buvo pakankamai paprasta, (3) tarpukario Lietuvoje juridinių asmenų teisinių formų reglamentavimas, kaip ir visa teisinė mintis, vystėsi sparčiai ir daugiausia rėmėsi Vakarų valstybių patirtimi ir praktika.

1.4. Juridinių asmenų steigimo procedūros Lietuvoje. Bendri bruožai.

LR CK 2.59 str. nustatyta, jog *Juridiniai asmenys steigiami šio kodekso ir įstatymų nustatyta tvarka. Steigimo procedūros klausimus, kurių nereglementuoja įstatymai, gali nustatyti steigėjai*. Juridinių asmenų steigimo procedūrų bendrus aspektus Lietuvoje nustato CK, JAR nuostatai, Juridinių asmenų registro tvarkymo taisyklės⁴⁷ bei kiti teisės aktai⁴⁸. Atskirų formų juridinių asmenų steigimo ypatumus nustato atskiras juridinių asmenų formas reglamentuojantys įstatymai. Jau minėto CK straipsnio komentare⁴⁹ išskiriami tokie **steigimo procedūros etapai**: **(1)** asmenys, nutarę įsteigti juridinį asmenį, sudaro juridinio asmens steigimo sandorį; **(2)** sudaromi steigimo dokumentai ir atliekami kiti veiksmai, numatyti steigimo sandoryje ar įstatymuose, tam, kad juridinis asmuo galėtų būti įregistruojamas; **(3)** notarui pateikiami steigimo ir kiti dokumentai reikalingi nustatyti, ar atsirado aplinkybės, lemiančios juridinio asmens įregistravimą; **(4)** juridinių asmenų registrai pateikiami dokumentai. Pabrėžtina, jog minėtus keturis steigimo procedūrų etapus taip pat galima išskirti tik sąlyginai, o steigiant kai

⁴⁷ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 307 „Dėl juridinių asmenų registro tvarkymo taisyklių patvirtinimo“. // Valstybės žinios. 2003, Nr.121-5497.

⁴⁸ Paminėtini: Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 310 „Dėl Juridinių asmenų registro tvarkytojui teikiamų prašymų, pranešimų ir kitų formų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 121-5499; Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. lapkričio 28 d. įsakymas Nr. 287 „Dėl dokumentų, pateikiamų Teisingumo ministerijai, steigiant politines partijas ir politines organizacijas, jų filialus ar atstovybes, keičiant jų steigimo dokumentus ir registro duomenis, jas reorganizuojant ir pertvarkant bei steigiant religines bendruomenes, bendrijas ir centrus, jų tos pačios religijos tikslams įgyvendinti juridinius asmenis, filialus ar atstovybes, keičiant jų įstatus ar juos atitinkančius dokumentus ir registro duomenis, išbraukiant juos iš juridinių asmenų registro, sąrašų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr.114-5183, ir daugelis kitų.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P.141.

kurių formų juridinius asmenis (pvz., valstybės ar savivaldybių biudžetines įstaigas) procedūra yra iš esmės kitokia.

Pirmasis steigimo procedūros etapas – sandoris įsteigti juridinį asmenį. Kaip jau aptarta aukščiau, šis etapas būdingas daugeliui valstybių (pvz., Vokietijai, Prancūzijai). Toks sandoris gali būti steigimo aktas, steigimo sutartis, įstatymas ar kitas teisės aktas, numatytas įstatymo. Teigiama, jog steigimo sandoris sukuria teisinį santykį (1) tarp steigėjų; (2) tarp steigėjų ir valstybės institucijų, kontroliuojančių juridinių asmenų steigimą; (3) tarp steigėjų ir juridinių asmenų registro⁵⁰. Anaiptol neneigiant esminės sandorio įsteigti juridinį asmenį reikšmės steigimo procedūroje, autorius nėra linkęs visiškai su tokia nuomone sutikti – vien tik sudarius sandorį steigti juridinį asmenį teises ir pareigas įgyja tik jį sudarę asmenys, o visi likę asmenys (priežiūros tarnybos, registras ir kiti) įgyja teises ir pareigas tik steigėjams po sandorio steigti juridinį asmenį ėmusių *įgyvendinti* tam tikras teises ir pareigas pagal jį. Pabrėžtina ir tai, kad Lietuvoje steigiant tam tikrų formų juridinius asmenis sandoris steigti juridinį asmenį nėra sudaromas kaip atskiras dokumentas (pvz., ūkinių bendrijų ar individualių įmonių atvejais, kur atitinkamai yra sudaroma tik jungtinės veiklos sutartis ar nuostatai). Sandoriui įsteigti juridinį asmenį paprastai taikoma rašytinė forma⁵¹.

Būtent **antruoju etapu** labiausiai skiriasi tarpusavyje atskirų formų juridinių asmenų steigimo procedūros. Įdomu tai, kad, pvz., Didžiosios Britanijos Kompanijų įstatymas apskritai pirmosios dalies pirmajame skirsnyje („Kompanijų formavimas“) nemini jokių būtinų atlikti teisinių veiksmų registruojant kompaniją, išskyrus steigimo sutarties (*Memorandum of association*), reikiamais atvejais – įstatų (*Articles of association*) parengimą ir kompanijos registravimą⁵². Tokie veiksmai, jei yra būtini, reglamentuojami atskiromis normomis.

Lietuvoje šiam, antrajam, steigimo etapui yra būdingi tokie veiksmai (iš kurių būtinas ir būdingas visų juridinių asmenų steigimui yra tik pirmasis, kiti gali būti arba nebūti priklausomai nuo to juridinio asmens formos ar pobūdžio):

1. *Steigimo dokumentų*⁵³ – *įstatų, nuostatų ar kito akto parengimas*. Išsamiau dokumentus, kurie laikomi vieno ar kito juridinio asmens steigimo dokumentais, nustato atskiras juridinių asmenų formas reglamentuojantys teisės aktai – pvz., LR Individualių įmonių įstatymo⁵⁴ (toliau darbe – IĮ) 4 str. 1 d., LR Kooperatinių bendrovių įstatymo⁵⁵ (toliau darbe – KoBĮ) 5 str. 1 d. Pastebėtina, jog atskiras juridinių asmenų teises formas reglamentuojančiuose įstatymuose nuostatos apie tai, kas priklauso steigimo dokumentams, teoriniu požiūriu nėra būtinos – jau pačioje LR CK 2.46 str. 1 d. prasmėje

⁵⁰ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P. 167.

⁵¹ Su išimtimis, pvz., kooperatyvų atveju. Plačiau ši problema darbe aptariama vėliau.

⁵² Companies Act. Art.1- 24. pgl. Blackstone's Statutes on Company Law 2004 – 2005. 8th edition. /edited by French D. New York: Oxford University Press, 2004.

⁵³ LR CK 2.46 str 1 d.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. // Valstybės žinios. 2003. Nr. 112-4991.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas. Valstybės žinios. 1993, Nr. 20-488.

glūdi tai, kad steigimo dokumentais gali būti tik įstatai, jei nesudaromi įstatai – steigimo sutartis (pvz., ūkinių bendrijų atveju), o įstatymo nustatytais atvejais – bendrieji nuostatai (nūdienoje šią nuostatą galima pritaikyti nebent gyvenamųjų namų statybos bendrijų atveju, ir tai su išlygomis)⁵⁶. LR CK nenurodo, kad steigimo dokumentais gali būti laikomi ir kiti dokumentai; ir čia iškyla kolizijų – pvz., LR Žemės ūkio bendrovių įstatymo⁵⁷ (toliau tekste – ŽŪBĮ) 6 str. 1 d. tarp steigimo dokumentų mini ir steigiamojo susirinkimo protokolą bei narių sąrašą. Atskirti, kurie steigimo metu sudaromi dokumentai yra juridinio asmens steigimo dokumentai, o kurie ne, yra svarbu tiek teorine, tiek praktine prasme dėl daugelio priežasčių, tokių kaip pasirašiusių asmenų parašų tikrumo tvirtinimas pas notarą (LR CK 2.46 str. 5 d.), asmenų, įgaliotų to juridinio asmens vardu sudaryti sandorius, rato nustatymas (LR CK 1.72 str. 2 d.), ir daugelio kitų.

2. *Kitų veiksmų, reikalingų įsteigti juridinį asmenį, atlikimas.* Autorius išskirtų tokias grupes: **(1)** Veiksmai, susiję su juridinio asmens teisine forma (pvz., akcinių bendrovių atveju - įstatinio kapitalo suformavimas ar bent pradinių įnašų įnešimas), **(2)** veiksmai, susiję su steigiamo juridinio asmens veiklos pobūdžiu (licencijų, leidimų gavimas – komercinių bankų, draudimo įmonių steigimo atveju), **(3)** veiksmai, susiję su steigiamo juridinio asmens pavadinimo įteisinimu (kai vartojamas žodis „Lietuvos“ arba „katalikų“), **(4)** veiksmai, susiję su steigimo dokumentų tvirtinimu ir steigėjų bendros valios išreiškimu (pvz., steigimo ataskaitų rengimas steigiant akcines bendroves, steigiamojo susirinkimo, tvirtinančio steigimo dokumentus, sušaukimas ir t.t.), bei **(5)** kiti veiksmai (sąskaitos banke atidarymas, buveinės klausimo išsprendimas ir kita).

Trečiasis juridinių asmenų steigimo bendros procedūros Lietuvoje etapas – dokumentų pateikimas tvirtinti⁵⁸. Šioje vietoje autorius nenorėtų sutikti su CK komentaru, kuris trečiąjį steigimo etapą apibūdina apimdamas tik tvirtinimą pas notarą, ir būtų linkęs tokį apibūdinimą išplėsti. JAR nuostatų 35 p. nustato, jog *Registro tvarkytojui teikiamų duomenų tikrumą, dokumentų atitiktį įstatymo reikalavimams ir faktą, kad juridinį asmenį [...] registruoti galima [...] tikrina notaras, Teisingumo ministerija ar registro tvarkytojas*. Notaras tikrina visų juridinių asmenų steigimo dokumentus, išskyrus politines partijas, religines bendruomenes ir bendrijas, profesines sąjungas ir jų susivienijimus, biudžetines įstaigas ir viešuosius juridinius asmenis, veikiančius pagal LR CK 2.46 str. 3 d. numatytą teisės aktą. Notarinio tikrinimo esmė – patvirtinti surašytų duomenų tikrumą, dokumentų nuostatų atitikimą įstatymų reikalavimams ir faktą, kad juridinį asmenį registruoti galima.⁵⁹ Taip pat šioje vietoje paminėtina, kad negalima

⁵⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P.120.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 1991, Nr. 13-328.

⁵⁸ Pirmoji Tarybos direktyva „Dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo“//

http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=15499&p_query=; prisijungimo laikas: 2006-01-07

⁵⁹ JAR nuostatų 39 p.

sutapatinti pastarojo notarinio tikrinimo su LR CK 2.46 str. 5 d. nustatytu steigimo dokumentus pasirašiusių asmenų parašų tapatumo tvirtinimu. Paminėtina, kad notarinio tikrinimo institutas Lietuvos teisinėje sistemoje gilių tradicijų neturi⁶⁰ (pvz. pagal tarpukario ABI akcinių bendrovių įstatus tvirtino Finansų ministras, o, pvz., kooperatinėms bendrovėms užteko tik įsiregistruoti, atskiros tvirtinimo procedūros nebuvo, tiesa, notarinį dokumentų tvirtinimą nustatė Draugijų įstatymas). Tokio instituto nėra ir Didžiojoje Britanijoje bei valstybėse, kurių juridiniams asmenims taikytina teisė artima šios valstybės tradicijai, taip pat – pvz., Rusijoje. Tačiau aptariamas steigimo procedūros etapas įtvirtintas Vokietijoje.

Atskirai nuo notarinio tikrinimo aptartinas dokumentų teikimas Teisingumo ministerijai steigiant tam tikrų formų juridinius asmenis (politines partijas bei religines bendruomenes⁶¹). Teisingumo ministerija, konstatavusi, jog nustatytą juridinį asmenį registruoti galima, surašo bei perduoda Registro tvarkytojui prašymą bei išvadą, kad juridinį asmenį registruoti galima⁶².

Paskutinis steigimo procedūros etapas – nustatytų dokumentų teikimas Juridinių asmenų registrui (toliau darbe – JAR). Vadovaujantis JAR nuostatų 32 p., steigiant juridinį asmenį dokumentus ir duomenis teikia steigėjai, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, kai tai privalo atlikti Teisingumo ministerija. Dokumentai priimami vadovaujantis JAR tvarkymo taisyklėmis.

1.5. Juridinių asmenų skirstymo į privačiuosius ir viešuosius Lietuvoje problema

Jau iš pačios *juridinio asmens* sąvokos aiškinimo išplaukia, jog juridinio asmens steigimas pats savaime nėra laikytinas tikslu; tai – tik priemonė tam tikriems asmenų tikslams pasiekti. Tokie tikslai gali būti susiję arba nesusiję su naudos siekimu pačiam steigėjui. Nuo to, kokių tikslų siekia steigėjas, priklauso tai, kokią juridinio asmens formą tas steigėjas pasirenka. Nuo juridinio asmens teisinės formos pasirinkimo priklauso tiek steigimo procedūra, tiek tam juridiniam asmeniui taikomos kitos taisyklės (pvz., apmokestinimas pelno mokesčiu).

LR CK nustato, jog juridiniai asmenys skirstomi į viešuosius ir privačiuosius. Viešieji juridiniai asmenys yra valstybės ar savivaldybės, jų institucijų arba kitų asmenų, nesiekiančių naudos sau, įsteigti juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti viešuosius interesus (valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės ir t.t.)⁶³, tuo tarpu privatieji juridiniai asmenys yra juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti privačius interesus. Teigiama, jog viešieji ir privatūs juridiniai asmenys skiriasi

⁶⁰ Su tam tikromis išimtimis.

⁶¹ JAR nuostatų 40 p.

⁶² JAR nuostatų 41.1-41.3 p.

⁶³ LR CK 2.34 str. 2 d.

savo tikslais bei steigėjų pobūdžiu. Privatūs juridiniai asmenys steigiami privačių asmenų iniciatyva privatiems tikslams pasiekti. Viešieji juridiniai asmenys yra steigiami pagal įstatymą arba administracinį aktą, siekiant patenkinti viešuosius interesus.⁶⁴ Privačių ir viešųjų juridinių asmenų atribojimo problema Lietuvoje svarbi galiojančio LR CK kontekste, kiek tai liečia juridinių asmenų teisumą ir veiksnumą. Privatieji juridiniai asmenys turi universalųjį (bendrąjį) teisumą, tuo tarpu viešieji – specialųjį teisumą (gali įgyti tokias teises ir pareigas, kurios neprieštarauja jų steigimo dokumentams ir veiklos tikslams).⁶⁵ Iš to, seka, jog tai, koks teisnumas yra juridiniam asmeniui būdingas, tiesiogiai priklauso nuo to, kokiai grupei – viešųjų ar privačių – priklauso juridinis asmuo. Tačiau toliau nagrinėdami šiuo metu Lietuvoje galiojančius teisės aktus matysime, jog šios konstrukcijos nėra iki galo laikomasi atskiras juridinių asmenų teisines formas reglamentuojančiuose įstatymuose.

Tačiau prieš tai panagrinėkime analogiškas ar panašias klasifikacijas užsienio valstybėse. Rusijos federacijos civilinio kodekso 49 str. 1 d. teigia, jog juridinis asmuo gali turėti civilines teises ir pareigas, atitinkančias jo veiklos tikslus, numatytus steigimo dokumentuose, ir turėti susijusias su šia veikla prievoles (specialusis teisnumas – *aut. past.*). Komercinės organizacijos, išskyrus unitarines įmones ir kitas numatytas įstatyme organizacijas, gali turėti visas civilines teises ir prievoles, susijusias su bet kokia įstatymų nedraudžiama veikla (bendrasis teisnumas – *aut. past.*).⁶⁶ Taigi Rusijos CK nustato bendrą taisyklę, jog juridiniams asmenims yra taikomas specialusis teisnumas bei nustato, jog tam tikriems subjektams (komercinėms organizacijoms) šis teisnumas yra išplečiamas. Teisnumas siejamas ne tiek su tuo, kokią interesą – viešą ar privatų – yra skirtas tenkinti juridinis asmuo, kiek su veiklos tikslu – pelno siekimu ir skirstymu tarp narių (su išimtimis – unitarinėmis organizacijomis ir atskiromis formomis, nustatytomis įstatymo).⁶⁷

Paminėtina, jog, tarkime, Didžiojoje Britanijoje skiriamos vadinamosios viešos ir privačios kompanijos, tačiau šis skirstymas paremtas ne skirtingais kompanijos tikslais (tenkinti viešus ar privačius interesus), ne steigėjų pobūdžiu (valstybė/savivaldybės ar privatūs asmenys), o buvimu ar nebuvimu galimybės kompanijas akcijas (ar pajus, ar kitaip pavadintas dalis) pardavinėti viešai.⁶⁸ Visiškai analogiško, kaip ir Lietuvoje, skirstymo į viešus ir privačius asmenis Didžiojoje Britanijoje nėra. Paminėtinas tik skirstymas į *registruotinus pagal Kompanijų įstatymą (Companies Act⁶⁹)* ir tuos, kuriems minėtas teisės aktas nėra taikomas, taip pat – išskyrimas „veikiančių bendruomenės interesais“ kompanijų (*community interest*

⁶⁴ Mikelėnas V., Rasimavičius P., Staskonis V. ir kt. Civilinė teisė. Vadovėlis. Kaunas: Vija, 1998. p. 90

⁶⁵ Pagal: Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P.183.

⁶⁶ Stanislovaitis R. Lietuvos komercinė teisė. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras, 2003. P.31.

⁶⁷ Rusijos CK 49 str. 1 d. Pagal: Полный сборник кодексов Российской Федерации / Под ред. Борисов В.И. Москва: “Ирформекспо”, 2001.

⁶⁸ Davies P. Gower and Davies’ Principles of Modern Company Law. London: Sweet & Maxwell, 2003. Pg.12

⁶⁹ Companies Act. pgl. Blackstone’s Statutes on Company Law 2004 – 2005. 8th edition. /edited by French D. New York: Oxford University Press, 2004.

companies, CIC), registruotinių pagal *Companies Act*. Įdomus aspektas yra tai, kad Kompanijų įstatymo 35 str. 1 d. nustato, jog *bet kokio bendrovės akto galiojimas negali būti ginčijamas jokių jos teisnumo apribojimu, numatytu steigimo sutartyje*. Tuo iš esmės kompanijoms yra suteikiamas bendrasis teisnumas (įtvirtinant ir Antrosios įmonių teisės direktyvos⁷⁰ 9 str. 1 d. nuostatas).

R. Stanislovaitis teigia, jog juridiniai asmenys skirstomi į viešuosius ir privačiuosius pagal teisinio reguliavimo metodą ir sferą. Be to, šiam klasifikavimui naudojamas papildomas kriterijus – steigimo akto pobūdis ir steigiamo juridinio asmens tikslai (kompetencija, įgaliojimai, ypatingas juridinio asmens pobūdis.⁷¹ Vėlgi ši minėto autoriaus nuomonė įdomi, tačiau nėra nediskutuotina. LR CK 2.34 str. 2 d. viešiesiems asmenims tiesiogiai neišskiria skirtingo teisinio reguliavimo metodo. (Analogiškai, tai, kad viešieji juridiniai asmenys steigiami pagal įstatymą arba administracinį aktą, kaip teigiama kai kur literatūroje, taip pat nėra išskiriama aptartoje normoje kaip esminis požymis). Todėl teigtina, jog pagrindinis viešųjų juridinių asmenų požymis – jų veiklos tikslai, t.y. viešųjų interesų tenkinimas. Kiti požymiai – steigėjų teisinė forma, steigimo akto pobūdis, pagaliau – teisinio reguliavimo metodas – laikytini antriniais. CK 2.34 str. komentaras, apibrėždamas viešųjų interesų sąvoką, teigia, jog viešieji interesai apima naudą visuomenei ar jos daliai, taip pat žmonių gerovę. *Viešųjų interesų požymis yra jų bendrumas kiekvieno asmens atžvilgiu.*⁷² Tačiau teigiama, kad pagal CK 2.34 str., viešuosius interesus reikėtų suprasti plačiau, t.y. kaip apimančius ir grupinius interesus. Kaip matysime, tarp šių dviejų teiginių yra tam tikra takoskyra.

JAR nuostatų 11 ir 12 p. nustato, kokie konkretūs juridiniai asmenys priskiriami privatiesiems ir kokie – viešiesiems juridiniams asmenims. Privatiesiems juridiniams asmenims priskiriami: *akcinės bendrovės, uždarnosios akcinės bendrovės, žemės ūkio bendrovės, kooperatinės bendrovės (kooperatyvai), tikrosios ūkinės bendrijos, komanditinės ūkinės bendrijos, individualios įmonės, kredito unijos ir kitos kredito įstaigos, Europos ekonominių interesų grupės, advokatų profesinės bendrijos, Europos bendrovės*. Viešiesiems juridiniams asmenims priskiriami: *valstybės įmonės, savivaldybių įmonės, valstybės biudžetinės įstaigos, savivaldybių biudžetinės įstaigos, viešosios įstaigos, asociacijos, labdaros ir paramos fondai, gyvenamųjų namų statybos bendrijos, bendrijos (daugiabučių namų savininkų, individualių gyvenamųjų namų savininkų, garažų savininkų, poilsio namų savininkų, kūrybinių dirbtuvių savininkų ir kitų negamybinių pastatų patalpų savininkų), sodininkų bendrijos, politinės partijos, tradicinės Lietuvos religinės bendruomenės, bendrijos ir centrai, jų tos pačios religijos tikslams*

⁷⁰ Antroji Tarybos direktyva „Dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=15500&p_query=; prisijungimo laikas: 2006-01-07

⁷¹ Stanislovaitis R. Lietuvos komercinė teisė. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras, 2003. P.32.

⁷² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P.98.

įgyvendinti įsteigti juridiniai asmenys, kitos religinės bendruomenės, bendrijos ir centrai, jų tos pačios religijos tikslams įgyvendinti įsteigti juridiniai asmenys (toliau vadinama – religinės bendruomenės ir bendrijos), profesinės sąjungos ir jų susivienijimai, nuolatinės arbitražo institucijos.

Kaip matome iš Nuostatų 13 str., sąrašai nėra išsamūs⁷³ ir nustato:

- (1) šiuo metu Lietuvoje registruojamas juridinių asmenų teisinės formos;
- (2) aiškia klasifikaciją į viešuosius ir privačius juridinius asmenis.

Šioje vietoje plačiau aptartinas kelių atskirų juridinių asmenų formų priskyrimas vienai ar kitai rūšiai, konkrečiau – diskutuotinas kelių formų juridinių asmenų priskyrimas viešiesiems juridiniams asmenims (prisiminkime viešojo intereso požymį – bendrumą kiekvieno asmens atžvilgiu ir pasekmes, nustatytas LR CK 2.34 str. 4 ir 5 dalyse bei LR CK 2.74 str. 2 d., 2.83 bei 2.84 str.).

Daugiabučio namo savininkų bendrijų įstatymo⁷⁴ (toliau – DNSBĮ) 3 straipsnio 1 dalis teigia, jog „Daugiabučio namo savininkų bendrija (toliau - bendrija) yra ne pelno organizacija, įgyvendinanti šio namo patalpų savininkų bendrąsias teises, pareigas ir interesus, susijusius su namo bendrojo naudojimo objektų ir įstatymų nustatyta tvarka namui priskirto žemės sklypo valdymu, naudojimu, priežiūra ir tvarkymu. To paties straipsnio 2 dalis nustato, jog Bendrija yra privatusis ribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo“. Taigi matome akivaizdų prieštaravimą tarp DNSBĮ 3 str. 2 d. ir JAR nuostatų 12.8 punkto. Atsižvelgiant dar ir į tai, jog DNSBĮ 34 str. nustato, jog „individualių gyvenamųjų namų ir dalimis (patalpomis) privatizuotų garažų, poilsio namų, kūrybinių dirbtuvių ir kitų negamybinių pastatų patalpų savininkai, steigdami atitinkamas bendrijas ir valdydami bei naudodami jiems bendrosios nuosavybės teise priklausančią turtą, vadovaujasi šiuo įstatymu“, matome, jog problema tampa aktuali nemažai grupei juridinių asmenų – individualių gyvenamųjų namų savininkų bendrijoms, garažų savininkų bendrijoms, poilsio namų savininkų bendrijoms, kūrybinėms dirbtuvėms ir kt. – faktiškai visiems juridiniams asmenims, minimiems JAR nuostatų 12.9 p⁷⁵. Iš DNSBĮ 3 str. 1 p. formuluotės nustatyta, kad (1) daugiabučių namų statybos bendrijos, kaip juridinio asmens, tikslas nėra pelno siekimas; (2) daugiabučių namų statybos bendrijos paskirtis yra „įgyvendinanti namo patalpų savininkų bendrąsias teises, pareigas ir interesus, susijusius su namo bendrojo naudojimo objektų ir įstatymų nustatyta tvarka namui priskirto žemės sklypo valdymu, naudojimu, priežiūra ir tvarkymu“, t.y. tenkinti privačius patalpų savininkų interesus. Čia paminėtina ir LAT nuomonė: „DNSB steigimas yra vienas iš daugiabučio namo patalpų savininkų būdų įgyvendinti nuosavybės teisę į šia teise valdomą objektą – bendrąją savininkų nuosavybę daugiabučiame name. Ši DNSB steigimo aspektą pažymėjo ir Lietuvos Respublikos

⁷³ Kai kurie šio klausimo aspektai bus aptariami vėliau

⁷⁴ Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 20-449.

⁷⁵ Nuo čia, kalbant apie DNSB, kaip juridinio asmens formos, problemas, bus turimos omenyje visos išvardintos formos.

*Konstitucinis Teismas 2000 m. gruodžio 21 d. nutarime (Žin., 2000, Nr. 110-3536). Būtent tai ir atskleidžia DNSB esmę bei tikslą – realizuoti savininkų teises valdyti ir naudoti jiems bendrosios nuosavybės teise priklausančią nekilnojamąjį turtą*⁷⁶. Vadinasi, jei taikytume vien tikslo kriterijų, minėta bendrija vienareikšmiškai priskirtina privatesiems juridiniams asmenims. Tačiau, kita vertus, DNSBĮ 3 str. 4 d. teigia, jog *bendrija negali būti įmonių steigėja ir verstis kita veikla, nesusijusia su daugiabučio namo valdymu, bendrojo naudojimo objektų ir jam priskirto žemės sklypo naudojimu, priežiūra ir tvarkymu*. Akivaizdu, jog ši norma patvirtina, jog daugiabučių namų savininkų bendrijoms būdingas specialusis teisnumas (kas, vadovaujantis LR CK 2.74 str. 2 d., yra būdinga viešiesiems juridiniams asmenims. Taigi, turime situaciją, kai pagal vieną kriterijų (*tikslo*) juridinis asmuo turėtų būti priskiriamas privatesiems, tačiau pagal kitą (*teisnumo*) – viešiesiems. Panagrinėkime reglamentavimą juridinių asmenų formų, savo esme panašių į daugiabučių namų savininkų bendrijas.

LR Sodininkų bendrijų įstatymo⁷⁷ (SBI) 3 str. 1 d. teigia, jog *Bendrija yra ribotos civilinės atsakomybės pelno nesiekiantis viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – įgyvendinti sodininkų bendrąsias teises ir pareigas, susijusias su mėgėjiško sodo teritorijos ir joje esančių bendrojo naudojimo objektų valdymu, priežiūra ir naudojimu*. Be kita ko, minėto įstatymo 20 str. 1 d. artima DNSBĮ 3 str. 4 d. ir teigia, jog *Bendrija gali turėti ir įgyti tik tokias civilines teises ir pareigas, kurios neprieštarauja įstatymams, bendrijos įstatams ir veiklos tikslams*. Taigi, SBI, nors bendrijų steigimo tikslą ir formuluoja beveik analogiškai DNSBĮ formuluojamam, jau⁷⁸ nurodo, jog bendrijos yra viešieji juridiniai asmenys. Manytina, jog taip įstatymų leidėjas nustatė siekdamas, kad sodininkų bendrijos turėtų specialųjį teisnumą.

Dar sudėtingesnė situacija yra su gyvenamųjų namų *statybos* bendrijomis. Pažymėtina, jog atskiro įstatymo, reglamentuojančio gyvenamųjų namų statybos bendrijų⁷⁹ steigimą bei veiklą nėra. Vienintelis teisės aktas – Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl gyvenamojo namo statybos bendrijų bei gyvenamojo namo eksploatavimo bendrijų pavyzdinių įstatų patvirtinimo“ su pakeitimais⁸⁰ (paskutiniai priimti dar 1997 m., toliau tekste – Pavyzdiniai įstatai) – pateikia tik pavyzdinius bendrijos įstatus, kuriuose jau savaime yra netikslumų bei normų neatitikimo nūdienos visuomeniniams santykiams (pvz.: Pavyzdinių įstatų 2, 10, 13.4, 20, 40 p.). Lietuvos Aukščiausiasis teismas taip pasisakė apie gyvenamųjų namų statybos bendrijas: „[...] į GNSB jos nariai jungiasi pajinių įnašų pagrindu ir turi tikslą tik aprūpinti savo narius gyvenamosiomis patalpomis, bet ne pelno siekimo tikslus [...]. Vyriausybės nutarimo Nr.280 3.3. punktu (1993 m. balandžio 23 d. redakcija) buvo nurodyta, kad

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K3-3-706/2002 m. //

<http://www.lat.litlex.lt/Nutartys/cnut/2002/nut2002/3k3-3-706.htm> ; prisijungimo laikas: 2005-09-18.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos sodininkų bendrijų įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr. 4-40.

⁷⁸ Prisimintina, kad SBI priimtas 2003 m., tuo tarpu GNSBĮ – 1995 m.

⁷⁹ Nereikėtų painioti su gyvenamųjų namų savininkų (tiek individualių, tiek daugiabučių) bendrijomis, kurių veiklą reglamentuoja GNSBĮ, pagal 34 str.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. balandžio 23 d. nutarimas „Dėl Gyvenamojo namo statybos bendrijos ir Gyvenamojo namo eksploatavimo bendrijos pavyzdinių įstatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 1993, Nr. 14-369.

*gyvenamųjų namų statybos bendrijoms netaikomi LR valstybinių įmonių įstatymas, LR įmonių įstatymas ir LR Ūkinių bendrijų įstatymas. Tuo būdu Vyriausybės nutarimu Nr.280 buvo nustatytas specialus šio juridinio asmens teisnumas [...].*⁸¹ Vėlgi matome situaciją, kai juridiniam asmeniui, kurio kūrimo tikslas – tenkinti narių privačius interesus, taikomas specialusis teisnumas.

Taigi, panagrinėję Lietuvoje galiojančius teisės aktus juridinių asmenų skirstymo į privačiuosius ir viešuosius požiūriu, ir palyginę su kitų valstybių patirtimi, galime padaryti tokias išvadas:

- (1) Lietuvoje šiuo metu teisės aktais įtvirtintas juridinių asmenų skirstymas į privačiuosius ir viešuosius nėra pakankamai išbaigtas. Atskiras juridinių asmenų formas reglamentuojančiuose įstatymuose juridinių asmenų skirstymas į viešuosius ir privačiuosius nesiderina su LR CK nuostatomis. Nors LR CK nustato kitaip, faktiškai įtvirtinta sistema, analogiška Rusijoje įtvirtintai;
- (2) Remiantis LR CK 2.34 str. 2 ir 3 d., kur privačiųjų ir viešųjų juridinių asmenų atribojimo vieninteliu aiškiu kriterijumi laikomas tų juridinių asmenų steigimo ir veiklos tikslas, LR CK 2.74 str. 1 ir 2 d., autoriaus manymu, yra taisytinios nustatant, kad, be viešųjų juridinių asmenų, specialųjį teisnumą turi ir privatieji ne pelno siekiantys juridiniai asmenys.
- (3) Įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių tas juridinių asmenų formas, kur pagal tikslą tokie juridiniai asmenys turėtų būti priskiriami privatiesiems juridiniams asmenims, tačiau yra nesiekiantys pelno (konkrečiai – DNSBĮ, SBĮ bei kai kurių poįstatyminių teisės aktų), nuostatos turėtų būti suderintos su LR CK 2.34 str. 3 d. (t.y. turi būti nurodyta, jog tai yra privatieji juridiniai asmenys, nesiekiantys pelno) ir su 2.74 str. 1 ir 2 d. (t.y. turi būti nurodyta, jog šiems juridiniams asmenims taikomas specialusis teisnumas).
- (4) Turi būti padarytos atitinkamos korekcijos JAR nuostatuose ir kituose su tuo susijusiuose teisės aktuose.

Šios išvados svarbios tuo, kad tik tinkamai išsiaiškinus ir nustačius juridinio asmens formas ir teisnumo ypatumus galima spręsti apie tam tikros juridinio asmens teisinės formos steigimo procedūrų išbaigtumą bei, reikalui esant, teikti pasiūlymus.

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K7-1156/2002 m. // <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=10686> ; prisijungimo laikas: 2005-09-18.

2. PRIVAČIŲJŲ JURIDINIŲ ASMENŲ STEIGIMAS LIETUVOJE

2.1. Privačiųjų neribotos turtinės atsakomybės juridinių asmenų steigimas

Kaip teigia P.Davies, neribotos turtinės atsakomybės kompanijos (juridiniai asmenys) yra apskritai keistos, stebėtinios („*surprising*“) juridinių asmenų formos įstatymų leidyboje. Ribota turtinė atsakomybė dažnai yra vienas iš pagrindinių aspektų, dėl kurių asmenys apsisprendžia steigti juridinį asmenį; tačiau šiose juridinių asmenų formose šio pranašumo nebelieka.⁸² Vis dėlto, tiek iš Lietuvos, tiek iš kitų valstybių patirties matome, jog neribotos turtinės atsakomybės juridiniai asmenys, kaip veiklos organizavimo forma, yra plačiai paplitę.

Toliau šiame poskyryje bus nagrinėjamas privačiųjų pelno siekiančių neribotos turtinės atsakomybės juridinių asmenų formų reglamentavimas Lietuvoje bei užsienio valstybėse. Išnagrinėti formų reglamentavimo ypatumai atskleis priežastis, kodėl pasirinktas vienoks ar kitoks steigimosi procedūrų reglamentavimas bei padės išryškinti galbūt esančius teisinio reglamentavimo trūkumus.

2.1.1. Individualios įmonės

2003 m. lapkričio mėn. 6 d. Lietuvoje priimtas naujasis Individualių įmonių įstatymas (toliau – IIĮ, šis įstatymas įsigaliojo nuo 2004 m. sausio 1 d.). Remiantis šiuo ir kitais galiojančiais teisės aktais, paminėtini tokie individualios įmonės, kaip juridinio asmens formos, požymiai:

- 1) Individuali įmonė (II) yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo (IIĮ 2 str. 1 d.);
- 2) II steigia vienas veiksnus fizinis asmuo (IIĮ 3 str. 1 ir 2 d.);
- 3) II gali turėti tik vieną savininką ir tik fizinį asmenį (IIĮ 6 str. 1 d.);
- 4) II savininkas negali būti kitos II savininku (IIĮ 6 str. 3 d.);
- 5) II turtas yra atskirtas nuo įmonės savininko turto (IIĮ 8 str.);
- 6) II sudaro finansinę atskaitomybę tik jei tai yra numatyta jos nuostatuose (IIĮ 9 str. 2 d., Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo 2 str. 2 d.);
- 7) II įstatymų nustatyta tvarka kaip moka pelno ir kitus mokesčius (Mokesčių administravimo įstatymo 2 str. 15 d., LR Pelno mokesčio įstatymo 2 str. 2 d., 3 str. 1 d. 1 p., LR PVM įstatymo 71 str. ir kt.).

⁸² Davies P. Gower and Davies' Principles of Modern Company Law. London: Sweet & Maxwell, 2003. Pg.16.

Iki III įsigaliojimo II reglamentavimas Lietuvoje buvo pakankamai netobulas. Individualių (personalinių) įmonių steigimo ir likvidavimo tvarką nustatė LR Įmonių įstatymas⁸³. Sumaištį kėlė jau Įmonių įstatymo 7 str. formuluotė, teigusi, jog *individuali (personalinė) įmonė neturi juridinio asmens teisių, jos turtas neatskirtas nuo įmonininko turto*. Formuluotė, jog individuali įmonė neturi juridinių asmens teisių, buvo kritikuotina pati savaime (netgi, manytina, ir iki naujojo LR CK įsigaliojimo). Visų pirma, to paties Įmonių įstatymo 2 str. 1 d. teigė, jog „*įmonė yra savo firmos vardą turintis ūkinis vienetas, įsteigtas įstatymų numatyta tvarka tam tikrai komercinei-ūkinei veiklai*“. Vadinasi, II buvo priskiriamas vienas iš juridiniams asmenims teorijoje būdingų požymių. Taip pat galime pasakyti ir apie kitą juridinio asmens požymį – galimybę būti ieškovu ir atsakovu teisme⁸⁴. Trečiasis juridinio asmens požymis – turto atskirumas – buvo tenkinamas iš dalies. Savininkas subsidiariai atsakė pagal II prievolės savo asmeniniu turto, tačiau apie II turto atskirumą bylojo vien jau tai, kad II turėjo vesti savo buhalterinę apskaitą⁸⁵ (LR įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo, įsigaliojusio 2001 m. lapkričio 6 d., t.y. dar prieš įsigaliojant III, 2 str. 2 p.). Taigi, galiojęs reglamentavimas apibrėžė „individualią įmonę veikiančią kaip fizinis asmuo, kurio turtas neatskirtas nuo savininko turto tik civilinės turtinės atsakomybės požiūriu, ir turinčią kai kuriuos juridiniam asmeniui būdingus požymius: tam tikrą organizacinę struktūrą, galimybę būti ieškovu ir atsakovu teisme“⁸⁶.

Akivaizdu, jog III priėmimas išsprendė dalį problemų. Įtvirtinta, jog individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo⁸⁷, reglamentuotos II savininko teisės, nurodyta, kokios nuostatos turi būti II steigimo dokumente – nuostatuose ir kita. Ir nors visa tai, kas paminėta, atrodo, įveda teisinio aiškumo į individualių įmonių steigimą bei veiklą, tuo pačiu sukuria aiškias steigimosi ir veiklos sąlygas asmenims, siekiantiems užsiimti verslu per individualias įmones, panagrinėję Statistikos departamento teikiamą informaciją⁸⁸, pastebime, jog (1) tiek įregistruotų, tiek veikiančių individualių įmonių skaičius Lietuvoje tolydžio mažėja (nuo 83017, įregistruotų 2003 m. pradžioje, iki 2005 m. pradžios sumažėjo iki 74061), (2) ypatingai stipriai jis sumažėjo laikotarpiu nuo 2003 iki 2004 metų (t.y. kaip tik naujojo II įsigaliojimo metu) ir (3) veikiančių II skaičius mažėja greičiau nei įregistruotų (iš visų įregistruotų 2003 m. pradžioje veikė 38%, tuo tarpu 2005 m. pradžioje – tik 34%). Taigi, kyla klausimas, kas trukdo asmenims Lietuvoje steigti individualias įmones ir siekti pelno būtent per šią veiklos formą.

⁸³ Mikelėnas V., Rasimavičius P., Staskonis V. ir kt. Civilinė teisė. Vadovėlis. Kaunas: Vija, 1998. p. 174

⁸⁴ Mikelėnas V., Rasimavičius P., Staskonis V. ir kt. Civilinė teisė. Vadovėlis. Kaunas: Vija, 1998. p. 173

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 4 d. nutarimas Nr. 8 „Dėl individualių (personalinių) įmonių ir ūkinių bendrijų buhalterinės apskaitos“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 8-276.

⁸⁶ Samajauskaitė G. Įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių Lietuvoje, Vakarų Europoje ir JAV modusai lyginamosios teisės aspektu // Teisės apžvalga. 2000, Nr. 2. P. 92

⁸⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁸⁸ Žr. Priedą Nr. 1

Šioje vietoje nebus nagrinėjamas vienas iš esminių kriterijų – neribota II turtinė atsakomybė. Labiau bus stengiamasi atkreipti dėmesį į atskiras II bei Lietuvoje galiojančių mokesčių įstatymų nuostatas, kurios, manytina, daro šią veiklos formą nepakankamai patrauklią. Kalbant apie anksčiau galiojusį reguliavimą, pasak Lietuvos laisvosios rinkos instituto (toliau – LLRI) viceprezidentės R. Vainienės, didelį individualių įmonių skaičių lėmė ir tai, jog joms buvo taikyta įvairių nuolaidų – paprastesnė steigimo procedūra, mažesnis pajamų mokesčio tarifas, galimybė vesti supaprastintą apskaitą. Tai buvo laikoma tarsi kompensacija už tą riziką, kurią prisiima individualios įmonės savininkas, mat jis už įmonės įsipareigojimų vykdymą atsako kitaip nei akcinės bendrovės savininkas, t.y. visu savo turtu.⁸⁹ Kaip teigia LLRI viceprezidentė, pirmasis smūgis individualioms įmonėms buvo smogtas, pakeitus Valstybinio socialinio draudimo įstatymą [...]. Kita vertus, pagal Pelną mokesčio įstatymą, individualių įmonių pelnas apmokestinamas taip pat kaip akcinių bendrovių, tačiau skirtingai nuo pastarųjų įstatymu nenumatyta sumokėto mokesčio užskaita. Taigi, pasak autorės, individualios įmonės pajamos šiuo metu apmokestinamos ir kaip įmonės, ir kaip gyventojo, ir kaip darbuotojo pajamos.⁹⁰

III 6 str. 3 d. skelbia, jog individualios įmonės savininkas negali būti kitos individualios įmonės savininku. Paminėtina, jog viename iš III projekto variantų buvo nuostata, teigianti, jog „individualios įmonės dalyvis negali būti kitos individualios įmonės dalyviu, taip pat tikrosios ūkinės bendrijos ar komanditinės ūkinės bedrijos tikroju nariu“.⁹¹ Kaip savo išvadoje dėl III projekto teigė LR Seimo kanceliarijos Teisės departamentas, svarstyтина, ar draudimas neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens (individualios įmonės, ūkinės bendrijos) dalyviui būti kito neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyviu yra objektyviai pagrįstas.⁹² Dėl šios nuostatos kategoriškai savo pastabose dėl III projekto pasisakė LLRI. Institutas teigia, jog leidžiant fiziniam asmeniui būti susijusiam tik su vienu neribotos civilinės atsakomybės juridiniu asmeniu asmens civilinio teismo turinys apribojamas labiau, nei tai numatyta kituose teisės aktuose reglamentuojant analogiškus santykius. Iš vienos pusės, tokia kreditorių interesų gynimo priemonė nėra būtina, nes savo teises jie gali ginti ir kitaip – sutarčių sudarymo metu prašyti papildomų garantijų, reikalauti informacijos iš skolininko bei rinkti duomenis ir kitais būdais. Kita vertus, tokia kreditorių interesų gynimo priemonė nėra ir pakankama, kadangi individualios įmonės savininkas gali tuo pačiu metu užsiimti ekonomine veikla turėdamas verslo liudijimą, sudarydamas autorines ar kitokias sutartis. Dar vienas aspektas, pasak LLRI, yra tai, kad, kreditorių interesų užtikrinimo atžvilgiu nebus jokio

⁸⁹ R. Vainienė. Individuali įmonė – podukros vietoje? // <http://www.lrinka.lt/Straipsn/Podukra.phtml>; prisijungimo laikas: 2006-01-07

⁹⁰ pagal: ten pat.

⁹¹ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo projektas // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=212643&p_query=; Prisijungimo laikas: 2006-01-07.

⁹² Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo projekto // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=213768; Prisijungimo laikas: 2006-01-07.

skirtumo, ar vienoje individualioje įmonėje vykdomos kelios skirtingos veiklos, ar tas pats fizinis asmuo turi kelias individualias įmones, nes į kiekvieną iš jų gali būti nukreiptas kreditinis reikalavimas.⁹³

Kitas veiksnys, tam tikrais atvejais mažinantis IĮ, kaip veiklos formos, patrauklumą, yra galimybė fiziniam asmeniui veikti neįsteigus juridinio asmens. Tokią teisę fiziniams asmenims numato LR CK 2.4 str. 1 d., o LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas⁹⁴ (2 str. 7 p.) apibrėžia tai kaip individualią veiklą. Individuali veikla galima tiek su verslo liudijimu, tiek be jo. Vienas esminių skirtumų tarp šių dviejų veiklos rūšių – įsigijus verslo liudijimą yra iš anksto sumokamas fiksuoto dydžio pajamų mokestis, tuo tarpu užsiimant individualia veikla, kuria verčiamasi be verslo liudijimo, pajamų mokestis mokamas pasibaigus mokestiniam laikotarpiui, iki kalendorinių metų, einančių po to mokestinio laikotarpio, gegužės mėnesio 1 dienos, pateikus metinę pajamų mokesčio deklaraciją. Turint verslo liudijimą, gali būti verčiamasi tik tam tikra veikla.⁹⁵ Tačiau tiek vienu, tiek kitu atveju, tokios veiklos formos turi privalumų, ypač tokių, kuriais anksčiau pasižymėjo IĮ, kaip veiklos forma.

(1) Veiklos pradėjimo paprastumas. IĮ steigimo procedūra susideda iš steigimo dokumentų sudarymo, tvirtinimo pas notarą bei teikimo Registrų centrui. Paminėtina, jog, be laiko sąnaudų (Registrų centras naujai įstaigto juridinio asmens registravimo pažymėjimą išduoda per 5 darbo dienas, prieš tai kelias dienas gali užtrukti dokumentų rengimas bei tvirtinimas), minimalias individualios įmonės steigimo išlaidas sudaro atlyginimas notarui už dokumentų tvirtinimą ir atlyginimas JAR (ir tai tuo atveju, jei steigėjas steigimo dokumentus tinkamai parengia pats. Priešingu atveju steigimosi išlaidos gali dar daugiau pabrangti). Tuo tarpu vertimuisi individualia veikla tereikia informuoti vietos AVMI. Mokesčių administratorius gyventojų prašymu per 10 darbo dienų nuo prašymo pateikimo dienos išduoda pažymą apie gyventojų vykdomą individualią veiklą (veiklą galima pradėti vykdyti ir iki pažymos gavimo). Norintiems įsigyti verslo liudijimą, taip pat taikoma pakankamai paprasta tvarka: AVMI pateikiami nustatyti dokumentai⁹⁶, ir AVMI per 4 darbo dienas išduoda verslo liudijimą (realiai daugeliu atvejų verslo liudijimas išduodamas tą pačią darbo dieną). Primintina, jog šiuo atveju iš anksto sumokamas fiksuotas pajamų mokestis už laikotarpį, kuriam įsigijamas verslo liudijimas.

⁹³ LLRI išvados dėl individualių įmonių įstatymo projekto // <http://www.lrinka.lt/Tyrimai/Akcines/Indim.phtml>; prisijungimo laikas: 2006-01-07

⁹⁴ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3085.

⁹⁵ Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos viršininko 2002 m. lapkričio 21 d. įsakymas Nr. 333 „Dėl verslo liudijimo formos ir individualios veiklos, kuria gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, klasifikatoriaus patvirtinimo (išrašas)“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 115.

⁹⁶ Pateikiamų dokumentų sąrašą nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. 1797 „Dėl verslo liudijimų išdavimo gyventojams tvarkos“ // Valstybės žinios. 2002 Nr. 112-4992. 4 str.

(2) *Apmokestinimo skirtumai*. Kaip jau minėta anksčiau, šiuo metu Lietuvoje galiojantys mokestiniai įstatymai II apmokestina taip pat, kaip ir akcines bendroves bei kitus pelno siekiančius juridinius asmenis. Tuo tarpu veikdamas per individualią veiklą (be verslo liudijimo), fizinis asmuo turi teisę pasirinkti vieną iš pajamų mokesčio tarifų (15% be leidžiamų atskaitymų arba 33% su leidžiamais atskaitymais). Fiziniams asmenims, besiverčiantiems individualia veikla su verslo liudijimu, privaloma iš anksto susimokėti fiksuotą pajamų mokestį. Paminėtina, jog asmenys, besiverčiantys individualia veikla (tiek su, tiek be verslo liudijimo), privalo mokėti nustatyto dydžio įmokas į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą (išskyrus įstatymo nustatytus atvejus).

Taigi, panagrinėję individualių įmonių ir jai artimų veiklos formų šiandieninį reglamentavimą Lietuvoje matome, jog dėl nesenų pakitimų individualių įmonių veiklos apmokestinime bei steigimo tvarkoje ši verslo organizavimo forma tapo mažiau patraukli. Manytina, jog vieninteliai kriterijai, dėl ko fiziniai asmenys turėtų pasirinkti būtent šią juridinio asmens formą, belieka tik minimalus įstatinio kapitalo dydis uždarosioms akcinėms bendrovėms bei paprastesnė apskaita (jei pasirenkama, jog II nesudaro metinės finansinės atskaitomybės pagal III 4 str. 2 d. 7 p.⁹⁷). Daugeliu atvejų vis patrauklesne tampa individuali asmenų ūkinė veikla (tiek su, tiek be verslo liudijimo).

Individuali įmonė, kaip verslo organizavimo forma, būdinga daugeliui valstybių. Štai Latvijoje individualių įmonių veiklą reglamentuoja Įstatymas dėl individualios (šeimos) įmonės, fermos ar žuvininkystės fermos bei individualios veiklos⁹⁸. (Pastebėtina, jog šioje valstybėje įstatymų leidėjas nenuėjo tuo pat keliu kaip Lietuvos ir paliko sutuoktiniams galimybę turėti individualią (šeimos) įmonę bendrosios jungtinės nuosavybės teise.). Estijoje šią veiklos formą atitinka taip vadinamoji „individuali prekybinė įmonė“. Pastebėtina, jog, priešingai nei Lietuvoje, šioje valstybėje minėtos formos juridinių asmenų, lyginant 2003-iusius ir 2005-iusius metus, padaugėjo⁹⁹. Apskritai analizuojant užsienio valstybių personalinės įmonės esmės suvokimą, pastebima vyraujanti tendencija traktuoti individualią įmonę kaip leidimą asmeniui užsiimti verslu.¹⁰⁰ Rusijoje įstatymai asmenims taip pat suteikia teisę užsiimti individualia ūkine veikla, tačiau pažymima, kad tokios individualios veiklos registravimas yra maksimaliai priartintas prie juridinių asmenų registravimo procedūros.¹⁰¹ Registraciją atlieka mokesčių

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 4 d. nutarimas Nr. 8 „Dėl individualių (personalinių) įmonių ir ūkinių bendrijų buhalterinės apskaitos“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 8-276.

⁹⁸ Latvijas Republika Augstākā Padome „Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu, zemnieka vai zvejnieka saimniecību un individuālo darbu“ // <http://www.ur.gov.lv/drukatz.php?t=8&id=167&v=lv>; Prisiųgimo laikas: 2006-01-07.

⁹⁹ Estijos Respublikos Komerčinio registro ir Ne pelno organizacijų registro statistinė informacija // http://www.eer.ee/stat/eng/6_1mk_eng.phtml; prisiųgimo laikas: 2006-01-07.

¹⁰⁰ Samajauskaitė G. Įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių Lietuvoje, Vakarų Europoje ir JAV modusai lyginamosios teisės aspektu // Teisės apžvalga. 2000, Nr. 2.

¹⁰¹ Толкачев А.Н. Коммерческое право. Москва: „Перспектива“, 2005. Ст. 32

inspekcija. Prancūzijoje individualios įmonės (*enterprise individuelle*) savo požymiais bei steigimo tvarka yra artimos Lietuvoje įtvirtintai sistemai. Vokietijoje reglamentavimas skiriasi iš esmės tuo, kad individuali įmonė gali būti tiek vieno verslininko, šeimos ar kelių verslininkų firma.

Lietuvoje pati individualių įmonių steigimo tvarka nedaug tenukrypsta nuo aukščiau aptartų etapų ir dėl to nebus itin išsamiai analizuojama. Pažymėtina nebent tai, kad nėra sudaromas atskiras sandoris įsteigti juridinį asmenį – III 4 str. 1 d. nustato, kad individualios įmonės steigimo dokumentas (nuostatai) kartu yra ir jos steigimo sandoris. Akivaizdu, jog įsigaliojus LR CK, mokesčių teisės aktų pakeitimams ir naujam III, individualių įmonių veikloje atsirado papildomų apribojimų, o steigimo procedūra pasidarė kiek sudėtingesnė ir brangesnė. Tačiau, autoriaus nuomone, tokie pasikeitimai nėra iš esmės ydingi būtent dėl aukščiau aptartų išplėstų asmenų galimybių verstis ūkine veikla nesteigiant juridinio asmens.

2.1.2. Ūkinės bendrijos

Po Nepriklausomybės atgavimo, jau 1990 m. spalio mėn. 22 d., įsigaliojo LR Ūkinių bendrijų įstatymas¹⁰² (toliau – ŪBI). Įstatymas numatė, jog bendrija yra kelių fizinių ar juridinių asmenų, taip pat fizinių ir juridinių asmenų bendrosios jungtinės veiklos sutartimi įsteigta įmonė komercinei-ūkinei ir kitokiai įstatymų nedraudžiamai veiklai bendru firmos vardu, sujungus jų turtą į bendrąją dalinę nuosavybę.¹⁰³ Įstatymas taip pat numatė, jog bendrija nėra juridinis asmuo. 2003 m. lapkričio mėn. 6 d. priimtas (įsigaliojo nuo 2004 m. sausio 1 d.) naujasis ŪBI, pataisęs daugelį ŪB, kaip juridinio asmens formos, steigimo ir veiklos reglamentavimo netikslumų.

Skiriamasis ūkinės bendrijos bruožas – neribota solidari tikrųjų bendrijos narių turtinė atsakomybė už bendrijos prievoles. Apskritai (ūkinė) bendrija, kaip veiklos forma, kai nariai veikia pagal jungtinės veiklos sutartį, yra labiausiai išvystyta bendrosios teisės sistemos valstybėse. Štai Didžiojoje Britanijoje dar 1890 m. priimtas Partnerystės įstatymas („Partnership Act“) iš esmės remiasi atstovavimo teise, santykius, kai kiekvienas iš partnerių tampa likusiųjų atstovu, agentu; jis iš esmės suteikia tinkamas sąlygas veikti mažai grupei asmenų, pasitikinčių vienas kitu.¹⁰⁴ Panašių juridinių asmenų formų randame daugelyje valstybių: Vokietijoje (*offene Handelsgesellschaft* - OHG ir KG), JAV (Unlimited Partnership ir Limited Partnership), netgi Japonijoje (Gomei Gaisha ir Goshi Kaisha¹⁰⁵), Prancūzijoje (SAS). Rusijoje taip pat esti

¹⁰² Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. spalio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymo įsigaliojimo ir kitų rūšių įmonių perregistravimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 1990, Nr. 31-748.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 31-747. 2 str. 1 d.

¹⁰⁴ Davies P. Gower and Davies' Principles of Modern Company Law. London: Sweet & Maxwell, 2003. Pg. 4. (supriešinama su kompanijomis).

¹⁰⁵ http://www.jetro.go.jp/en/invest/setting_up/section1/page2.html; prisijungimo laikas: 2006-01-07

pilnosios ūkinės bendrijos ir komanditinės (pasitikėjimo) ūkinės bendrijos.¹⁰⁶ Tarpukario Lietuvoje veikė pilnosios bei pasitikėjimo bendrovės.¹⁰⁷

Pažvelgę į Lietuvos Statistikos departamento teikiamus statistinius duomenis, matome, jog ūkinių bendrijų (ypač komanditinių) skaičius 2003-2005 m. sumažėjo, taip pat – kad veikiančių ūkinių bendrijų skaičius sumažėjo labiau nei įregistruotų. Daugelis tokio šios juridinio asmens formos nepatrauklumo priežasčių sutampa su priežastimis, minimomis kalbant apie individualias įmones: apmokestinimo ypatumai, neribota tikrųjų narių turtinė atsakomybė, taip pat – ir steigimosi tvarka.

Vis dažniau asmenys, norėdami bendrai vystyti veiklą, pasirenka būdą, kai veikiama pagal jungtinės veiklos sutartį neįsteigus juridinio asmens – ūkinės bendrijos (LR CK 6.969 str. 1 d.). Tokiu atveju galime išvelgti keletą privalumų: (1) paprastesnė ir pigesnė veiklos pradžia – užtenka rašytinės sutarties sudarymo, daugeliu atvejų nebūtinai tvirtinimai ir registracija (LR CK 6.969 str. 4 d.), (2) nėra specialaus apmokestinimo (apmokestinamos tik gautos kiekvieno iš partnerių pajamos atskirai, atitinkamai pagal Gyventojų pajamų mokesčio bei Pelno mokesčio¹⁰⁸ įstatymus), (3) paprastesnė apskaitos vedimo tvarka (LR CK 6.971 str. 3 d.), (4) paprastesnė veiklos nutraukimo bei bet kurio iš partnerių išėjimo tvarka. Visi dabar išvardinti aspektai labai priartina veikimą pagal jungtinės veiklos sutartį neįsteigus ūkinės bendrijos Lietuvoje prie britiškosios „partnerystės“ sampratos – nereikalingos jokios formalios steigimo procedūros, užtenka tik partnerystės susitarimo (tiesa, ten jis gali būti tiek rašytinis, tiek žodinis, tiek numanomas).¹⁰⁹

Dabar galiojančiu LR ŪBĮ įtvirtinta ūkinių bendrijų steigimo tvarka pasižymi tuo, jog jungtinės veiklos sutartis yra laikoma ir steigimo sandoriu, ir bendrijos steigimo dokumentu¹¹⁰. Šis dokumentas tvirtinamas notarine tvarka, ir kartu su kitais teisės aktų nustatytais dokumentais yra teikiamas juridinių asmenų registruoti. Apskritai nagrinėjant ūkinių bendrijų steigimą, darytinos išvados yra artimos tam, kad pasakyta kalbant apie individualias įmones: pagrindinė kliūtis šių juridinių asmenų paplitimui ir steigimuisi yra ne steigimo procedūros, bet galimybė vystyti analogišką veiklą neįsteigus juridinio asmens; juridinio asmens įsteigimas šiais atvejais turi mažai privalumų.

Paminėtina, jog artima ūkinėms bendrijoms juridinių asmenų forma Lietuvoje yra ir **advokatų profesinė bendrija**. Advokatams šią veiklos formą suteikia LR Advokatūros

¹⁰⁶ Rusijos CK 69 ir 82 str. Pagal: Полный сборник кодексов Российской Федерации / Под ред. Борисов В.И. Москва: “Ирформекспо”, 2001.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos prekybos registro įstatymas. // Valstybės žinios. 1937, Nr. 574-3999. Pgl. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) / Parengė Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Vilnius: Teisės institutas, 1996.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 110-3992. Aktuali redakcija nuo 2005-12-20.

¹⁰⁹ Samajauskaitė G. Įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių Lietuvoje, Vakarų Europoje ir JAV modusai lyginamosios teisės aspektu // Teisės apžvalga. 2000, Nr. 2. P. 83

¹¹⁰ analizuota anksčiau.

įstatymo 21 str. 1 d. 3 p., detaliau šio juridinio asmens steigimą reglamentuoja minėto įstatymo šeštasis skirsnis. Advokatūros įstatymo 30 str. 1 d. numato, jog advokatų profesinė bendrija steigiama ir veikia pagal sutartį, kuriai taikomos Civilinio kodekso nuostatos, reglamentuojančios jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį, kiek tai neprieštarauja Įstatyme nustatytoms specialioms sąlygoms (daugiausia tai susiję su reikalavimais, kas turi būti nurodyta advokatų profesinės bendrijos steigimo dokumente – LR Advokatūros įst. 30str. 3 d. 1-7 p.). Be steigimo, ši juridinio asmens forma įdomi ir dar keliais aspektais. Visų pirma, advokatūros įstatymo 28 str. 1 d. nustatyta, jog advokatų profesinė bendrija – privatusis juridinis asmuo. Tačiau 29 str. 1 d. nustato, jog advokatų profesinė bendrija negali verstis kita negu teisinių paslaugų teikimas veikla – vadinasi, jai taikomas specialusis teisnumas – vėlgi, išvengiame nesuderinamumą tarp Advokatūros įstatymo, LR CK 2.74 str. ir 2.34 str. nuostatų. Problemos sprendimą pasunkina ir tai, jog, remiantis įstatymo nuostatomis, advokatų profesinė bendrija turi teisę teikti teisinę paslaugą nemokamai – turi teisę teikti teisinę pagalbą (LR Advokatūros įstatymo 2 str. 2 d. ir 4 str. 5 d.) – t.y. tam tikra prasme tenkinti viešuosius interesus ir iš dalies įgyti viešojo juridinio asmens bruožų.

2.2. Privačiųjų ne pelno siekiančių juridinių asmenų steigimo tvarka.

Formaliai privačiųjų ne pelno siekiančių¹¹¹ juridinių asmenų pati steigimo procedūra iš esmės nedaug nuo pelno siekiančių privačiųjų juridinių asmenų steigimo procedūros – sudaromas steigimo sandoris, parengiami steigimo dokumentai ir atliekami kiti nustatyti veiksmai, dokumentai ir juos pasirašiusiųjų asmenų parašai tvirtinami notariškai bei viskas pateikiama JAR. Tačiau ypatumai išryškėja kalbant apie atskiras juridinių asmenų formas bei reikalavimus jų steigimo dokumentams ir dažnai esti susiję su steigėjų pobūdžiu bei specialaus teisnumo taikymu privatiesiems ne pelno siekiantiems juridiniams asmenims. DNSBĮ priimtas 1995 m. vasario mėn. 21 d., nauja įstatymo redakcija – 2000 m. birželio mėn. 20. Įstatymas nustato daugiabičių namų savininkų bendrijų (toliau – DNSB) steigimą, valdymą ir veiklą, reorganizavimą bei likvidavimą bei daugiabučių namų savininkų bendrosios nuosavybės valdymą (DNSBĮ 1 d.). Be kita ko, DNSBĮ 34 str. nustato, jog individualių gyvenamųjų namų ir dalimis (patalpomis) privatizuotų garažų, poilsio namų, kūrybinių dirbtuvių ir kitų negamybinių pastatų patalpų savininkai, steigdami bendrijas ir valdydami bei naudodami jiems bendrosios nuosavybės teise priklausančią turtą, vadovaujasi šiuo įstatymu. Apie šios juridinio asmens formos aktualumą bei būtinumą liudija ir tai, jog nuo 2003 m. iki 2005 m. daugiabučių namų savininkų bendrijų ir kitų juridinių asmenų, steigiamų ir veikiančių pagal DNSBĮ skaičius pastoviai auga (juo labiau, kad veikiančių bendrijų procentas auga sparčiau nei įregistruotų).

¹¹¹ Privatieji ne pelno siekiantys – GSNB, SB, DNSB ir kitos bendrijos.

Įstatymas numato, jog DNSB – privatusis, ribotos civilinės atsakomybės, ne pelno siekiantis juridinis asmuo (DNSBĮ 3 str. 1 ir 2 d.), kuriam taikomas specialusis teisnumas (DNSBĮ 3 str. 4 d.)¹¹². Bendrija įgyvendina patalpų savininkų bendrąsias teises, pareigas ir interesus, susijusius su bendro naudojimo objektų ir įstatymų nustatyta tvarka namui priskirto žemės sklypo valdymu, naudojimu, priežiūra ir tvarkymu. Vadinasi, DNSB steigimas – tai vienas iš būdų patalpų, esančių daugisbučiame name, savininkams realizuoti LR CK 4.75 str. 1 d., taip pat – LR CK 4.82- 4.85 str. nustatytas teises susitarti dėl bendrosios nuosavybės teise valdomo turto valdymo, naudojimo ir disponavimo¹¹³.

Bendrijos steigimo iniciatyvos teisę turi kiekvienas daugiabučio namo patalpų savininkas ar jų grupė, taip pat savivaldybės administracijos direktorius ar už namo priežiūrą atsakinga įmonė, įstaiga, organizacija (DNSBĮ 11 str. 1 d.). Įstatymas apibrėžia, kas šio įstatymo prasme laikoma daugiabučiu namu ir, savo ruožtu, kas – butu¹¹⁴. Aptartina ir DNSBĮ nuostata, teigianti, jog daugiabučiame name ar keliuose namuose, jei neįmanoma šių namų atskirai naudoti, steigiama tik viena bendrija. Terminą „galima namą atskirai naudoti“ Lietuvos teismai aiškina per namų susiejimą bendrojo naudojimo įranga.¹¹⁵ Pastebėtina, jog teismai pakankamai griežtai vertina vienos DNSB įsteigimo keliuose namuose teisėtumą, pasisakydami, jog „įsteigus DNSB keliuose namuose, kuriuos galima naudoti atskirai, sprendimo dėl DNSB įsteigimo konkrečiame name teisėtumas gali ir turi būti vertinamas būtent šio namo patalpų savininkų atžvilgiu, o ne visų namu, kuriuose įsteigta bendrija, patalpų savininkų atžvilgiu“.¹¹⁶ (Čia ypač turimas omenyje DNSB steigiamojo susirinkimo teisėtumas pagal DNSBĮ 12 str. 4 d. ir 5 d. – faktiškai pasakoma, jog, kai steigiama viena bendrija dviem ar keliems namams, kuriuos galima naudoti atskirai, steigiamasis susirinkimas yra teisėtas, kai jame dalyvauja daugiau kaip ½ kiekvieno namo patalpų savininkų ir nutarimas įsteigti bendriją yra teisėtas, jei „už“ balsuoja daugiau kaip ½ susirinkime dalyvaujančių kiekvieno namo patalpų savininkų.). Kita vertus, nesakoma, jog vienos DNSB įsteigimas keliuose namuose, kuriuos įmanoma atskirai naudoti, yra neteisėtas pats savaime.

Apskritai analizuodami DNSB steigimo procedūrą matome, jog įstatymų leidėjas čia įtvirtina daug papildomų saugiklių patalpų savininkams. DNSBĮ 12 str. 2 d. nustato, jog apie šaukiamą steigiamąjį susirinkimą steigimo iniciatorius ne vėliau kaip prieš dvi savaites iki susirinkimo dienos viešai praneša visiems namo patalpų savininkams ir raštu – savivaldybės administracijos direktoriui ir už namo priežiūrą atsakingai įmonei, įstaigai, organizacijai, kartu pateikdamas darbotvarkę ir bendrijos įstatų projektą. Pastebėtina, jog įstatymų leidėjas laiko, jog

¹¹² Viešųjų ir privačiųjų juridinių asmenų atribojimo problema jau nagrinėta šiame darbe anksčiau.

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K3-3-706/2002 m. // <http://www.lat.litlex.lt/Nutartys/cnut/2002/nut2002/3k3-3-706.htm> ; prisijungimo laikas: 2005-09-18.

¹¹⁴ išvengtinas prieštaravimas su DNSBĮ 34 str.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K3-3-793/2003 m. // <http://www.lat.litlex.lt/Nutartys/cnut/2003/nut2003/3k3-3-793.htm> ; prisijungimo laikas: 2005-09-18.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K3-3-706/2002 m. // <http://www.lat.litlex.lt/Nutartys/cnut/2002/nut2002/3k3-3-706.htm> ; prisijungimo laikas: 2005-09-18.

patalpų savininkams pakanka pranešti „viešai“ (nedetalizuojama, kaip) prieš dvi savaites. LAT nuomone, tinkamu viešu paskelbimu laikytinas tiesiog informavimas apie steigiamojo susirinkimo sušaukimo datą, pavyzdžiui, butų savininkų susirinkime.¹¹⁷ Kyla klausimas, ar tokia nuomonė visiškai pateisinama, pavyzdžiui, tuo aspektu, jog steigiamojo susirinkimo darbotvarkė ir bendrijos įstatų projektas privalomai yra teikiamas savivaldybės administracijos direktoriui ir už namo priežiūrą atsakingai įmonei, įstaigai, organizacijai, tačiau galimi atvejai, kai patys patalpų savininkai iki steigiamojo susirinkimo su įstatų projektu nebus supažindinti.

DNSBĮ 12 str. 3 d. nustato, jog savivaldybės administracijos direktorius *ar* už namo priežiūrą atsakinga įmonė, įstaiga, organizacija, privalo deleguoti savo įgaliotą atstovą (nenurodoma, kur ir kam – manytina, jog tik toliau toje pačioje normoje nustatytoms pareigoms atlikti) ir pateikti bendrijos steigimo iniciatoriams namo patalpų savininkų bei jiems priklausančių patalpų sąrašą. Viena vertus, įstatymas palieka neaiškumą, kokia konkrečiai institucija deleguoja savo atstovą, kita vertus – nežinia, ar toks delegavimas apskritai būtinas. Patalpų savininkų bei jiems priklausančių patalpų sąrašą (faktiškai tai yra išrašai iš Nekilnojamojo turto registro centrinio duomenų banko) gauti ir pridėti prie steigimo dokumentų galima ir kitais būdais.

Abejotina dėl dar vienos normos, liečiančios DNSB steigimą, tikslingumo ir, apskritai, teisėtumo – būtent DNSBĮ 14 str. 4 d., teigiančios, jog *per 30 dienų po bendrijos įregistravimo dienos sušaukiamas bendrijos narių susirinkimas, skirtas bendrijos valdybai ir valdybos pirmininkui (bendrijos pirmininkui), taip pat revizijos komisijai (revizoriui) išrinkti*. Akivaizdu, jog pagal visus teisės aktus (LR CK 2.66 str. 1 d. 6 p., JAR nuostatų 17.7 ir 17.8 p.) DNSB, kaip ir kiekvieno steigiamo juridinio asmens, valdymo bei revizijos organai (bent vienas iš valdymo organų) turi būti paskirti iki įregistravimo dienos.

Taigi, matome, jog tiek įstatymų leidėjo, tiek teismų praktikoje dar esti neatitikimų, susijusių su DNSB steigimu bei veikla. Siekiant išryškinti bendras visų privačiųjų ne pelno siekiančių juridinių asmenų steigimo problemas, tikslinga panagrinėti kitų formų, konkrečiai – sodininkų bendrijų (SB) ir gyvenamųjų namų statybos bendrijų (GNSB), steigimą ir veiklą reglamentuojančius teisės aktus.

LR Sodininkų bendrijų įstatymas¹¹⁸ (toliau - SBI) nustato sodininkų bendrijų steigimą, valdymą ir veiklą, pertvarkymą ir pabaigą, sodininkų bendrojo naudojimo turto valdymą, sodininkų bendrijos nario teises ir pareigas, mėgėjiško sodo teritorijos ir sodų sklypų tvarkymo bei naudojimo reikalavimus. Nors SBI priimtas neseniai (išgaliojo 2003 m. gruodžio mėn. 18 d.), kai kurios jo nuostatos, ypatingai susijusios su bendrijos steigimu¹¹⁹, vertintinos

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K3-3-793/2003 m. // <http://www.lat.litlex.lt/Nutartys/cnut/2003/nut2003/3k3-3-793.htm> ; prisijungimo laikas: 2005-09-18.

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos sodininkų bendrijų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 4-40.

¹¹⁹ yra ir kitų, pvz. 7 str. 5 d. ar 7 str. 3 d.

prieštarinai.¹²⁰ Diskutuotinas net įstatymų leidėjo pasirinkimas visų pirma sodininkų bendriją apibrėžti kaip atitinkamo administracinio vieneto bendruomenės dalį, o tik po to – kaip ribotos civilinės atsakomybės viešąjį juridinį asmenį, juo labiau, kad Bendrijos tikslai SBI 3 str. 1 d. formuluojami labai panašiai kaip ir DNSBI (skirtumas tik tas, kad DNSBI kalba apie namo bendrojo naudojimo objektus ir priskirtą žemės sklypą, o SBI – mėgėjiško sodo teritoriją bei joje esančius bendrojo naudojimo objektus). Siekiant nuoseklumo LR teisės aktų sistemoje šis apibrėžimas turėtų būti koreguojamas.

SB steigimo tvarką nustato SBI 9-13 str. 9 str. 1 d. teigia, jog Bendrijos steigėjais gali būti visi steigimo sutartį pasirašę sodininkai. Įstatymas sodininką apibūdina kaip fizinį asmenį, nuosavybės ar kitokiomis teisėmis valdomame žemės sklype užsiimančią mėgėjišką sodininkystę. (Vadinasi SB steigėju gali būti tik fizinis asmuo.). To paties straipsnio 3 dalis teigia, jog tik po steigimo sutarties sudarymo pranešama mėgėjiško sodo teritorijos sodininkams apie steigiamą bendriją, parengiamas įstatų projektas ir įstatymos nustatyta tvarka šaukiamas steigiamasis susirinkimas. Vėliau, 4 d., pasakoma, jog visi bendrijos steigėjai ir sodininkai, dalyvavę steigiamajame susirinkime ir balsavę už bendrijos įsteigimą, nuo bendrijos įregistravimo tampa jos nariais. Akivaizdu, jog įstatymų leidėjas įtvirtina situaciją, kai juridinio asmens steigimo sandorį sudaryti ir įgyti teises bei pareigas pagal jį gali vieni asmenys, tuo tarpu priimti arba nepriimti sprendimą tą patį juridinį asmenį įsteigti gali jau kiti. Autoriaus nuomone, tokia situacija yra netoleruotina, tačiau, kaip matysis iš tolesnio nagrinėjimo, tokias nuostatas įtvirtina ne tik SBI.

Prieštaravimą galima išvėlgti ir pažvelgus į SBI 21 str. 1 d., teigiančią, jog jei mėgėjiško sodo teritorijoje esantį žemės sklypą nuosavybės ar kitomis teisėmis valdo keli fiziniai asmenys (sodininkai), bendrijos nariu gali būti tik vienas iš jų¹²¹. Taikant SBI 10 str. 3 p. („Steigiamajame susirinkime turi teisę dalyvauti ir balsuoti visi sodininkai“) ir 9 str. 4 d. („Visi bendrijos steigėjai ir sodininkai, dalyvavę steigiamajame susirinkime ir balsavę už bendrijos įsteigimą, nuo bendrijos įregistravimo tampa jos nariais“), matome, jog galima situacija, kai asmuo, teisėtai tapęs sodininkų bendrijos nariu, vėliau nebeturi teisės juo būti.

Jau minėta, jog dar vieną privačiųjų ne pelno siekiančių juridinių asmenų teisinę formą – gyvenamųjų namų statybos bendrijas – reglamentuojančio ne tik įstatymo, bet ir kito galiojančio ar kada nors galiojusio teisės akto nėra, išskyrus Pavyzdinius įstatus, nėra. Pačiuose Pavyzdiniuose įstatuose apstu nuostatų, akivaizdžiai prieštaraujančių galiojantiems Lietuvos Respublikos teisės aktams, reglamentuojantiems juridinių asmenų steigimą (pvz. Pavyzdinių įstatų 3 p., teigiantis, jog bendrija turi juridinio asmens teises, kurias įgyja nuo jos įstatų įregistravimo savivaldos vykdomojoje institucijoje dienos), neapibrėžtumų (pvz. ar gali būti

¹²⁰ čia nenagrinėjamos nuostatos, liečiančios sodininkų bendrijų susivienijimus bei sodininkų draugijas, kadangi jų veiklą reglamentuoja Asociacijų įstatymas

¹²¹ neanalizuojamas šis punktas sodininko, kuris nebegali tapti bendrijos nariu, teisių pažeidimo prasme.

GNSB steigėju ir/ar dalyviu juridinis asmuo). Daugelis šios formos juridinių asmenų steigimo bei veiklos klausimų apskritai yra neaptarta.

Atsižvelgiant į tai, jog šiuo metu Lietuvoje įregistruotų gyvenamųjų namų statybos bendrijų skaičius viršija keturis šimtus (yra panašiai toks, kaip, pavyzdžiui, žemės ūkio bendrovių) ir vis auga, akivaizdu, jog būtinas ir logiškas įstatymų leidėjo žingsnis būtų priimti šią juridinių asmenų teisinę formą reglamentuojantį įstatymą. Kadangi savo esme ši juridinių asmenų teisinė forma yra daug kuo panaši į anksčiau aptartąsias, galima būtų remtis DNSBĮ bei SBĮ nuostatomis.

Išnagrinėjus DNSB, SB, GNSB bei panašių formų juridinių asmenų steigimą bei veiklą reglamentuojančius teisės aktus, akivaizdu, jog visus juos įstatymų leidėjas dar turėtų stipriai tobulinti.

2.3. Privačiųjų pelno siekiančių juridinių asmenų steigimas

Bene išsamiausiai Lietuvoje, kaip, beje, ir užsienio valstybėse, teisės aktais reglamentuotas privačiųjų pelno siekiančių ribotos turtinės atsakomybės juridinių asmenų steigimas.

Bendrosios teisės valstybėse žinomi du tipai privačiųjų pelno siekiančių ribotos turtinės atsakomybės juridinių asmenų – kompanijos, kurių narių atsakomybė ribojama dalyvių įneštais turtiniais įnašais ir kompanijos, kurių narių atsakomybė ribojama suma, kurią nariai garantuoja padengti kompanijai nesugebant vykdyti įsipareigojimų. Didžiojoje Britanijoje šiuos du tipus atitinka *Private company limited by shares* (Ltd.) ir *Public limited company* (plc) (abiems atvejais dalyviai atsako įneštais turiniais įnašais; tipai daugmaž atitinka tai, kas Lietuvoje vadinama uždara akcine bei akcine bendrovėmis) bei *Private companies limited by guarantee*. Pastarosios – dažnai naudojama teisinė forma labdaros, paramos ir „kvazi-paramos“ kompanijoms – tokioms kaip mokyklos, koledžai, muziejai ir panašiai.¹²² Matome akivaizdžias paraleles su viešaisiais juridiniais asmenimis, tačiau paminėtina, jog tokia forma Didžiojoje Britanijoje gali būti pasirinkta nebūtinai viešajam juridiniam asmeniui steigti, ir atvirkščiai, viešiesiems bei ne pelno tikslams įgyvendinti šioje valstybėje vis dažniau pasirenkamos kompanijos, kurių narių atsakomybė ribojama turtinių įnašų suma. Paminėtinas keli tokios juridinio asmens formos privalumai: (1) dalyviui neiškyla jokių turtinių įsipareigojimų kompanijai tol, kol kompanijai sugeba padengti visu įsipareigojimus savo turtu; (2) paprastesnė dalyvio pasitraukimo ir/ar naujo dalyvio atėjimo į kompaniją tvarka. Vis dėlto teigiama, jog kompanija, kurios narių atsakomybė ribojama garantija, yra nepakankamai pritaikyta

¹²² Davies P. Gower and Davies' Principles of Modern Company Law. London: Sweet & Maxwell, 2003. Pg.8.

situacijoms, kai pagrindinis tikslas yra pelno siekimas ir padalinimas tarp narių.¹²³ Turbūt tai yra vienas iš pagrindinių kriterijų, kodėl ši juridinio asmens forma plačiai nepaplitę net ir tarp tų valstybių, kurios daug ką perėmė iš Didžiosios Britanijos teisės aktų, reglamentuojančių juridinių asmenų formas (pvz., Estijos).

Šioje vietoje paminėtina ir dar viena verslo organizavimo forma, nesanti įteisinta Lietuvoje – ribotos atsakomybės bendrovės. Tokio tipo juridiniai asmenys paplitę daugelyje valstybių (*Gesellschaft mit beschraenkter Hafnung*, GmbH – Vokietijoje, *Limited Liability Corporation*, LLC – JAV, *Yugen Kaisha* – Japonijoje, SIA – Latvijoje, OOO – Rusijoje). Šio tipo juridiniai asmenys, nors ir turi daug akcinėms bendrovėms būdingų bruožų, turi ir kitų, tik jiems būdingų, ypatybių: (1) įstatymų normos, reguliuojančios jų veiklą, daugiausia diepozityvios; (2) įstatinis kapitalas padalytas į dalis, taip vadinamus pajus, jo formavimas bei keitimas daug liberalesnis nei akcinės bendrovės; (3) be prievolės apmokėti bendrovės pajų, įstatuose gali būti numatytos ir kitokio pobūdžio prievolės bendrovės atžvilgiu; (4) mažesni reikalavimai bendrovės atskaitomybei.¹²⁴ Kaip matome, kai kuriais atvejais šie bruožai, kalbant apie Lietuvoje galiojančią reglamentavimą, artimesni akcinėms bendrovėms, o kai kuriais – kooperatinėms bendrovėms. Paminėtina, jog ribotos turtinės atsakomybės bendrovėms taikomos minimalaus įstatinio kapitalo taisyklės (daugeliu atvejų tai sutampa su uždarajai akcinei bendrovei keliamais reikalavimais: GmbH Vokietijoje – 25000 EUR, OOO Rusijoje – 10000 RUB ir panašiai).

2.3.1. Akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės

Lietuvos Respublikoje Akcinių bendrovių įstatymas¹²⁵ (LR ABI) yra pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis įmonių, kurių teisinės formos yra akcinė bendrovė ir uždaroji akcinė bendrovė, steigimą, valdymą, veiklą, reorganizavimą, pertvarkymą, atskyrimą ir likvidavimą, akcininkų teises ir pareigas, taip pat užsienio bendrovių filialų steigimą bei jų veiklos nutraukimą.¹²⁶ (LR ABI 1 str. 1 d.). Paminėtina, jog uždaroji akcinė bendrovė yra antra pagal populiarumą juridinio asmens forma Lietuvoje, po individualių įmonių (2005 m. pradžioje iš visų 160800 įregistruotų Lietuvoje juridinių asmenų 51272 buvo uždarnosios akcinės bendrovės, dar 783 – akcinės bendrovės).

Akcinės bendrovės teisinis statusas Prancūzijoje reglamentuotas 1966 m. įstatymu, Vokietijoje – 1965 m., Anglijoje kompanijų įstatymas priimtas 1985 metais. Rusijoje akcinių bendrovių steigimą reglamentuoja Civilinis kodeksas bei 1995 m. Akcinių bendrovių įstatymas su vėlesniais pakeitimais. Lietuvos akcinių bendrovių įstatyme inkorporuotos išvardytų šalių

¹²³ ten pat.

¹²⁴ Stanislovaitis R. Lietuvos komercinė teisė. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras, 2003. P.63.

¹²⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

¹²⁶ užsienio bendrovių filialų steigimas nėra nagrinėjamas šiame darbe.

nuostatos. Mūsų šalyje po Nepriklausomybės atgavimo pirmoji akcinių bendrovių įstatymo redakcija įsigaliojo jau 1990 m. rugpjūčio mėn. 1 d.¹²⁷, t.y. praėjus vos mėnesiui po Įmonių įstatymo pirmosios redakcijos įsigaliojimo¹²⁸, dar prieš įsigaliojant tokiems teisės aktams kaip Įmonių rejestro įstatymas ar Valstybinių įmonių įstatymas. Tai buvo pirmasis iš įstatymų, reglamentuojančių atskirą juridinio asmens formą¹²⁹. Nors ir akivaizdu, jog pirmoji įstatymo redakcija turėjo nemažai trūkumų, tačiau svarbus faktas yra vien tai, jog buvo įtvirtinti esminiai akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės, kaip juridinių asmenų formų, bruožai. Nuo pirmosios redakcijos iki dabar¹³⁰ LR ABĮ yra taisytas 25 kartus, 3 kartus priimta nauja įstatymo redakcija. Be kitų pakeitimų, šio darbo kontekste svarbu tai, jog (1) buvo patikslinta bei „išgryninta“ akcinė bendrovė, kaip juridinio asmens teisinė forma¹³¹, ir (2) akcinių bei uždarytųjų akcinių bendrovių steigimo procedūrų reglamentavimas Lietuvoje turi bene mažiausiai trūkumų lyginant su kitais privačiais juridiniais asmenimis.

Įstatymas nenustato minimalaus steigėjų skaičiaus tiek akcinėse, tiek uždarnosiose akcinėse bendrovėse; steigėjais gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. Verta paminėti, jog Rusijos Federacijoje CK 98 str. 6 d. apriboja akcinių bendrovių steigėjų ratą: vieninteliu dalyviu (ir steigėju) negali būti asmuo, jei esantis vieninteliu dalyviu kito ūkinio-komercinio subjekto vieninteliu dalyviu¹³². Išskirtini septyni pagrindiniai bendrovės steigimo etapai: (1) steigimo sutarties (steigimo akto) pasirašymas, (2) akcijų apmokėjimas, (3) steigimo ataskaitos rengimas (nerengiama steigiant uždarąsias akcines bendroves), (4) bendrovės įstatų pasirašymas, (5) steigiamojo susirinkimo sušaukimas, (6) dokumentus pasirašiusių asmenų parašų tikrumo bei fakto, kad bendrovę registruoti galima, tvirtinimas pas notarą ir (7) bendrovės registavimas Juridinių asmenų registre. Paminėtina, jog steigimo procedūrų reglamentavimas Lietuvoje yra suderintas su Antrosios įmonių teisės direktyvos nuostatomis. Panaši steigimo tvarka įtvirtinta ir kitose valstybėse (pvz., Rusijoje: Rusijos CK 96-99 str., Rusijos akcinių bendrovių įstatymo 8-13 str.). Savo esme daugelis iš minėtų etapų nesiskiria nuo kitų formų juridiniams asmenims būdingų procedūrų; kalbant būtent apie akcines bendroves, aptartini tik kai kurie iš jų, pradedant nuo apmokėjimo už akcijas etapo.

Akinė bendrovė – ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, kurio kapitalas padalintas į dalis, vadinamas akcijomis. Bendrovės kapitalą sudaro lėšos, gaunamos pardavus akcijas. Kadangi akcininkas rizikuoja tik ta suma, kurią jis sumokėjo ar turi sumokėti už nupirktas akcijas, akcinė bendrovė, sukaupusi reikalingą kapitalą, gali atlikti rizikingas

¹²⁷ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos 1990 m. liepos 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo įsigaliojimo“ // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-595.

¹²⁸ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos 1990 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo įsigaliojimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 1990, Nr. 14-396.

¹²⁹ Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 14-395. 1 str. 2 d.

¹³⁰ 2005 10 30

¹³¹ pvz., iš įstatyminio reglamentavimo išnyko vadinamosios „specialiosios paskirties bendrovės“ ir pan.

¹³² Lietuvoje panašūs ribojimai taikomi tik individualios įmonės savininkui ar ūkinės bendrijos tikrajam nariui

komercines operacijas.¹³³ Būtent dėl pastarojo požymio – kapitalo formavimo per akcijas – akcinės bendrovės steigimas turi tam tikrų ypatumų lyginant su kitų juridinių asmenų steigimu. Kaip ir steigiant kitokių formų juridinius asmenis, kapitalas gali būti formuojamas pinigais arba nepiniginiais įnašais. Vadovaujantis LR ABI 8 str., steigiamos bendrovės akcijos turi būti visiškai apmokėtos per steigimo sutartyje ar steigimo akte numatytą terminą (ne ilgesnį nei 12 mėnesių) t.y. dalis akcijų gali būti apmokėtos jau po bendrovės įsteigimo dienos. Tačiau, priešingai nei steigiant kitų formų juridinius asmenis, iki bendrovės įregistravimo momento kiekvienas steigėjas turi apmokėti už akcijas bent pradinį įnašą, kuris negali būti mažesnis nei ¼ dalis visų to steigėjo pasirašytų akcijų nominalios vertės ir pasirašytų akcijų vertės viso perviršio sumos. Pradiniai įnašai mokami tik pinigais; visų steigėjų kartu mokama pradinių įnašų suma negali būti mažesnė nei numatytas minimalus įstatinio kapitalo dydis. Likusi dalis už steigėjo pasirašytas akcijas po bendrovės įsteigimo gali būti apmokama tiek pinigais, tiek nepiniginiais įnašais. Kalbant apie nepiniginius įnašus, skirtumas nuo kitų formų juridinių asmenų būtų tas, jog daugeliu atvejų nepiniginių įnašų vertė yra nustatoma steigėjų susitarimu (pvz. ŽŪB, kooperatinėse bendrovėse, advokatų profesinėse bendrijose), tuo tarpu steigiant akcines bendroves įnašas turi būti įvertintas nepriklausomų turto vertintojų. Objektus, kurie gali būti nepiniginiu įnašu, be kita ko, apibrėžia ir Antrosios įmonių teisės direktyvos 7 str. – „*Pasirašytąjį kapitalą gai sudaryti tik turtas, kurį galima ekonomiškai įvertinti. Įsipareigojimas atlikti darbą arba teikti paslaugas negali būti laikomas tokiu turtu*“. Darytina išvada, jog tokiu turtu gali būti kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai, pramoninės nuosavybės objektai, prestižas.

Kitas, tiesa, reikšmingas kiek mažiau ir tik iš formaliosios pusės, aptartinas akcinių bendrovių steigimo procedūrų Lietuvoje etapas – bendrovės įstatų tvirtinimas. LR ABI 4 str. 6 d. nustato, jog bendrovės įstatus iki steigiamojo susirinkimo turi pasirašyti visi steigėjai arba jų įgalioti asmenys. Paminėtina, jog daugeliu atvejų steigiant akcines bendroves, įstatų tvirtinimas įtraukiamas steigiamojo susirinkimo darbotvarkę ir taip įstatai patvirtinami būtent steigiamajame susirinkime. Juo labiau, daugelyje kitas juridinių asmenų formas reglamentuojančių įstatymų yra įtvirtintos nuostatos, jog įstatus tvirtina būtent steigiamasis susirinkimas – pvz., ŽŪBĮ 9 str. 4 d., DNSBĮ 12 str. 6 d., SBĮ 10 str. 5 d., Asociacijų įstatymo 4 str. 4 d., KoBĮ 6 str. 2 d. ir kt. Manytina, jog, išlaikant nuoseklumą teisės aktuose, reglamentuojančiuose atskiras juridinių asmenų teises formas, tikslingi būtų LR ABI pakeitimai, konkrečiai nustatantys, jog įstatus steigiant akcinę bendrovę tvirtina būtent steigiamasis susirinkimas.

Tačiau net ir turint omenyje minėtus du akcinių bendrovių steigimo Lietuvoje procedūros trūkumus, paminėtina, jog, lyginant su kitais privačiais juridiniais asmenimis, įstatymo nuostatos, liečiančios steigimąsi, yra bene labiausiai išbaigtos ir, vėliau aptariant kitas privačiųjų juridinių asmenų formas, bus imamos pavyzdžiu.

¹³³ Mikelėnas V., Rasimavičius P., Staskonis V. ir kt. Civilinė teisė. Vadovėlis. Kaunas: Vijusta, 1998. P.153.

2.3.2. Kooperatinės bendrovės (kooperatyvai)

Kooperatinių bendrovių steigimą, veiklą, narių teises bei pareigas nustato LR Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas (toliau – KoBĮ), nustatantis, jog kooperatinė bendrovė – tai „*įmonė, skirta narių ekonominiams, socialiniams bei kultūriniais poreikiams tenkinti*“. Paminėtina, jog kooperatinės įmonės, kaip juridinio asmens formos, ištakos Lietuvoje siekia 1919 metus, kai buvo priimtas Kooperacijos bendrovių ir sąjungų įstatymas. Pagal 1988 m. SSRS Kooperacijos įstatymą bei iki šio įstatymo priimtus pavyzdinius įstatus veikė ištisa sovietinių kooperatinių organizacijų sistema – kolūkiai, vartotojų kooperatyvų organizacijos, gyventojų buotinio aptarnavimo, visuomeninio maitinimo, gyvenamųjų namų ir garažų statybos kooperatyvai, sodininkų-daržininkų bendrijos ir kita. 1993 m. buvo priimtas naujas Lietuvos Respublikos Kooperacijos įstatymas, kuris struktūros ir turinio atžvilgiu buvo panašus į 1919 m. įstatymą, tik pritaikant pastarojo normas ir nuostatas tuometinėms realijoms.¹³⁴ Nauja Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymo redakcija įsigaliojo 2003 m. sausio 1 d. Paminėtina, jog net galiojančios įstatymo redakcijos preambulėje teigiama, jog svarbiausiu kooperatyvų tikslu laikomas paslaugų teikimas savo nariams. LR Statistikos departamento duomenimis, šiuo metu Lietuvoje įregistruotos daugiau nei pusė tūkstančio kooperatinių bendrovių ir šis skaičius pamažu didėja (svarbu paminėti ir tai, kad didėja ir veikiančių kooperatinių bendrovių procentas). Įdomu tai, jog kooperatinių bendrovių reglamentavimo sistema yra Rusijoje yra išplėtotą labiau ir kiek primena sovietmečiu gyvavusiąją. Šioje valstybėje kaip juridinių asmenų formos įteisinti gamybiniai kooperatyvai (priskiriami komercinėms organizacijoms, tai *fizinių asmenų susivienijimai siekiant kartu vykdyti bendrą ūkinę veiklą – gamybą, perdirbimą, prekybą, paslaugų teikimą*) bei vartotojų kooperatyvai (priskiriami nekomercinėms organizacijoms, tai *fizinių ir juridinių asmenų susivienijimai, kuriais siekiama tenkinti narių asmeninius poreikius*).¹³⁵

KoBĮ, ypač po paskutinių pakeitimų, pakankamai detalai nustato kooperatinių bendrovių steigimo procedūras. Kai kuriuos steigimo procedūrų ypatumus lemia pačios kooperatinės bendrovės savybės, tačiau, kita vertus, yra detalių, kurios negali būti vadinamos visiškai pagrįstomis.

Kooperatinės bendrovės steigėjais turi būti ne mažiau kaip 5 fiziniai ir (ar) juridiniai asmenys¹³⁶; steigimo procedūra susideda iš penkių pagrindinių etapų: (1) steigimo sutarties sudarymo ir įstatų projekto rengimo; (2) pajinių įnašų darymo (KoBĮ nustato, jog

¹³⁴ E. Monkevičius. Kooperatinė teisė Lietuvoje. Justitia, 2000 Nr. 2. psl. 26

¹³⁵ Rusijos СК 50 str. 2 ir 3 d. Pagal: Полный сборник кодексов Российской Федерации / Под ред. Борисов В.И. Москва: “Ирформекспо”, 2001.

¹³⁶ Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 20-488. 4 str. 1 d.

pajinis įnašas – tai asmens piniginis ar nepiniginis įnašas į kooperatinę bendrovę; nepiniginių įnašų vertės apskaičiavimo tvarkos įstatymas nepateikia; tokią tvarką bendrovės steigėjai nustato įstatuose (KoBĮ 5 str. 3 d. 4 p.); (3) steigiamojo susirinkimo sušaukimo; (4) dokumentus pasirašiusių asmenų parašų tikrumo ir fakto, kad bendrovę registruoti galima, tvirtinimo pas notarą ir (5) registravimo Juridinių asmenų registre. Atskirai aptartinas vienas iš penkių etapų.

KoBĮ 4 str. 3 d. nustato, jog kooperatinės bendrovės steigėjai sudaro kooperatinės bendrovės steigimo sutartį. To paties straipsnio 5 d. įtvirtinta, kad kooperatinės bendrovės steigimo sutartį pasirašiusių asmenų parašų tikrumas turi būti patvirtintas notaro. Tik tinkamai sudarę steigimo sutartį, steigėjai gali įgyti teises ir pareigas pagal ją (pvz., atidaryti kaupiamąją sąskaitą banke, KBĮ 4 str. 6 d.). Prisimintina ir tai, kad, be steigimo sutartį pasirašiusių asmenų parašų tikrumo tvirtinimo, steigėjai privalo eiti pas notarą ir dar kartą – tvirtinti parašų ant kitų dokumentų tikrumo bei fakto, kad bendrovę registruoti galima. Joks kitas įstatymas, reglamentuojantis atskiras juridinių asmenų formas, nenustato tokio – dvigubo – dokumentų tvirtinimo pas notarą. Manytina, jog aptariama KBĮ 4 str. 5 d. nuostata nepagrįstai apsunkina, pabrangina ir prailgina kooperatinių bendrovių steigimo procedūrą.

2.3.3. Žemės ūkio bendrovės

LR Statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje 2003-2005 m. žemės ūkio bendrovių skaičius tolydžio mažėjo: nuo 2134 registruotų 2003-iaisiais iki 1857 – 2005-iaisiais. Įdomu tai, kad veikiančių žemės ūkio bendrovių procentas išliko nepakitęs (beje, gana žemas – iš įregistruotų veikia tik 25% žemės ūkio bendrovių). Vadinasi, bendrovių skaičiaus mažėjimą lemia ne tiek apribojimai, taikomi bendrovių veikloje kiek kiti, išoriniai veiksniai. Vienas iš tokių veiksnių galėtų būti ŽŪBĮ nustatyta steigimo procedūra.

Bendrovę turi teisę steigti ne mažiau kaip du fiziniai ar (ir) juridiniai asmenys. Remiantis LR ŽŪBĮ, žemės ūkio bendrovių steigimo procedūrą galime suskaidyti į šešis etapus: (1) Steigimo sutarties ir asmenų, pageidaujančių būti bendrovės nariais, sąrašo sudarymas; (2) pajinių įnašų nešimas, prižiūrint įgaliotiniams; (3) steigėjų pranešimo steigiamajam susirinkimui rengimas; (4) steigiamojo susirinkimo šaukimas; (5) dokumentus pasirašiusių asmenų parašų tikrumo ir fakto, kad bendrovę registruoti galima, tvirtinimas notariškai; (6) bendrovės registravimas Juridinių asmenų registre.

Pirmoji aptartina nuostata – ŽŪBĮ 7 str. 1 d., teigianti, jog „*Bendrovės steigėjai sudaro steigimo sutartį, nustato minimalų pajinio įnašo dydį, parengia asmenų turto priėmimo ir įvertinimo tvarką, sudaro asmenų, pageidaujančių būti bendrovės nariais, sąrašą, parengia bendrovės įstatų projektą, sušaukia steigiamąjį susirinkimą, paskiria įgaliotinius parengiamiesiems bendrovės steigimo darbams atlikti*“. Įstatymų leidėjas steigimo sutarties

sudarymą, minimalų pajinio įnašo dydžio nustatymą, įnešamo turto vertinimo tvarką traktuoja kaip atskirus steigėjų veiksmus. Kyla klausimas, kaip yra įforminami pastarieji du steigėjų sprendimai. Žvelgdami sistemiškai, pastebėsime, jog kitas juridinių asmenų formas reglamentuojantys įstatymai nustato tokio pobūdžio steigėjų susitarimus kaip būtinausias steigimo sutarties sąlygas (pvz., KoBĮ 4 str. 4 d., Asociacijų įstatymo 5 str. 2 d. 1 p. ir kt.).

Kita problema yra susijusi su „asmenų, pageidaujančių būti bendrovės nariais, sąrašo“ (toliau šioje pastraipoje – Sąrašas) sudarymu. LR CK 2.60 str. 1 d. nustato, jog juridinio asmens steigėjas yra asmuo, sudaręs sandorį įsteigti juridinį asmenį. Steigėjas įgyja tam tikras teises bei pareigas, kylančias iš steigimo sutarties. Tuo tarpu „asmens, pageidaujančio būti bendrovės nariu“ statusas niekaip nėra detalizuotas nei ŽŪBĮ, nei kituose įstatymuose. Juo labiau, nėra nustatytų kriterijų, pagal kuriuos steigėjai galėtų atrinkti, kokie asmenys pageidauja būti bendrovės nariais, kurie – ne; nėra detalizuota, kokias teises ir/ar pareigas įgauna asmuo, kuris yra įrašytas tame sąrašė, tačiau nėra steigėjas (nėra pasirašęs steigimo sutarties). Be kita ko, toks asmuo negali įgyti prievolės įnešti vieno ar kito dydžio pajinį įnašą – remiantis LR CK 6.190/ 6.191 str. nuostatomis. Kita vertus, jei įstatymų leidėjas traktuoja, jog į Sąrašą gali būti įtraukti tik steigėjai (toks aiškinimas būtų bene vienintelis kelias išvengti dviprasmybių steigimo procedūroje ir sklandžiau įsteigti žemės ūkio bendrovę), apskritai abejotina Sąrašo, kaip ŽŪB steigimo dokumento, paskirtis ir reikalingumas.

Trečioji nagrinėtina problema susijusi su steigėjų daromu pranešimu steigiamajam susirinkimui. Iš esmės toks pranešimas savo esme yra artimas steigimo ataskaitai akcinėje bendrovėje – čia įvardijami steigėjai, įneštų pajinių įnašų suma bei nurodomos steigimo išlaidos. Tačiau vėlgi diskutuotina, ar įstatymų leidėjas tinkamai įvardija subjektą, kuriam patikima ruošti ataskaitą (kaip ir akcinių bendrovių atveju¹³⁷) – vadovaujantis tuo, kad pajinių įnašų nešimą ir parengiamuosius bendrovės steigimo darbus atlieka įgalioti asmenys, manytina, jog būtent jiems ir būtų tikslinga patikėti pranešimo ruošimą.

¹³⁷ Žr. akcinių bendrovių steigimą.

3. VIEŠŲJŲ JURIDINIŲ ASMENŲ STEIGIMAS

Viešųjų juridinių asmenų steigimo reglamentavimo pradžia Lietuvoje galima laikyti 1919 m. priimtą Įstatymą apie draugijas¹³⁸. Be jau minėto draugijos apibrėžimo, pastarasis teisės aktas nustatė, jog *draugijos ir bendrovės, kurių tikslas materialinio pelno siekimas, tvarkomos Civilinio statuto ir tam tikrų kitų įstatymų*¹³⁹. Vadinasi, įstatymų leidėjas draugiją traktavo kaip bendrą asmenų vienijimosi siekiant tenkinti savo interesus formą. Draugijų steigimo tikslai bei veiklos pobūdis įstatyme nebuvo detalizuoti, tačiau nustatyta, jog draudžiama steigti draugijas, kurių tikslas „*priešingas Valstybės baudžiamiesiems įstatymams*“¹⁴⁰. Nustatyta nesudėtinga draugijų steigimo tvarka – steigėjams (kurių turėjo būti ne mažiau nei penki) pakako sudaryti įstatus ir juos užregistruoti pas apskrities viršininką.¹⁴¹ Įstatymas nustatė, jog neįregistruotų draugijų veikla draudžiama.¹⁴² 1936 m. buvo priimtas naujas Draugijų įstatymas¹⁴³, kuris, autoriaus nuomone, vertintinas dviprasmiškai: viena vertus, jis detalčiau reglamentavo draugijų steigimą bei veiklą, kita vertus, buvo nustatyti papildomi ribojimai ir barjerai (tokie kaip galimybė draugijų steigimą ir veiklą reglamentuoti poįstatyminiais teisės aktais¹⁴⁴, padidintas minimalus steigėjų skaičius, steigėjų parašų ant steigimo dokumentų tvirtinimas notarine tvarka, lietuvių kalbos mokėjimo reikalavimas draugijos vadovybei ir, ypač, būtinas Vidaus reikalų ministro leidimas norint įsteigti draugiją¹⁴⁵).

Po Nepriklausomybės atgavimo Lietuvoje viešųjų juridinių asmenų formų reglamentavimas vystėsi taip pat sparčiai kaip ir privačiųjų. Jau 1990 m. liepos 1 d. įsigaliojusio LR Įmonių įstatymo 6 str. 5 p. nustatė, jog, be kitų įmonių rūšių, Lietuvoje gali veikti ir valstybinės (vietos savivaldybės) įmonės. To paties įstatymo 11 str. nustatė pagrindines valstybinės įmonės, kaip juridinio asmens formas, gaires. 1990 09 25 buvo priimtas LR valstybinių įmonių įstatymas¹⁴⁶ (beje, pirmasis esminis jo pakeitimas padarytas jau po trijų mėnesių)¹⁴⁷. 1991 11 21 paskelbtas LR Profesinių sąjungų įstatymas¹⁴⁸. 1993 06 11 įsigaliojo Labdaros ir paramos įstatymas, nustatęs subjektus, turinčius teisę duoti ir imti labdarą bei paramą

¹³⁸ Lietuvos Respublikos įstatymas apie draugijas // LVŽ. 1919, Nr. 15. Pgl. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) /Parengė Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Vilnius: Teisės institutas, 1996.

¹³⁹ 1919 m. Įstatymo apie draugijas 1 str. (pastaba).

¹⁴⁰ 1919 m. Įstatymo apie draugijas 29 str.

¹⁴¹ ten pat, 2 str.

¹⁴² ten pat, 28 str.

¹⁴³ Lietuvos Respublikos draugijų įstatymas // Valstybės žinios. 1936, Nr. 557-3870. Pgl. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) /Parengė Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Vilnius: Teisės institutas, 1996.

¹⁴⁴ Taisyklės draugijų įstatymui vykdyti // Valstybės žinios. 1936, Nr. 553-3843. Pgl. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) /Parengė Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Vilnius: Teisės institutas, 1996.

¹⁴⁵ prisimintinos to meto Lietuvos politinės realijos.

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos valstybinių įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 30-709.

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos valstybinių įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 30-709.

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 34-933.

(Labdaros ir paramos fondų įstatymas įsigaliojo 1996 04 11). 1995 03 02 įsigaliojo LR visuomeninių organizacijų įstatymas. 1995 10 04 priimtas Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas. 1995 12 05 priimtas Biudžetinių įstaigų įstatymas (1997 04 04 – LRV nutarimas „Dėl Laikinosios biudžetinių įstaigų registravimo tvarkos patvirtinimo“), o 1996 07 03 - LR Viešųjų įstaigų įstatymas. Paminėtini tokie Vyriausybės nutarimai kaip „Dėl Koncernų, konsorciūmų ir įmonių asociacijų steigimo ir veiklos nuostatų“ (1993 08 06), „Dėl Laikinosios viešųjų įstaigų ir asociacijų registravimo tvarkos patvirtinimo“ (1996 11 19). 1996 03 14 priimtas Asociacijų įstatymas¹⁴⁹. Svarbūs pakeitimai atlikti palyginti neseniai – naujojoje 2004 m. Asociacijų įstatymo redakcijoje asociacijos teisinė forma apjungė tiek asociacijas, tiek visuomenines organizacijas, tiek kitas savo esme panašias juridinių asmenų formas.

Dabar galiojančių JAR nuostatų 12 p. nustato, sąrašą viešųjų juridinių asmenų, kurie registruojami Registre ar į Registrą yra įtraukiami. Tačiau remiantis tuo, kas jau aptarta anksčiau, šiame darbo skyriuje nebus išsamiai nagrinėjama visų viešųjų juridinių asmenų steigimo tvarka. Detaliau bus aptariamos tik viešųjų įstaigų bei asociacijų steigimo procedūros.

3.1. Asociacijos

LR Statistikos departamento duomenimis, turint omenyje tai, jog pagal LR Asociacijų įstatymo (AI) 18 str. 2 d., visuomeninės organizacijos, įsteigtos iki naujosios Asociacijų įstatymo redakcijos įsigaliojimo, pagal teisinę formą taip pat yra laikomos asociacijomis, asociacija yra labiausiai paplitusi viešojo juridinio asmens forma Lietuvoje.

Asociaciją dabartinis įstatymas apibūdina kaip savo pavadinimą turintį ribotos civilinės atsakomybės viešąjį juridinį asmenį, kurio tikslas – koordinuoti asociacijos narių veiklą, atstovauti asociacijos narių interesams ir juos ginti ar tenkinti kitus viešuosius interesus. Kaip matome pati šios juridinio asmens formos definicija yra pakankamai plati (galima net išvelgti prieštaravimą išsireiškime „atstovauti asociacijos narių interesams ir juos ginti ar tenkinti kitus viešuosius interesus“ - kyla klausimas, kokių pagrindų asociacijos narių interesų gynimas laikomas vienu iš viešojo intereso tenkinimo būdų).

Iš kitų valstybių praktikos matyti, jog asociacijos kaip juridinio asmens samprata įvairiose valstybėse skiriasi. Rusijos CK asociaciją (sąjungą) įvardina kaip juridinių asmenų susivienijimą siekiant koordinuoti savo narių veiklą (Rusijos CK 121 str.) Fizinių asmenų susivienijimai siekiant dvasinių ar asmeninių nematerialinių tikslų vadinami visuomeninėmis organizacijomis (Rusijos CK 117 str.).

Vokietijoje asociacijomis laikomi laisvanoriški asmenų susivienijimai siekiant viešųjų tikslų. Beje, šioje valstybėje yra išskiriamos registruojamosios ir neregistruojamosios

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 32-786.

asociacijos; pastarosios nėra juridiniai asmenys.¹⁵⁰ Registruojamajai asociacijai šioje šalyje įsteigti būtina sudaryti įstatus, kuriuose nustatomi asociacijos tikslai, pavadinimas ir veiklos vieta bei patvirtinimas apie ketinimą asociaciją registruoti. Asociacijos registruojamos Asociacijų registre. Įstatai (kartu su steigimo sutartimi) pateikiami registruoti. Minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimo nėra, tačiau tai rekomenduojama. Neregistruojamajai asociacijai nėra nustatyta jokios steigimo tvarkos, kadangi ji neįgyja juridinio asmens statuso¹⁵¹.

Įdomus ir Suomijos atvejis, kur asociacijomis vadinama daugelis viešųjų juridinių asmenų. Čia taip pat išskiriamos neregistruojamosios ir registruojamosios asociacijos; pastarosios pagal veiklos sferą skirstomos į partines-politines asociacijas, profesines ir prekybines asociacijas, socialines ir sveikatos asociacijas, kultūrines asociacijas, laisvalaikio asociacijas, sporto asociacijas, religines ir pasaulėžiūros asociacijas, nacionalinės gynybos ir tarptautinių santykių asociacijas bei kitas asociacijas.¹⁵²

Lietuvoje pirmoji Asociacijų įstatymo redakcija priimta 1996 m. Tarp iki minėto įstatymo įsigaliojimo veikusių teisės aktų paminėtinas LRV nutarimas¹⁵³, nustatęs įmonių asociacijų bei pramonės ir prekybos rūmų sampratą ir pagrindinius steigimo bei veiklos principus. Įmonių asociacija buvo laikoma savanoriška įmonių sąjunga, koordinuojanti ir vykdanči jos narių pavestus uždavinius, savo veikla atstovaujanti jų ekonominiams interesams; pramonės ir prekybos rūmai buvo laikomi viena iš įmonių asociacijos organizavimo formų.¹⁵⁴ Pažymima, jog (1) asociacija yra juridinis asmuo ir yra registruojama įmonių rejestro įstatymo nustatyta tvarka, ir (2) jos pelnas negali būti skirstomas tarp narių. Tokioms asociacijoms nebuvo uždrausta vykdyti komercinę-ūkinę veiklą.

Naujasis LR Asociacijų įstatymas iš esmės apjungė dvi juridinių asmenų teises formas – asociacijas ir visuomenines organizacijas. Šios formos iš esmės buvo panašios, jų skirtumai naujojo Asociacijų įstatymo rengėjų nuomone „iš esmės išnyksta nusprendus numatyti įstatyme galimybę visuomeninių organizacijų nariais būti ir juridiniams asmenims“.¹⁵⁵ Įstatyme atsisakyta detalaus asociacijos teisių vardijimo. Įstatyme taip pat atsisakoma draudimo asociacijoms užsiimti komercine veikla. Paminėtinas minėto įstatymo projekto aiškinamajame rašte darbo grupės išdėstytas aspektas, kad įvairių rūmų, kurių kaip juridinių asmenų teisinė forma yra artima šiame projekte reglamentuojamai juridinio asmens teisei formai – asociacijai, veiklos reglamentavimas atskiruose įstatymuose yra ydingas ir keistinas. Tokia juridinių asmenų

¹⁵⁰ Ernst-Pörksen, M., Pörksen T. Third sector organizations in Germany: Legal Forms and Taxation // International Charity Law: Comparative Seminar. Beijing, 2004. Pg. 3-5.

¹⁵¹ Ernst-Pörksen, M., Pörksen T. Third sector organizations in Germany: Legal Forms and Taxation // International Charity Law: Comparative Seminar. Beijing, 2004. Pg. 3-5., pg. 7-8

¹⁵² <http://www.prh.fi/en/yhdistysrekisteri/yleista.html>; prisijungimo laikas: 2005-10-20

¹⁵³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. rugpjūčio 3 d. nutarimas „Dėl Koncernų, konsorciūmų ir įmonių asociacijų steigimo ir veiklos nuostatų“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 35-802.

¹⁵⁴ aukščiau minėto nutarimo 13 str.

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo aiškinamasis raštas //

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=217567&p_query=; Prisijungimo laikas: 2006-01-07.

teisinė forma taip pat reglamentuotina Asociacijų įstatymu¹⁵⁶. Pažymėtina, kad LR Statistikos departamento duomenimis, 2005 m. LR yra įregistruoti ir veikia penki juridiniai asmenys, kurių teisinė forma – prekybos, pramonės ir amatų rūmai.¹⁵⁷

Naujuoju įstatymu nustatyta asociacijos steigimo tvarka yra suderinta su LR CK ir, autoriaus nuomone, galėtų būti tinkamas pavyzdys ir pagrindas atskiruose įstatymuose reglamentuojant kitų formų viešųjų juridinių asmenų steigimo tvarką. Pati steigimo procedūra susideda iš jau darbo pradžioje aptartų keturių etapų. Asociacijos steigiamos steigimo sutarties pagrindu; po steigimo sutarties sudarymo steigėjai parengia įstatų projektą ir sušaukia steigiamąjį susirinkimą, kuriame priimami įstatai ir sudaromas bent vienas valdymo organas; dokumentai teikiami notarui tvirtinti ir asociacija registruojama. Tačiau keleto neesminių trūkumų esama.

Asociacijos steigėjais gali būti ne mažiau kaip trys juridiniai arba/ir 18 metų sulaukę fiziniai asmenys (AI 4 str. 1 d.). Paminėtina, kad Įstatymo 13 str. 2 bei 3 dalys suteikia galimybę asociacijų nariais – dalyviais – tapti ir jaunesniems asmenims. Atsižvelgiant į AI 4 bei 13 str. nuostatas bei tai, jog juridinio asmens dalyvio ir juridinio asmens steigėjo pareigos yra skirtingos ir jų negalima tapatinti¹⁵⁸, darytina išvada, kad jaunesni nei pilnametystės sulaukę asmenys asociacijos nariais gali tapti tik jau jai esant įsteigta. Tačiau, toks aiškinimas iki galo nepanaikina prieštaravimų bei neapibrėžtumų įstatyme. AI, kaip ir kiti atskiras juridinių asmenų tesines formas reglamentuojantys teisės aktai, numato būtinas steigimo sutarties bei įstatų nuostatas. Įstatuose, be kita ko, privalo būti nustatyta kokios yra narių teisės bei pareigos bei stojamųjų įnašų ir narių mokesčių mokėjimo tvarka. AI 13 str. 6 d. nustato, jog asociacijos narys privalo laikytis asociacijos įstatų. Asociacijos nariu tapus nesulaukusiam pilnametystės asmeniui, jam, viena vertus, iškyla įstatų nustatytos pareigos, tačiau, kita vertus, atsižvelgta į tokio asmens civilinio veiksnio turinį (jo sudarytų sandorių galiojimą vadovaujantis LR CK 1.84 ir 1.88 str.). Autoriaus nuomone, AI 13 str. 2 d. esanti vienintelė skirta šiam klausimui spresti nuostata (tik teigianti, jog *jaunesni kaip 18 metų asmenys asociacijoje gali įgyti teises ir pareigas Civilinio kodekso nustatyta tvarka*), nėra pakankama ir tuo aspektu AI galėtų būti koreguojamas.

3.2. Viešosios įstaigos

LR Statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje įregistruojamų bei veikiančių viešųjų įstaigų skaičius nuolat auga (nuo 2486 2003-iaisiais iki 3253 2005-aisiais). Paminėtina ir tai, kad veikiančių viešųjų įstaigų procentas taip pat auga, tai liudija apie šios juridinio asmens formos gyvybingumą ir pritaikomumą.

¹⁵⁶ ten pat.

¹⁵⁷ Žr. Priedą Nr.1

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P.119

Viešųjų įstaigų, kaip atskiros juridinių asmenų teisinės formos, įstatyminis reglamentavimas Lietuvoje prasidėjo 1996 m. įsigaliojus Viešųjų įstaigų įstatymui¹⁵⁹ (toliau – VII)¹⁶⁰. VII aiškinamajame rašte projekto rengėjai (Ekonomikos ir privatizacijos institutas) pažymėjo, jog jau tuo metu Lietuvoje veikė daugiau nei 7000 valstybės bei savivaldybių įstaigų, kurios turi viešosios įstaigos požymių (tiesa, tokios rūšies organizacijų, kurių steigėjais nebuvo valstybė ar savivaldybės, tuo metu buvo mažiau nei 200). Dėl tuo metu jau Vyriausybės aprobuoto Biudžetinių įstaigų įstatymo projekto VII buvo siūloma atsisakyti valstybės ir savivaldybių viešųjų įstaigų reglamentavimo ir palikti tik nebiudžetines įstaigas. Paminėta, jog viešųjų įstaigų spektras veiklos sričių požiūriu labai platus. Viešosios įstaigos buvo įvardintos kaip viena iš ne pelno organizacijų¹⁶¹ rūšių. 1996 m. VII nustatė iš esmės panašią viešųjų įstaigų steigimo tvarką į dabartinę.

Viešųjų įstaigų įstatymas penkis kartus buvo keičiamas, nuo 2004-02-14 įsigaliojo nauja jo redakcija. Naujojoje įstatymo redakcijoje buvo padaryti tokie ryškesni reglamentavimo pakeitimai, turintys įtakos šios formos juridinio asmens steigimui: (1) atsisakoma nuostatos, kad įstatymas netaikomas valstybės ir savivaldybių biudžetinėms viešosioms įstaigoms; (2) nevardijamos visos galimos viešosios įstaigos veiklos sritys, bet nustatytas reikalavimas viešosios įstaigos įstatuose veiklos tikslus apibūdinti aiškiai ir išsamiai, nurodant veiklos sritis bei rūšis, (3) patikslinta steigimo bei registravimo tvarka, (4) patikslinta tapimo dalininku tvarka bei naujų dalininkų priėmimo tvarka.¹⁶²

Pagal galiojančią VII redakciją, viešųjų įstaigų, taip pat, kaip ir asociacijų, steigimo procedūra susideda iš keturių etapų. Steigėjų skaičius nėra ribojamas, jais gali būti tiek valstybės ar savivaldybės institucijos, tiek kiti fiziniai ir/ar juridiniai asmenys.

Tiesa, nepaisant to, kad apskritai viešųjų įstaigų steigimo tvarka nėra kokiais nors požymiais ypatingai išsiskirianti, esama tam tikrų įstatyminio reglamentavimo netobulumų. Vienas iš pavyzdžių – VII 6 str. 4 d. nuostata, teigianti, jog viešosios įstaigos įstatus iki steigiamojo susirinkimo turi pasirašyti visi steigėjai. Autoriaus nuomone, kaip jau ne kartą buvo minėta šiame darbe, bendra steigimo procedūrų tvarka ir logika būtų išlaikyta, jei įstatatai būtų priimami steigiamajame susirinkime. Juo labiau, kad tokią tvarką nustato ir artimiausios viešosioms įstaigoms juridinių asmenų teisinės formos – asociacijų – įstatymas¹⁶³, ir nėra realaus pagrindo dėl ko viešųjų įstaigų įstatymas turėtų reglamentuoti kitaip. Kita aptartina problema

¹⁵⁹ Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 68-1633.

¹⁶⁰ Anksčiau galiojo Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 26 d. nutarimas „Dėl ne pelno organizacijų (įmonių) įstatų pagrindinių nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1992, Nr. 21-628.

¹⁶¹ *Ne pelno organizacija* – įstatymų nustatyta tvarka įregistruotas juridinio asmens teisės turintis subjektas, kurio nekilos tikslas nėra pelno siekimas. *Viešoji įstaiga* – tai šio įstatymo nustatyta tvarka iš dalininkų (savininko) turito įsteigta ne pelno organizacija, veikianti socialinėje, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ar kitose panašiose srityse ir viešai teikianti šių sričių paslaugas visuomenės nariams. Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas. // Valstybės žinios. 1996, Nr. 68-1633.

¹⁶² Asociacijų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. //

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=170402&p_query=; Prisijungimo laikas: 2006-01-07

¹⁶³ Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo (aktuali redakcija) 4 str. 4 d.

susijusi su VII 7 str. 1 d. taikymu. Šioje įstatymo normoje teigiama, jog viešosios įstaigos dalininkas yra fizinis ar juridinis asmuo, kuris šios Įstatymo ir įstatų nustatyta tvarka yra perdavęs viešajai įstaigai įnašą ir turi šio įstatymo ir įstatų nustatytas dalininko teises. Paminėtina, jog įstatymas numato, kad įstatuose privalomai nurodoma dalininkų įnašų perdavimo tvarka¹⁶⁴, tačiau, viena vertus, nenustato minimalaus tokio įnašo dydži, kita vertus, nenustato, kokia dalis įnašo turi būti įnešta (ir iš viso ar turi būti įnešta) iki viešosios įstaigos įsteigimo ir netgi nenustato maksimalaus galimo tokio įnašo įnešimo termino. Vadinasi, galima situacija, kai viešoji įstaiga bus įsteigta, tačiau neapibrėžtai ilgą laiką tarpą vienas ar keli steigėjai negalės būti laikomi dalininkais (nors tinkamai vykdys savo pareigas pagal steigimo sutartį bei įstatus) ir dėl to negalės tinkamai funkcionuoti aukščiausias viešosios įstaigos organas – visuotinis dalininkų susirinkimas. Autoriaus nuomone, viešųjų įstaigų steigimo tvarka tikslintina ir šiuo aspektu.

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymo 6 str 1 d 8 p

4. JURIDINIŲ ASMENŲ REGISTRAVIMAS

Išnagrinėję daugelio juridinių asmenų steigimo procedūras, nustatėme, jog daugelio jų (su tam tikromis išimtimis¹⁶⁵) steigimo procedūros paskutinis etapas yra dokumentų pateikimas registravimui. Kaip jau minėta aukščiau, sąvoka „steigimo procedūra“ dabar galiojančio LR CK prasme neapima juridinio asmens registravimo klausimų¹⁶⁶. Toks aiškinimas, autoriaus nuomone, yra pagrįstas ir priimtinas, kadangi juridinių asmenų steigimo procedūros vykdomos steigėjų veiksmais ir interesais (dispozityvusis elementas), o registravimas labiau yra susijęs su viešosios valdžios funkcijų įgyvendinimu (imperatyvusis elementas).

Juridinių asmenų registravimo procedūros buvo reglamentuojamos ir registrai veikė jau tarpukario Lietuvoje. Draugijų registrą tvarkė Vidaus reikalų ministerija¹⁶⁷, jame privalomai turėjo registruotis visos Lietuvoje steigiamos draugijos¹⁶⁸. Detaliai draugijų registre saugomos informacijos sudėtį bei registravimo procedūrą nustatė Taisyklės draugijų įstatymui vykdyti¹⁶⁹. Kone svarbiausias teisės aktas buvo Prekybos registro įstatymas¹⁷⁰, iš esmės nustatęs, kad į prekybos registrą įtrauktini visi asmenys, besiverčiantys ūkine-komercine veikla¹⁷¹ bei informacija apie juos. Nustatyta, kad Prekybos registras veikia prie Prekybos, Pramonės ir Amatų rūmų.¹⁷²

Po Nepriklausomybės atgavimo jau 1990-07-31 įstatymu¹⁷³ buvo įsteigtas LR Įmonių rejstras, registravęs (1) įmones, turinčias juridinio asmens teises, (2) įmones, neturinčias juridinio asmens teisių, (3) įmonių asociacijas ir (4) įmonių atstovybes¹⁷⁴. Paminėtina tai, jog kuriant juridinių asmenų registravimo sistemą pradinėje stadijoje pagrindu buvo imtas būtent tarpukario Lietuvoje veikęs modelis. 1992-02-23 LRV nutarimu patvirtintame valstybinių nacionalinių kadastrų, klasifikatorių ir registrų sąrašė nurodyti (1) Įmonių rejstras, įkurtas jau anksčiau paminėtu įstatymu ir tvarkomas Ekonomikos ministerijos bei (2) organizacijų, įstaigų bei kitų ūkio subjektų registras, veikęs LR AT 1989-02-17 įsako ir vėlesnių įstatymų pagrindu.

¹⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P.147.

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P.147.

¹⁶⁷ Lietuvos Respublikos draugijų įstatymas // Valstybės žinios, 1936 Nr. 557-3870. Pgl. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) /Parengė Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Vilnius: Teisės institutas, 19964 str.

¹⁶⁸ kaip jau aptarta, draugijos teisinė forma apėmė platų viešųjų juridinių asmenų spektrą.

¹⁶⁹ Taisyklės draugijų įstatymui vykdyti. // Valstybės žinios. 1936, Nr. 553-3843. Pgl. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) /Parengė Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Vilnius: Teisės institutas, 1996.

¹⁷⁰ Lietuvos Respublikos prekybos registro įstatymas. // Valstybės žinios. 1937, Nr. 574-3999. Pgl. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) /Parengė Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Vilnius: Teisės institutas, 1996.

¹⁷¹ Prekybos registro įst. 34 str.; veiklų sąrašas detalizuotas 1 str.

¹⁷² Prekybos registro įst. 72 str.

¹⁷³ Lietuvos Respublikos įmonių rejstro įstatymas. // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-599.

¹⁷⁴ Įmonių rejstro įst. 2 str. 2 p.

Kaip jau aptarta aukščiau, tiek privačiųjų, tiek viešųjų juridinių asmenų reglamentavimas po Nepriklausomybės atgavimo itin sparčiai kito. Dėl to teisės aktai, reglamentuojantys registrų veiklą buvo daug kartų keičiami bei tikslinami, buvo steigiami nauji registrai, keičiami registrų tvarkytojai. Akivaizdžios buvo problemos, susijusios su tuo, kad juridinių asmenų registravimą reglamentavo daugybė skirtingų teisės aktų, neoperatyviai suinteresuotus asmenis pasiekdavo reikalinga informacija, nebuvo parengta bendra juridinių asmenų klasifikacija.

Autorius norėtų paminėti vieną įdomų įstatymo projektą, pasiūlytą Seimui dar 1994-aisiais, kuriuo buvo siūloma visus steigti vieningą juridinių vienetų registrą bei „šiuolaikišką valstybės informacinę sistemą“. Juridiniais vienetais projekto rengėjai vadino juridinius asmenis bei ekonominę veiklą vykdančius fizinius asmenis¹⁷⁵. Projekte nurodoma, jog juridinių asmenų registrą sudaro teisinis bei statistinis juridinių asmenų registras. Nepaisant to, kad pagal dabar galiojančius teisės aktus pastarosios sąvokos nebeišskiriamos, pabrėžtina, jog jos išryškina du pagrindinius juridinių asmenų registravimo uždavinius: pirma, kaupti ir sisteminti duomenis (atitinka aptariamo projekto sąvoką „statistinis registravimas“) ir, antra, suteikti juridinį statusą ūkio subjektui („teisinis registravimas“). Tiesa, įstatymo projektas nepasiūlė svarbiausių problemų sprendimo - registrų tvarkytojų funkcijas atlikti patikėta net dvylikai institucijų¹⁷⁶. Manytina, jog dėl šios ir kai kurių kitų priežasčių (tokių kaip smarkiai kritikuotina juridinė technika, netinkamas subjektas, pateikęs projektą ir kt.¹⁷⁷), juridinių vienetų registro įstatymas priimtas nebuvo ir šiandien minėtas projektas aptartinas tik kaip turbūt pirmasis bandymas Lietuvoje sukurti vieningą juridinių asmenų registravimo sistemą.

Reikšmingiausias postūmis tokiai vieningai sistemai sukurti buvo naujojo CK įsigaliojimas; šio akto 2.62 str. 1 d. nustatyta, kad juridiniai asmenys turi būti registruojami juridinių asmenų registre¹⁷⁸. 2001-06-12 buvo priimtas Juridinių asmenų registro įstatymas, nustatantis, jog juridinių asmenų registras yra pagrindinis valstybės registras ir yra kuriamas sujungiant juridinių asmenų ir įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių, registravimą visoje nustatytose institucijose. Registro steigėja yra Vyriausybė, Registro tvarkymas patikėtas Teisingumo ministerijai.¹⁷⁹ 2001-12-21 LRV nutarimu kurti Juridinių asmenų registro ir kitas su šiuo registru susijusias informacines sistemas patikėta Žemės ir kito nekilnojamojo turto

¹⁷⁵ Lietuvos Respublikos juridinių vienetų registro įstatymo projektas // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=23723&p_query=; prisijungimo laikas 2006-01-07. 2 str.

¹⁷⁶ Aukščiau minėto įstatymo projekto 9 ir 10 str.

¹⁷⁷ Lietuvos Respublikos Seimo Juridinio skyriaus išvada Lietuvos Respublikos juridinių vienetų registro įstatymo projektui. // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=26581&p_query=; Prisijungimo laikas: 2006-01-07.

¹⁷⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262. 15 str.

¹⁷⁹ Lietuvos Respublikos juridinių asmenų registro įstatymas. // Valstybės žinios. 2001, Nr. 55-1940. 1 ir 2 str.

kadastro ir registro valstybės įmonei¹⁸⁰, kuri nuo 2003-04-01 pervadinta į VĮ Registrų centras.¹⁸¹ 2003-11-12 priimtas LRV nutarimas dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo, kuriuo buvo įsteigtas Juridinių asmenų registras.¹⁸² Nustatyta, kad Juridinių asmenų registro tvarkymo įstaiga yra VĮ Registrų centras. 2003-12-19 patvirtintos Juridinių asmenų registro tvarkymo taisyklės¹⁸³.

Paminėtina, jog panašiu keliu – nuo didelio skaičiaus registrų ir aibės teisės aktų, reglamentuojančių registravimą iki vieningo Juridinių asmenų (Lietuvos atvejis) ar Komercinio (Latvija, Estija) registro -ėjo arba eina daugelis posovietinių valstybių, tame tarpe ir Rusija. Pastarosios valstybės patirtis aptartina išsamiau. Pasak Pasaulio banko praėjusiame dešimtmetyje parengtos studijos, Rusijoje „vidutiniškai asmuo, pradedantis verslą, turėjo turėti reikalų su 20-30 skirtingų institucijų ir gauti 50-90 leidimų registracijai.“¹⁸⁴ 2002 m. čia įsigaliojo naujasis įstatymas „Dėl valstybinės juridinių asmenų registracijos“, apribojęs steigimo procedūrą trukmę iki 5 darbo dienų ir smarkiai apribojęs pateikiamų dokumentų kiekį. Tuo pačiu įstatymu buvo įsteigtas nacionalinis juridinių asmenų registras, veikiantis visos valstybės mastu. Registrą tvarkyti patikėta Mokesčių ir rinkliavų ministerijai. Vien per pirmuosius metus po įstatymo įsigaliojimo naujai įregistruotų juridinių asmenų skaičius išaugo daugiau nei 12 procentų, tačiau iš visaapimančių tyrimų matyti, jog „naujų verslų kūrimosi sprogimo“ tokia nauja tvarka nesukėlė. Priešingai, labai supaprastinta registravimo tvarka sudarė sąlygas kurti „vienadienes“ bei fiktyvias kompanijas, kadangi registro tvarkytojo darbuotojai neturėjo pakankamai laiko ir galimybių patikrinti teikiamus dokumentus.¹⁸⁵ Vistik, nors ir nėra pilnai tinkamai įgyvendinta, tokia naujoji registravimo tvarka Rusijoje visų pirma vertintina kaip sumažinanti galimybes korupcijai atsirasti.¹⁸⁶

Panašios išvados panagrinėjus naujosios juridinių asmenų registravimo tvarkos ypatumus ir pasekmes darytinos ir Lietuvoje. LR Statistikos departamento duomenimis, bendras įregistruotų ūkio subjektų skaičius 2004 metais, palyginus su 2003-iaisiais, sumažėjo daugiau nei 3%. 2005-aisiais jis vėl išaugo 2%, tačiau nepasiekė 2003-ųjų skaičiaus. Tuo tarpu veikiančių

¹⁸⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos juridinių asmenų registro įstatymo įgyvendinimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. liepos 8 d. nutarimo Nr. 742 „Dėl Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės įsteigimo“ dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 108-3933.

¹⁸¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 3 d. nutarimas „Dėl Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės pavadinimo pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 24-991.

¹⁸² JAR nuostatų 1 str.

¹⁸³ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 307 „Dėl juridinių asmenų registro tvarkymo taisyklių patvirtinimo“. // Valstybės žinios. 2003, Nr. 121-5497.

¹⁸⁴ Huskey E. Lowering the Barriers for Entry for Russian Small Business: Will the 2001 Law on the Registration of Juridical Persons Make a Difference // http://www.reec.uiuc.edu/events/Conference/lawconf_paper/huskey.pdf; prisijungimo laikas: 2005-06-17; Pg. 5.

¹⁸⁵ Huskey E. Lowering the Barriers for Entry for Russian Small Business: Will the 2001 Law on the Registration of Juridical Persons Make a Difference // http://www.reec.uiuc.edu/events/Conference/lawconf_paper/huskey.pdf; prisijungimo laikas: 2005-06-17.

¹⁸⁶ Huskey E. Lowering the Barriers for Entry for Russian Small Business: Will the 2001 Law on the Registration of Juridical Persons Make a Difference // http://www.reec.uiuc.edu/events/Conference/lawconf_paper/huskey.pdf; prisijungimo laikas: 2005-06-17.

ūkio subjektų skaičius nuolat augo ir auga, auga ir veikiančių ūkio subjektų procentas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad įregistruojamų subjektų skaičius priklauso ne tik ir netgi ne tiek nuo juridinių asmenų registravimo tvarką reglamentuojančių teisės aktų, kiek nuo atskiras juridinių asmenų teisinės formas reglamentuojančių teisės aktų normų.¹⁸⁷ Tai akivaizdžiai parodo faktas, kad ryškų įregistruotų juridinių asmenų skaičiaus sumažėjimą didžiaja dalimi lėmė individualių įmonių skaičiaus mažėjimas (net 8,3%), kurio pagrindinės priežastys jau aptartos šiame darbe anksčiau.

Apibendrinant galima būtų paminėti dar vieną poziciją, kad registracijos proceso trūkumai retai kada tampa kliūtimi stambių įmonių kūrimesi, tačiau tai tampa gąsdinančiu barjeru mažosioms įmonėms, steigiamoms iš asmeninių santaupų.¹⁸⁸ Daugeliu, ypač mažųjų įmonių, atvejų greita ir paprasta juridinio asmens steigimo procedūra, sąlygojanti trumpą laiko tarpą tarp veiklos idėjos ir veiklos pradžios tampa „gero starto“ priežastimi, o kartais – net būtina sąlyga. Registro nuostatų 96-98 p. numatyta tvarka Juridinių asmenų registras Registro objektus, tame tarpe juridinius asmenis turi įregistruoti ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo visų dokumentų gavimo. Nors aukščiau aptarta taikoma registravimo tvarka Rusijoje taip pat nustato 5 dienų terminą ir ji tam tikrais atžvilgiais toje valstybėje kritikuotina dėl trumpumo, manytina, jog Lietuvoje šis terminas anaipol nėra per trumpas. Kitose ES valstybėse nustatomi trumpesni registracijos terminai. Įdomi Didžiosios Britanijos Kompanijų registro praktika, kur kompanijų steigėjai gali užregistruoti kompaniją per vieną dieną, įmokėję padidintą mokestį už įregistravimą (ši tvarka nėra taikoma vadinamosioms „viešo intereso kompanijoms“, CIC)¹⁸⁹. Autoriaus nuomone, svarstyti tokios tvarkos įteisinimo galimybė ir Lietuvoje; tam reikėtų padaryti atitinkamus pakeitimus JAR nuostatuose, JAR tvarkymo taisyklėse ir LRV nutarime „Dėl atlyginimo valstybės įmonei Registrų centrui už juridinių asmenų, filialų ar atstovybių registravimą, duomenų pakeitimų registravimą ir naudojimąsi juridinių asmenų registro duomenimis bei informacija dydžių patvirtinimo“¹⁹⁰

¹⁸⁷ Pastaba: *čia nekalbama apie ekonominius ar politinius procesus.*

¹⁸⁸ Huskey E. Lowering the Barriers for Entry for Russian Small Business: Will the 2001 Law on the Registration of Juridical Persons Make a Difference // http://www.reec.uiuc.edu/events/Conference/lawconf_paper/huskey.pdf; prisijungimo laikas: 2005-06-17

¹⁸⁹ Company formation // <http://www.companieshouse.co.uk/about/pdf/gbfl.pdf>; prisijungimo laikas: 2005-09-03. pg. 7.

¹⁹⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl atlyginimo valstybės įmonei Registrų centrui už juridinių asmenų, filialų ar atstovybių registravimą, duomenų pakeitimų registravimą ir naudojimąsi juridinių asmenų registro duomenimis bei informacija dydžių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 153-5635.

IŠVADOS

Aptarus juridinių asmenų steigimo bei registravimo procedūras, autoriaus nuomone, reikėtų grįžti prie teiginio, suformuluoto dar pačioje darbo pradžioje – juridinis asmuo (jo įsteigimas) pats savaime nėra tikslas, o tik įrankis, būdas tam tikriems interesams tenkinti. Būtent į tinkamą interesų tenkinimą, kartu užtikrinant viešojo intereso apsaugą, turėtų būti orientuota ir steigimo bei registravimo procedūrų sistema. Nukrypimai nuo bendros principinės sistemos leistini tiek, kiek to reikalauja atskiros juridinio asmens formos ypatumai.

Darbe išsamiai, lyginant su užsienio valstybių patirtimi, aptarti juridinių asmenų skirstymo į viešuosius ir privačiuosius ypatumai, išskiriant privačiųjų ne pelno siekiančių juridinių asmenų reglamentavimo problemas. Pateikus ir aptarus bendrą daugeliui juridinių asmenų, LR CK nustatytą, steigimo procedūrą, atskirai, lyginant su užsienio šalių praktika bei istorine patirtimi, išnagrinėtos daugelio didžiausių įtaką šalies ūkiui bei visuomenei darančių juridinių asmenų steigimo procedūros. Autorius apgailestauja, jog dėl ypatumų gausos ir ribotos darbo apimties neturėjo galimybių tinkamai išanalizuoti daugelio formų viešųjų juridinių asmenų steigimo procedūrų. Atskirai nuo steigimo procedūrų nagrinėjimo aptartas registravimas – istorinis kontekstas bei registravimo reglamentavimo raida po Nepriklausomybės atgavimo, vieningo Juridinių asmenų registro įsteigimas ir veikla, palyginant su kitų valstybių patirtimi. Darbo uždaviniai įvykdyti.

Suformuluota hipotezė, jog dėl didelio kiekio atskirų teisės aktų, reglamentuojančių steigimo bei registravimo procedūras, esti tarpusavyje prieštaraujančių normų ir nepagrįstų savitumų steigiant atskirų formų juridinius asmenis Lietuvoje, pasitvirtino. Paminėtinas nenuoseklus atskirų juridinių asmenų formų priskyrimas viešiesiems arba privatiesiems juridiniams asmenims, neišsamus tam tikrų formų reglamentavimas arba apskritai tinkamo (įstatyminio) reglamentavimo nebuvimas (pvz., gyvenamųjų namų statybos bendrijų atveju), nenuosekliai reglamentuojančiuose teisės aktuose išdėstyti steigimo procedūrų etapai ir kita.

Išskirtinos tokios išvados:

1. Juridinių asmenų teisinių formų sistema bei steigimo tvarka įvairiose valstybėse yra nustatoma arba civiliniuose kodeksuose, arba atskiras juridinių asmenų formas reglamentuojančiuose įstatymuose arba ir civiliniuose kodeksuose, ir atskiras juridinių asmenų formas reglamentuojančiuose įstatymuose.
2. Nors juridinių asmenų teisinių formų pavadinimai, reglamentavimas bei steigimo procedūrų ypatybės daugelyje valstybių gana stipriai skiriasi, tačiau apskritai galima atrasti daug sąsajų

bei analogiškų ar savo esme labai panašių juridinių asmenų formų, lyginant skirtingas valstybes.

3. Sąlygos Lietuvoje formuotis savai juridiniams asmenims taikytinai teisei atsirado tarpukariu. To meto reglamentavimas buvo mažiau detalus ir išbaigtas, tačiau principiniai skirstymai ir nuostatos iš esmės nesiskyrė nuo dabartinio reglamentavimo. Steigimo tvarka daugeliu atvejų buvo gana paprasta. Laikui bėgant juridinių asmenų teisinių formų reglamentavimas, kaip ir visa teisinė mintis, vystėsi sparčiai ir daugiausia rėmėsi Vakarų valstybių patirtimi bei praktika.
4. Šiuo metu LR CK įtvirtinta bendra daugeliui juridinių asmenų steigimo procedūra susideda iš keturių pagrindinių etapų ((1) asmenys, nutarę įsteigti juridinį asmenį, sudaro juridinio asmens steigimo sandorį; (2) sudaromi steigimo dokumentai ir atliekami kiti veiksmai, numatyti steigimo sandoryje ar įstatymuose, tam, kad juridinis asmuo galėtų būti įregistruojamas, pastarasis etapas skaidytinas į kelių grupių atskirus veiksmus; (3) notarui pateikiami steigimo ir kiti dokumentai reikalingi nustatyti, ar atsirado aplinkybės, lemiančios juridinio asmens įregistravimą; (4) juridinių asmenų registrai pateikiami dokumentai.)). Minėtus keturis steigimo procedūrų etapus galima išskirti tik sąlyginai, o steigiant kai kurių formų juridinius asmenis procedūra yra iš esmės kitokia.
5. Lietuvoje šiuo metu teisės aktais įtvirtintas juridinių asmenų skirstymas į viešuosius ir privačiuosius nėra pakankamai išbaigtas. Nors LR CK normos nustato kitaip, faktiškai egzistuoja sistema, analogiška Rusijoje įtvirtintajai. Imant pagrindu tenkintinus interesus kaip atribojimo kriterijų, autoriaus nuomone, yra taisytinis LR CK 2.74 str. 1 ir 2 d. bei kitų teisės aktų nuostatos.
6. Palyginti neseniais įstatyminio reglamentavimo pasikeitimais Lietuvoje naujai reglamentuotos privačiųjų neribotos turtinės atsakomybės juridinių asmenų steigimo procedūros. Kai kuriais atvejais tai apribojo asmenims galimybę bei patrauklumą naudoti būtent tokias juridinių asmenų teises formas savo interesų tenkinimui, tačiau tai nėra iš esmės ydinga, kadangi yra praplėstos galimybės užsiimti ūkine veikla nesteigiant juridinio asmens.
7. Privačiųjų ne pelno siekiančių juridinių asmenų steigimo procedūros reglamentuotos ypatingai nenuosekliai. Grubiu trūkumu laikytinas apskritai tinkamo lygio teisinio reglamentavimo nebuvimas steigiant gyvenamųjų namų statybos bendrijas, o, net ir sąlyginai neseniai tobulintuose, atskiras privačiųjų ne pelno siekiančių juridinių asmenų teises formas reglamentuojančiuose įstatymuose steigimo procedūros nustatytos nepakankamai nuosekliai.
8. Privačiųjų pelno siekiančių juridinių asmenų steigimo procedūros reglamentuotos išsamiau ir nuosekliau, tačiau ir čia galima išvelgti tobulintinų vietų. Šioje kategorijoje išskirtina tik stipriau kritikuotina žemės ūkio bendrovių steigimo procedūra.

9. Viešųjų juridinių asmenų steigimo procedūrų reglamentavimas Lietuvoje vystėsi taip pat sparčiai kaip ir privačiųjų. Svarbūs pakeitimai, susiję su naujosios Asociacijų įstatymo redakcijos įsigaliojimu, priimti tik 2004 m.
10. Asociacijų steigimo procedūra įstatyme reglamentuota beveik be trūkumų, išskyrus smulkius neatitikimus, susijusius su steigėjų veiksnio turiniu. Viešųjų įstaigų steigimo tvarka nenuosekli tuo požiūriu, kad nėra pakankamai reglamentuota steigėjų įnašų darymo tvarka.
11. Sąvoka „steigimo procedūra“ neapima juridinio asmens registravimo klausimų.
12. Tarpukario Lietuvoje veikė Draugijų, Prekybos ir kiti registrai, registruoję juridinius asmenis. Po Nepriklausomybės atgavimo registrų ir registruojančių juridinius asmenis institucijų skaičius nuolat augo ir sparčiai kito. LR CK įsigaliojimas buvo svarbus postūmis kuriant vieningą Juridinių asmenų registrą, kuris pradėjo veikti 2003 m.
13. Nors Juridinių asmenų registro veikla apskritai vertintina teigiamai ir Lietuvos atveju negalime fiksuoti iškilusių neigiamų tokio pobūdžio reformos pavyzdžių kaip, pvz., Rusijoje, tačiau kai kuriais atžvilgiais registro veikla gali būti tobulinama, pvz., remiantis Didžiosios Britanijos praktika, siūlytina suteikti galimybę asmenims už papildomą užmokestį įregistruoti juridinį asmenį greičiau nei bendrąja tvarka.
14. Siekiant atlikti aukščiau minėtus Juridinių asmenų registro reglamentavimo ir veiklos patobulinimus, keistini tokie teisės aktai kaip JAR nuostatai, JAR tvarkymo taisyklės ir kiti.

Kadangi darbo tikslas buvo išryškinti probleminius aspektus, o ne išsamiai išdėstyti ir aprašyti kiekvienos atskiros teisinės formos juridinių asmenų steigimo ir registravimo reglamentavimą, darbas nebus tinkama pagalbinė priemonė steigiantiems juridiniams asmenims. Darbe išsakyti teiginiai ir pateiktos išvados labiau gali pasitarnauti juridinių asmenų steigimo procedūrų Lietuvoje aiškinimui, diskutuotinų aspektų išryškinimui ir sprendimui, o taip pat – reglamentavimo tobulinimui. Autorius laikytų esant tikslinga kelti klausimą dėl įstatymo, konsoliduojančio visų teisinių formų juridinių asmenų reglamentavimą arba bent steigimo procedūrų reglamentavimą, priėmimo.

Literatūros sąrašas

Norminė medžiaga:

LR įstatymai:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Žin., 1964, Nr.19-138.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864 // Valstybės žinios. 2000, NR. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 14-395.
4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-594.
5. Lietuvos Respublikos įmonių rejestro įstatymas. // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-599.
6. Lietuvos Respublikos valstybinių įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 30-709.
7. Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 13-328.
8. Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 31-747.
9. Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 34-933.
10. Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 20-488.
11. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 55-1046.
12. Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 20-449.
13. Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 32-786.
14. Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 68-1633.
15. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.
16. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
17. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų registro įstatymas. // Valstybės žinios. 2001, Nr. 55-1940.
18. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 110-3992.
19. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3085.
20. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. // Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-4991.
21. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 123-5574.
22. Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 25-745.
23. Lietuvos Respublikos sodininkų bendrijų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 4-40.

LR poįstatyminiai teisės aktai:

24. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos 1990 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo įsigaliojimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 1990, Nr. 14-396.
25. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos 1990 m. liepos 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo įsigaliojimo“ // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-595.
26. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. spalio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymo įsigaliojimo ir kitų rūšių įmonių perregistravimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 1990, Nr. 31-748.

27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 26 d. nutarimas „Dėl ne pelno organizacijų (įmonių) įstatų pagrindinių nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1992, Nr. 21-628.
28. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. balandžio 23 d. nutarimas „Dėl Gyvenamojo namo statybos bendrijos ir Gyvenamojo namo eksploatavimo bendrijos pavyzdinių įstatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 14-369.
29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. rugpjūčio 3 d. nutarimas „Dėl Koncernų, konsorciūmų ir įmonių asociacijų steigimo ir veiklos nuostatų“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 35-802.
30. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 4 d. nutarimas Nr. 8 „Dėl individualių (personalinių) įmonių ir ūkinių bendrijų buhalterinės apskaitos“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 8-276.
31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos juridinių asmenų registro įstatymo įgyvendinimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. liepos 8 d. nutarimo Nr. 742 „Dėl Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės įsteigimo“ dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 108-3933.
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. 1797 „Dėl verslo liudijimų išdavimo gyventojams tvarkos“ // Valstybės žinios. 2002 Nr. 112-4992. 4 str.
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 3 d. nutarimas „Dėl Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės pavadinimo pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 24-991.
34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. 1407 „Dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 107-4810.
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Atlyginimo valstybės įmonei Registrų centrui už juridinių asmenų, filialų ar atstovybių registravimą, duomenų pakeitimų registravimą ir naudojimąsi juridinių asmenų registro duomenimis bei informacija dydžių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 153-5635.
36. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. lapkričio 28 d. įsakymas Nr. 287 „Dėl dokumentų, pateikiamų Teisingumo ministerijai, steigiant politines partijas ir politines organizacijas, jų filialus ar atstovybes, keičiant jų steigimo dokumentus ir registro duomenis, jas reorganizuojant ir pertvarkant bei steigiant religines bendruomenes, bendrijas ir centrus, jų tos pačios religijos tikslams įgyvendinti juridinius asmenis, filialus ar atstovybes, keičiant jų įstatus ar juos atitinkančius dokumentus ir registro duomenis, išbraukiant juos iš juridinių asmenų registro, sąrašų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 114-5183.
37. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 307 „Dėl juridinių asmenų registro tvarkymo taisyklių patvirtinimo“. // Valstybės žinios. 2003, Nr. 121-5497.
38. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 310 „Dėl Juridinių asmenų registro tvarkytojui teikiamų prašymų, pranešimų ir kitų formų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 121-5499;
39. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos viršininko 2002 m. lapkričio 21 d. įsakymas Nr. 333 „Dėl verslo liudijimo formos ir individualios veiklos, kuria gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, klasifikatoriaus patvirtinimo (išrašas)“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 115.

EB teisės aktai:

40. Pirmoji Tarybos direktyva „Dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=15499&p_query=; prisijungimo laikas: 2006-01-07.
41. Antroji Tarybos direktyva „Dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=15500&p_query=; prisijungimo laikas: 2006-01-07

Teisės aktų projektai:

42. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo projektas // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=212643&p_query=; Prisijungimo laikas: 2006-01-07.
43. Lietuvos Respublikos juridinių vienetų registro įstatymo projektas // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=23723&p_query=; prisijungimo laikas 2006-01-07

Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K3-3-706/2002 m. // <http://www.lat.litlex.lt/Nutartys/cnut/2002/nut2002/3k3-3-706.htm> ; prisijungimo laikas: 2005-09-18.
2. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K7-1156/2002 m. // <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=10686> ; prisijungimo laikas: 2005-09-18.
3. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K3-3-793/2003 m. // <http://www.lat.litlex.lt/Nutartys/cnut/2003/nut2003/3k3-3-793.htm> ; prisijungimo laikas: 2005-09-18.

Kita literatūra:

44. Blackstone's Statutes on Company Law 2004 – 2005. 8th edition. /edited by French D. New York: Oxford University Press, 2004.
45. Company formation // <http://www.companieshouse.co.uk/about/pdf/gbf1.pdf>; prisijungimo laikas: 2005-09-03.
46. Davies P. Gower and Davies' Principles of Modern Company Law. London: Sweet & Maxwell, 2003.
47. Estijos Respublikos Komercinio registro ir Ne pelno organizacijų registro statistinė informacija // http://www.eer.ee/stat/eng/6_1mk_eng.phtml; prisijungimo laikas: 2006-01-07.
48. Huskey E. Lowering the Barriers for Entry for Russian Small Business: Will the 2001 Law on the Registration of Juridical Persons Make a Difference // http://www.reec.uiuc.edu/events/Conference/lawconf_paper/huskey.pdf; prisijungimo laikas: 2005-06-17.
49. Keenan D. Smith & Keenan's Company Law. 12th edition. London: Pearson Longman, 2002.
50. <http://www.prh.fi/en/yhdistysrekisteri/yleista.html>; prisijungimo laikas: 2005-10-20
51. http://www.jetro.go.jp/en/invest/setting_up/section1/page2.html; prisijungimo laikas: 2006-01-07.
52. <http://www.std.lt/lt/pages/view/?id=1250>; prisijungimo laikas: 2006-01-07.

53. Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003.
54. Latvijas Republika Augstākā Padome „Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu, zemnieka vai zvejnieka saimniecību un individuālo darbu“ // <http://www.ur.gov.lv/drukat.php?t=8&id=167&v=lv>; Prisijungimo laikas: 2006-01-07.
55. Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo aiškinamasis raštas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=217567&p_query=; Prisijungimo laikas: 2006-01-07.
56. Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=170402&p_query=; Prisijungimo laikas: 2006-01-07.
57. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
58. Lietuvos Respublikos Seimo Juridinio skyriaus išvada Lietuvos Respublikos juridinių vienetų registro įstatymo projektui. // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=26581&p_query=; Prisijungimo laikas: 2006-01-07
59. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo projekto // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=213768; Prisijungimo laikas: 2006-01-07.
60. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) / Parengė Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Vilnius: Teisės institutas, 1996.
61. LLRI išvados dėl individualių įmonių įstatymo projekto // <http://www.lrinka.lt/Tyrimai/Akcines/Indim.phtml>; prisijungimo laikas: 2006-01-07.
62. Maksimaitis M., Vansevičius S. Lietuvos valstybės ir teisės istorija. Vilnius: Justitia, 1997.
63. Mikelėnas V., Rasimavičius P., Staskonis V. ir kt. Civilinė teisė. Vadovėlis. Kaunas: Vijusta, 1998.
64. E. Monkevičius. Kooperatinė teisė Lietuvoje. Justitia, 2000 Nr. 2.
65. Ernst-Pörksen, M., Pörksen T. Third sector organizations in Germany: Legal Forms and Taxation // International Charity Law: Comparative Seminar. Beijing, 2004.
66. Rukštelienė A. Įmonių steigimo teisinis reguliavimas: mag. baig. darbas // LTU.- V., 2002.
67. Samajauskaitė G. Įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių Lietuvoje, Vakarų Europoje ir JAV modusai lyginamosios teisės aspektu // Teisės apžvalga. 2000, Nr. 2.
68. Stanislovaitis R. Lietuvos komercinė teisė. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras, 2003. p. 29.
69. Šatas J. Tarptatinės komercinės teisės subjektai. Vilnius: Tarptautinis komercinis arbitražas, 2000.
70. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.
71. The Civil Code of Japan. EHS Law Bulletin Series. Japan. Tokyo: Eibun-Norei-Sha, Inc., 2001.
72. R. Vainienė. Individuali įmonė – podukros vietoje? // <http://www.lrinka.lt/Straipsn/Podukra.phtml>; prisijungimo laikas: 2006-01-07.
73. Полный сборник кодексов Российской Федерации / Под ред. Борисов В.И. Москва: “Ирформекспо”, 2001.
74. Толкачев А.Н. Коммерческое право. Москва: „Перспектива“, 2005.

SANTRAUKA

Pačia bendriausia prasme juridinis asmuo – tai vienas iš būdų žmonėms ar jų grupėms tenkinti savo turtinius ar kitokius interesus. Daugeliu atvejų juridinio asmens steigimo procedūra (jos sąlygos, kaštai bei trukmė) yra svarbus faktorius asmenims apsisprendžiant, sukurtinas ar ne ir, jei sukurtinas – kokios formos turėtų būti juridinis asmuo jų interesams tenkinti. Atsižvelgiant į tai, darbe nagrinėtos juridinių asmenų steigimo procedūros ir registravimas, jų reikšmė kuriant juridinius asmenis.

Darbas pradedamas juridinių asmenų formų bei steigimo procedūrų bendrų bruožų aprašymu užsienio valstybėse. Lyginimui pasirinktos užsienio valstybės, kurios darė bei daro didelę įtaką juridinių asmenų sampratai, klasifikacijoms bei steigimo procedūrų reglamentavimui Lietuvoje bei kitose valstybėse – Didžioji Britanija, JAV, Prancūzija, Vokietija, Rusija ir kt. Aptariama juridinių asmenų formų bei steigimo procedūrų reglamentavimo istorinė raida Lietuvoje.

Pagrindinė darbo dalis yra skirta dabar Lietuvos Respublikoje galiojančio juridinių asmenų steigimo procedūrų teisinio reglamentavimo tyrimui. Visų pirma pateikęs ir aptaręs bendrą steigimo procedūrų sistemą, vėliau autorius, analizuodamas atskirų teisinių formų juridinių asmenų steigimo procedūras ir jas lygindamas su užsienio šalių patirtimi, stengiasi išryškinti reglamentavimo ypatumus bei galimus trūkumus. Skiriama dėmesio viešųjų ir privačiųjų asmenų tinkamo atribojimo problemai, kadangi tik tinkamai išsiaiškinus ir nustačius juridinio asmens formos ir teisnumo ypatumus galima spręsti apie tam tikros juridinio asmens teisinės formos steigimo procedūrų išbaigtumą bei, reikalui esant, teikti pasiūlymus esamo teisinio reglamentavimo tobulinimui.

Aptarus steigimo procedūras nagrinėjamas juridinių asmenų registravimas. Apžvelgiama juridinių asmenų registravimo sistemos reforma, Juridinių asmenų registro įsteigimas ir, remiantis Lietuvos praktika ir užsienio šalių patirtimi, analizuojamos esamos ir galimos tokios reformos pasekmės.

Apibendrinant išnagrinėtą medžiagą, daroma išvada, jog pasitvirtino autoriaus iškelta hipotezė, jog dėl didelio kiekio teisės aktų, reglamentuojančių steigimo bei registravimo procedūras, esti tarpusavyje prieštaraujančių normų ir nepagrįstų savitumų steigiant atskirų formų juridinius asmenis Lietuvoje. Šiuo metu teisės aktuose įtvirtintas juridinių asmenų skirstymas į viešuosius ir privačiuosius nėra pakankamai išbaigtas. Privačiųjų ne pelno siekiančių juridinių asmenų steigimo procedūros reglamentuotos ypatingai nenuosekliai. Taip pat nurodoma, jog nors Juridinių asmenų registro veikla apskritai vertintina teigiamai ir Lietuvos atveju negalime fiksuoti iškilusių neigiamų tokio pobūdžio reformos pavyzdžių kaip, pvz., Rusijoje, tačiau kai kuriais atžvilgiais registro veiklą taip pat siūloma tobulinti.

SUMMARY

Legal entity on the most general sense is one of the ways for persons or groups of people to meet their pecuniary or other kinds of needs. In many cases the procedure of foundation of legal entity is an important criteria for the founders to make a decision whether to incorporate or not, and if a decision to incorporate is accepted – what kind of legal entity shall be incorporated to meet their needs. Therefore the procedures of foundation and registration of legal entities are discussed herein.

The author begins with the description of legal forms and foundation procedures of legal entities in various foreign countries. The countries with the major influence to the conception of legal entities and foundation procedures in Lithuania and other countries are described (Great Britain, the USA, France, Germany, Russia, etc.). The historical development of regulation on forms of legal entities and foundation procedures in Lithuania is also described.

The main part of the study is devoted to the analysis of the current foundation procedures in the Republic of Lithuania. After presenting with the general system of foundation procedures, the author, while analyzing the peculiarities of foundation procedures of various forms of legal entities and comparing them with the experience of other countries, attempts to highlight the peculiarities and possible disadvantages of legal regulation. The problem of delimitation of public and private legal entities is being discussed.

The registration of legal entities is analyzed after the procedures of foundation. The author describes the reform of the system of registration in Lithuania, the establishment of the Register of Legal Entities and analyses the current and possible consequences of the reform mentioned herein according to the Lithuanian experience and experience of other countries.

The hypothesis, that the large quantity of legal acts on the foundation and registration procedures determines the existence of legal provisions contradicting each other and having some unsound peculiarities in Lithuania, is proved out. The legal regulation of delimitation between public and private legal entities is not coherent enough. The regulation of the foundation procedures of private non-profit legal entities is particularly unacceptable. The conclusion is also made that, though the establishment and activity of the Register of Legal Entities is to be rated positively in general, the regulation is to be improved in some areas.

Priedas Nr. 1

Įregistruotų ir veikiančių ūkio subjektų skaičius pagal ūkio subjektų rūšis (Metų pradžioje)

Rūšies kodas	Ūkio subjekto rūšis	2003			2004			2005		
		įregistruotų	veikiančių	veikiančių, %	įregistruotų	veikiančių	veikiančių, %	įregistruotų	veikiančių	veikiančių, %
	Iš viso:	163584	68356	42	158553	69861	44	160800	72330	45
11	Valstybės įmonė	271	144	53	201	134	67	190	124	65
13	Savivaldybės įmonė	139	81	58	111	74	67	101	68	67
21	Tikroji ūkinė bendrija	883	372	42	756	315	42	724	289	40
22	Komanditinė ūkinė bendrija	470	265	56	431	197	46	298	118	40
23	Daugiabučių namų savininkų bendrija	4150	2306	56	4613	2835	61	4783	3059	64
24	Gyvenamųjų namų statybos bendrija	376	145	39	401	168	42	409	175	43
25	Garažų statybos ir eksploatavimo bendrija	1739	762	44	1830	702	38	1830	734	40
26	Sodininkų bendrija	1020	266	26	1107	476	43	1140	512	45
27	Bendrija							5		0
31	Uždaroji akcinė bendrovė	46888	21146	45	47902	24833	52	51272	29199	57
32	Akcinė bendrovė	1152	670	58	931	578	62	783	510	65
33	Kooperacijos uždaroji akcinė bendrovė	10	3	30	4	2	50	3		0
34	Kooperacijos uždarnosios akcinės bendrovės įsteigta uždaroji akcinė bendrovė	5	4	80	2	2	100	1		0
35	Kooperacijos įmonė	9	1	11	4	-	-	4		0
36	Specialios paskirties akcinė bendrovė	21	16	76	1	-	-			

37	Specialios paskirties uždaroji akcinė bendrovė	167	158	95	20	19	95	13	6	46
40	Advokatų profesinė bendrija							5		0
41	Žemės ūkio bendrovė	2134	523	25	1916	478	25	1857	455	25
43	Nuolatinės arbitražo institucijos	1	1	100	1	1	100	1	1	100
49	Užsienio įmonės filialas (nuo 2000-07-19)	39	-	-	61	25	41	120	36	30
51	Užsienio įmonės filialas (iki 1995-08-01)	441	2	0	268	-	-	224	6	3
53	Kredito unija	54	42	78	59	54	92	63	62	98
57	Viešojoji įstaiga	2486	1190	48	2894	1451	50	3253	1768	54
58	Biudžetinė įstaiga (iš valstybės biudžeto)	1384	1120	81	1185	1179	99	1127	1127	100
59	Visuomeninė organizacija	8150	2652	33	9399	3831	41	9311	4262	46
60	Šaulių sąjunga	9	2	22	11	2	18	12	3	25
61	Nekomercinė asociacija	124	18	15	114	19	17	85	10	12
62	Prekybos, pramonės ir amatų rūmai	6	6	100	6	6	100	5	5	100
63	Asociacija	574	256	45	663	252	38	1543	417	27
64	Labdaros fondas ir organizacija	829	160	19	900	195	22	966	224	23
65	Politinė partija ir politinė organizacija	218	29	13	135	31	23	95	36	38
66	Ne pelno įmonė (registruojama Ūkio ministerijoje)	13	6	46	11	4	36	7	2	29
67	Ne pelno įmonė (registruojama miestų ir rajonų valdybose)	90	4	4	84	5	6	71	2	3
68	Biudžetinė įstaiga (iš savivaldybės biudžeto)	3872	3535	91	3362	3352	99	3287	3240	99

69	Religinė bendrija, bendruomenė, centras	159	30	19	169	40	24	168	41	24
70	Tradicinė religinė bendruomenė/bendrija	980	146	15	1026	97	9	1042	94	9
71	Kooperatinė bendrovė	509	236	46	531	258	49	535	285	53
72	Kooperatinių bendrovių sąjunga	5	5	100	3	3	100	3	3	100
73	Šeimyna	34	34	100	35	32	91	34	30	88
76	Profesinė sąjunga	1156	160	14	1316	313	24	1369	364	27
81,82	Individuali (personalinė) įmonė	83017	31860	38	76090	27898	37	74061	25063	34

Šaltinis: <http://www.std.lt/lt/pages/view/?id=1250>; prisijungimo laikas: 2006-01-07